

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
ANA BİLİM DALI

LOBİCİLİK FAALİYETLERİNİN
SİYASAL ETKİNLİĞİ VE
DEMOKRASİYE ETKİSİ: ABD
VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sezgi YILMAZ

GAZİANTEP
2023

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANA BİLİM DALI

**LOBİCİLİK FAALİYETLERİNİN SİYASAL
ETKİNLİĞİ VE DEMOKRASİYE ETKİSİ: ABD VE
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sezgi YILMAZ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir AKSOY

GAZİANTEP
Nisan 2023

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Sezgi YILMAZ

Öğrenci Numarası: 190514111027

Tezin Savunma Tarihi: 07.04.2023

ÖZET

LOBİCİLİK FAALİYETLERİNİN SİYASAL ETKİNLİĞİ VE DEMOKRASİYE ETKİSİ: ABD VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YILMAZ, Sezgi

Yüksek Lisans Tezi,

Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir AKSOY

Nisan- 2023, 100 sayfa

Tarihsel süreçte lobicilik faaliyetleri, kendi bilgi dağarcıklarıyla bir araya gelen çıkar gruplarının yürüttükleri faaliyetler ile karar aşamasında etkili olan bir tür politika ağıları mekanizmasıdır. Lobi faaliyetleri, amaçlanan isteklere erişmek için kullanılan taktik ve yöntemleri ifade eder. Dolayısıyla lobi faaliyetleri; hükümetlerin karar alma aşamasında doğrudan veya dolaylı etkili olan, demokratik örgütlerin içinde yer aldığı üst sistem/toplum/çevre, ekonomik, siyasal, hukuksal, kültürel bir bütünlüğü temsil etmektedir. Bütünlük oluşturan ve birbirleriyle ağılar ilişkisi olan bu yapılar, örgütsel başarıyı veya başarısızlığı doğurmaktadır. Lobicilik faaliyetlerinin siyasal alanda ve demokrasi üzerindeki etkinliği ülkelerin var olan siyasal sistemlerine göre değişkenlik göstermektedir. Lobiler örgütlenmiş bir sosyal, siyasal, kültürel bir gücün parçası oldukları gibi gönüllü çalışan veya bu işten geçimlerini sağlayan kişiler olarak da tanımlanmaktadır. Siyasal alanda bireysel katılımının sağlandığı, hesap verebilirliğin ve etkinliğin ön planda tutulduğu faaliyetlerin izlenebilir olduğu ülkelerde lobicilik, yasal oluşumlar etrafında şekillenmiştir. Küreselleşmenin etkisi ile lobicilik faaliyetlerinin uygulama alanları da küresel boyuta taşınmıştır. Büyümeye devam eden bu oluşum çağımızda, ülkelerin siyasal alanlarına ve kamuoyuna yön veren bir niteliğe bürünürken, lobicilik faaliyetlerinde şeffaflığın önemini de beraberinde getirmektedir. Lobicilik faaliyetlerinin doğum yeri olan ABD’de lobicilik, “yönetim içinde yönetim” anlayışına dönüşen ve yasama sürecinin ayrılmaz bir parçası olan bir yapıdır. Lobiler, etkinlikleri sayesinde ABD başkanlık sistemi içinde yasal olarak yer edinmektedirler. Türkiye’nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçişi lobicilik faaliyetlerinin uygulanabilirliği tartışma konusunu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’de çeşitli kuruluşlar aracılığıyla lobicilik yapılsa da giriş niteliğinde olan bu uygulamaların izlenebilirliği yönünde eksiklikler yaşanmaktadır. Bu bağlamda örnek olarak ifade edilecek ülkeler eşliğinde lobicilik faaliyetlerinin stratejik hedeflerine yönelik kullandığı teknik ve yöntemlerin demokrasi üzerinde siyasal etkinliği incelenerek, Türkiye’de uygulanabilecek lobicilik yönünde önerilere yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: Lobicilik, Demokrasi, Etkinlik, İzlenebilirlik, Siyasal Katılım

ABSTRACT**POLITICAL POWER AND DEMOCRACY EFFECT OF LOBBYING
ACTIVITIES: CASES OF USA, TURKEY**

SEZGİ, Yılmaz

Master's Thesis

Department of Political Science and Public Administration

Supervisor: Assist Prof. Abdulkadir AKSOY

April - 2023, 100 pages

Lobbying activities in the historical process are a mechanism of policy networks that are effective in decision-making with the activities carried out by interest groups that are combined with their own information distributors. Lobbying activities refer to the tactics and methods used to access the intended requests. Therefore, lobbying activities represent a supersystem/society/environment, economic, political, legal, cultural integrity within democratic organizations that are directly or indirectly effective in the decision-making phase of governments. These structures, which form integrity and relate to each other, are the become result of organizational success or failure. The effectiveness of lobbying activities in the political field and on democracy varies according to the current political systems of countries. Lobbyists are defined as individuals who work voluntarily or make a living as part of an organized social, political, cultural force. In countries where individual participation in the political field is ensured, accountability and activities are the forefront of the activity, lobbying is shaped around legal formations. The effects of globalization and the application areas of lobbying activities have also been moved to the global scale. In this growing era, it takes a leading role in the political areas of countries and the public, bringing the importance of transparency in lobbying activities. Lobbying in the United States, the birthplace of lobbying activities, is an integral part of the legislative process that becomes a sense of “management within administration”. The lobbies are legally involved in the US presidential system through their activities. When Turkey's transition to the Presidential Government system, the applicability of lobbying activities, unleashes the issue of discussion. While lobbying through various organizations in Turkey, there are shortcomings in the traceability of these applications as an introduction. In this context, the technical and methods used by lobbying activities on strategic objectives will be analyzed and giving suggested for lobbying that can be implemented in Turkey.

Key Words: Lobbying, Democracy, Activity, Traceability, Political Participation

ÖNSÖZ

Lobicilik faaliyetlerinin yasal koşullar etrafında uygulanabilirliğini ve Türkiye'nin demokratik ve siyasal alanında olumlu yansımalarını gözlemlemek için iyi lobicilik uygulamalarının önündeki engellerin aşılması ve teşvik edilmesi gerekmektedir. ABD'nin siyasal hayatında veya Kongre'sinde lobi kuruluşları, diğer organizasyonlarla kıyaslandığında etkisi çok güçlü kalmaktadır. Farklı görüşler, farklı çıkarlar etrafında gruplaşmış ve bu doğrultuda amaçlarına yönelik faaliyetleri yöneten bu kuruluşlar, ABD içinde geçmişten günümüze varlıklarını korumaktadırlar. Türkiye için lobicilerin özgür bir alanda, çalışmalarını etkin bir şekilde yürütebilmeleri için gerekli olan yasal çerçeve ve denetimin noksanlığı hususu ve bu alandaki ilerlemelerin demokratik açıdan paralel gelişimi sağlayabileceği çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

Çalışma için yapılan literatür taramaları sonucunda elde edilen verilerin güncelliğinin bulunmaması yönündeki kısıtlılık ve özellikle faaliyetlerin sonucuna yönelik verilerin izlenebilir olmaması nedenleri doğrultusunda tezin öneri kısmında geniş kapsamlı yaklaşım izlenememiştir. Türkiye özelinde giriş niteliği barındıran lobicilik uygulamaların verilerine de ulaşamaması ve yukarıda yer alan etmenler bu çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Lobicilik faaliyetlerinde kullanılan araçlara yönelik herhangi bir kısıtlılık demokrasinin gelişimine yönelik olumsuz etkileri doğurması açısından, uygulanan lobicilik faaliyetlerinin yasal açıdan dayanağı olması, denetlenebilir olması ve izlenebilir olması açısından bu çalışmada betimleyici araştırma yöntemi kullanılarak öneriler sunulmuştur. Bu konu özelinde çeşitli literatür çalışma ve araştırmalar yapılmış olsa da öneminin vurgulanması yönünde güncelliğinin korunması gerekmektedir. Lobicilik üzerine yapılmış olan çalışmaların sayısındaki kısıtlılık nedeniyle ve çalışma içeriğinde sunulan veriler doğrultusunda literatüre katkı sağlayacağı amaçlanmaktadır.

Nisan, 2023

Sezgi Yılmaz

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix

GİRİŞ

I. BÖLÜM

LOBİCİLİK, SİYASAL SİSTEMDEKİ YERİ VE UYGULAMALAR

1.1. Kavramsal Çerçeve	4
1.2. Lobcilik Kavramı ve Tanımı.....	4
1.2.1. Lobciliğin Önemi	7
1.2.2. Lobcilikte Başarıyı Etkileyen Faktörler	8
1.3. Lobcilik Tarihi ve Yasal Düzenlemeler	8
1.3.1. ABD'nin Modern Lobciliğe Geçiş Süreci ve Yasal Düzenlemeleri	9
1.3.2. Avrupa'nın Modern Lobciliğe Geçiş ve Yasal Düzenlemeler	11
1.3.3. Avrupa Birliği Yapısında Lobcilik.....	13

1.4. Lobicilik Teknikleri	14
1.4.1. Doğrudan Lobicilik	14
1.4.2. Kolektif Lobicilik	15
1.4.3. Dolaylı Lobicilik	16
1.5. Lobiciliğin Siyasal Etkinliği ve Politik Sürece Etkileri	17
1.6. Lobicilik ve Demokratik Sistemdeki Yeri: Etik Konular	19
1.7. Lobi Faaliyetlerinin Hedef Kitleleri ve Siyasal Finansman Gücü.....	21
1.7.1. Yasamaya Yönelik Lobicilik Stratejileri.....	21
1.7.2. Yürütme Organına Yönelik Lobicilik Stratejileri	22
1.7.3. Bürokrasiye Yönelik Lobicilik Stratejileri	23
1.7.4. Medyaya Yönelik Lobicilik Stratejileri.....	24
1.8. Lobicilik Faaliyetlerinin Siyasal Finansmanı	25
1.9. Çıkar Grupları Teorileri	28
1.9.1. Lobiciliğe Eleştirel Yaklaşım	31

II. BÖLÜM

ABD'DE POLİTİKA YAPIM SÜRECİ VE LOBİCİLİK UYGULAMALARI

2.1. ABD'nin Siyasal Yapısı.....	32
2.2. ABD'de Lobicilik Yöntemleri ve Yasal Düzenlemeler	35
2.2. ABD'de Lobicilik ve Federalizm.....	35
2.3. ABD'de Farklı Boyutlarda Lobicilik ve Demokratik Boyutları	39
2.4. Kamu Yararına Lobicilik; Müşterek Dava Örneği	41

2.5. ABD’de Yabancıların Lobicilik Faaliyetleri ve Etnik Lobicilik	42
2.5.1. Yunan Lobisi	44
2.5.2. Ermeni Lobisi	45
2.5.3. Türk Lobisi	47
2.5.4. Arap Lobisi	48
2.5.5. Yahudi Lobisi	49
2.5.5.1. Siyonizm hareketi ve İsrail Devleti’nin kuruluşu	50
2.5.5.2. Yahudi lobisinin faaliyet alanları ve etkileri	52
2.6.6. Çin Lobisi	49
2.6.7. Amerikan-Küba Lobisi	49
2.6.6. Amerik’da Petrol ve Gaz Sektörü Lobi Faaliyetleri	49

III. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE LOBİCİLİĞİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ABD ÖRNEĞİ

3.1. Türkiye’nin Siyasal Yapısı ve Demokrasisi	59
3.2. Türkiye’de Demokratik Politika Yapımı ve Lobicilik	62
3.3. Lobi Faaliyetlerinin Türkiye’de Uygulama Alanları	64
3.3.1. Lobicilik ve Siyasi Partiler	65
3.3.2. Sivil Toplum Kuruluşları	66
3.4. Lobi Faaliyetlerinin Gelişimini Engelleyen Unsurlar	67
3.5. ABD Bakanlık Sistemi ve Türkiye Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi	68
3.5.1. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi	69
3.5.2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin Başkanlık Sistemi ile Karşılaştırılması	72
3.5.3. Türkiye ve ABD Siyasal Rejimlerin Karşılaştırılması	73

3.6. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Lobiciliğin Uygulanabilirliği ABD Başkanlık Sistemi ile Karşılaştırmalı	76
3.7. Türkiye’de Lobiciliğin AB Üzerinden Değerlendirilmesi	80
3.8. ABD Modelli Lobicilik Faaliyetleri Türkiye’de Desteklenmeli midir?	83

SONUÇ VE TARTIŞMA

KAYNAKLAR	90
-----------------	----

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo1. Genel Hatlarıyla Siyasal Rejimlerinin Karşılaştırılması	74
Tablo2. ABD ve Türkiye Yürütme Organlarının Karşılaştırılması	75

KISALTMALAR

AAA:	Armenian Assembly of America (Amerikan Ermeni Asamblesi)
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AHI:	American Hellenic Institue (Amerikan Helen Enstitüsü)
AİHM:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIPAC:	Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi
ANCA:	Amerika Ermeni Ulusal Komitesi
ANSES:	Ulusal Sosyal Güvenlik İdaresi
CBS:	Columbia Broadcasting System
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DGM:	Devlet Güvenlik Mahkemeleri
DP:	Demokratik Parti
KHK:	Kanun hükmünde kararname
NBC:	National Broadcasting Company
OHAL:	Olağanüstü hâl
PAC:	Political Action Committee
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ:	Sivil toplum örgütleri
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSEV:	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
TÜSİAD:	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

GİRİŞ

Modern demokrasi ile siyasal alanda kararları etkiyebilecek çeşitli aktörler karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, karar vericileri paydaşların çıkarlarına uygun politikalar yapma konusunda etkilemek için yapılan lobicilik faaliyetleri modern demokraside siyasal etkinliği olan aktör grubunda yer alarak, büyük önem taşımaktadır. Tarihi çok eskiye dayansa da organize olmuş çıkar gruplarının uyguladıkları lobicilik faaliyetleri, etkisini modern demokrasi ile giderek arttırmaktadır. Modern demokrasi ile lobicilik arasındaki bağ günümüz demokrasinin en temel yapı başlığı olan ifade özgürlüğünden gelmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğü beraberinde toplumun; siyasal karar alma sürecine oy kullanımı dışında çeşitli uygulamalar yoluyla dâhil olduğu bir demokrasi sürecini ve bununla birlikte lobicilerin aktör oldukları bir yapıyı beraberinde getirmiştir.

Lobicilerin uyguladıkları faaliyetlerin incelenmesiyle siyasal hayatın parçası olduklarını gösteren birçok ülke örneği bulunmaktadır. Lobicilik faaliyetlerindeki dinamizm, bulundukları ülkenin yönetim biçimine ve bu yönetimin ne derecede ileri olduğuna bağlı kalmaktadır. Çoğulcu demokrasilerde demokratik bir yansıma olarak görülen lobicilik faaliyetleri; otoriter rejimlerde ise daha çok negatif özelliklerle, sistemde olmaması gereken bir yapılanma tutumu ile karşılaşmaktadır. Özellikle lobiciliğin meslek olarak yapıldığı ülkelerde, lobicilik faaliyetlerinden yararlanmak güçlü bir strateji konumunda yer almaktadır.

Çalışma, lobiciliğin profesyonel olarak uygulandığı ABD ve lobiciliğin başlangıç aşamasında olduğu Türkiye özelinde; karşılaştırmalı, demokratik açıdan değerlendirmelerin eşliğinde yapılmıştır. İki ülke örneklerinde siyasal yapılanmaların benzeşmesi ile lobiciliğin Türkiye özelinde uygulanabilirliği araştırılmış ve çalışmanın kapsamına bu anlamda AB süreci de dahil edilmiştir. Çalışmanın *ilk bölümünde* lobicilik ve baskı grupları arasındaki bağlantı, farklılıklar araştırılmıştır. Lobiciliğin önemi ve buna bağlı lobicilikte başarıyı etkileyen faktörler ile lobiciliğin genel çerçevesi

oluşturulmuştur. Lobiciliğin yasalarla düzenlenmesindeki tarihsel süreç ABD, Avrupa ve Avrupa Birliği özelinde aktarılacak ardından kullanılan tekniklerde Doğrudan, Dolaylı ve Kolektif olarak üç başlık altında derlenmiştir. Lobiciliğin, politik süreçte etkileri incelenerek bu minvalde etik yaklaşımı ele alınmıştır. Lobicilik faaliyetlerinde hedef kitle olarak yasama, yürütme, bürokrasi, medya ele alınarak bu alanlardaki uygulanan lobicilik stratejileri ve lobicilik faaliyetlerinde siyasetin finansmanı hususu aktarıldıktan sonra ise çıkar grupları teorilerine yer verilerek eleştirel yaklaşım için detaylara yer verilmiştir.

Çalışmanın *ikinci bölümüne* ABD siyasi yapısı ve bu yapılanmanın içinde lobicilik faaliyetlerinin yöntem ve yasalar ile düzenlenmeleriyle devam edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin lobicilik faaliyetlerinin doğuş yeri olduğu ve dünya çapında bu faaliyetlerin zirvesinde yer aldığı görülmektedir. ABD'de lobicilik faaliyetlerini yasalaşmaya iten güç; lobicilik faaliyetlerinin insan haklarını alanında örtüşen unsurları barındırması, dolayısıyla yasa yoluyla şeffaflık getirilmesi amaçlanırken insan hakları kapsamı baz alındığı için yasa ile kısıtlama yoluna gidilmemesi gerekliliğinden gelmektedir. Lobiciliğin tarihsel açıdan süreci irdelendiğinde Lobiciliğin güçlü olarak uygulandığı ABD içinde federalizm ile lobicilik bağlantısı araştırılarak, ABD içindeki lobiciliklerin farklı boyutları ve bunların demokratik yansımaları aktarılmıştır. ABD özelinde, siyasi yapısı ve ülkede bulunan göçmenlerin yoğunluğu ile çok fazla etnik lobicileri barındırdığı görülmektedir. ABD içinde lobicilik faaliyetleri bu bağlamda oldukça zengin kalmaktadır. Kamu yararına lobicilik faaliyetleri, etnik lobicilik ve meslek lobilerinden olan petrol ve gaz sektörü kapsamın içinde ele alınarak ABD içinde uygulanan lobicilik faaliyetleri aktarılmış ve yansımalarına değinilmiştir. ABD aktif rol oynayan kamusal ve etnik birçok lobiciliğe ev sahipliği yaparak siyasi süreçte hedeflerine yönelik çalışmalarının izlerini ve sonuçlarını barındıran bir ülke konumunda olması nedeniyle çalışmada örnek olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın *üçüncü bölümünde* Türkiye'de lobiciliğin değerlendirmesi yapılmadan önce siyasi yapısı ve demokratik anlamda tarihsel süreçleri aktarılmıştır. Türkiye'de demokratik politika ve lobicilik faaliyetlerinde güncel durumlar verildikten sonra lobicilik faaliyetlerinde siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiler araştırılarak lobiciliğin Türkiye özelinde daha güçlü uygulanmasında engel teşkil eden unsurlara yer verilmiştir. Çalışmada iki örnek ülke

olarak ele alınan ABD ve Türkiye siyasal yapılanmaları özelinde benzeşmesi öne çıkmakta ve lobicilik faaliyetlerinin bu anlamda uygulanabilirliği ele alınmıştır. Bu karşılaştırma ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin lobicilik faaliyetlerine ne kadar alan tanıdığı veya bu alanda ne gibi kısıtlılıkların yer aldığına yer verilerek çalışmanın son bölümünde kapsama AB sürecindeki ilerlemeler de dahil edilmiştir. Çalışmada demokratik anlamda değerlendirmelere yer verilirken Türkiye özelinde indeksler eşliğinde araştırmalar aktarılmış ve lobiciliğin demokrasiyi nasıl ve ne yönde etkileyebileceği üzerine açıklamalara yer verilmiştir.

Yukarıda ifade edilen konuların ışığında lobicilik ve lobicilik faaliyetlerin üzerinde durulacak olan bu *çalışmanın amacı*, modernleşen siyasal süreçle beraber ortaya çıkan hem ülke içinde hem de uluslararası alanda faaliyet gösteren karar alma sürecini doğrudan veya dolaylı yollarla etkileyen lobicilik faaliyetlerinin, demokrasiye yansımalarını ABD ve Türkiye örnekleri üzerinden incelemektir. Çalışmada; betimsel, keşfedici ve tarihsel araştırma yöntemleri kullanılarak, matbu kaynaklardan ve internet ortamından erişilecek bilgilerle ABD siyasal yapı ve uygulanan lobicilik faaliyetleri ile Türkiye özelinde siyasal yapı incelenerek lobicilik faaliyetlerinin analizi yapılacaktır. Siyasi bir amaç üstünde oluşmayan bu örgütlerin herhangi bir kısıtlanma karşısında siyaset alanında hareketlerinin darbe alması demokratik (dépolitisation) yapıya zararlar verir dolayısıyla lobiciliği destekleyen bir yönetim örneği ile desteklemeyen ülke yönetimi örneği ışığında '*Lobicilik faaliyetleri, demokrasiye yön veren siyasal sistemin bir parçasıdır*' hipotezi sınanacaktır. *Sonuç olarak*, lobicilik faaliyetlerinin Türkiye'nin politikasına dâhil edilmesi yönünde öneriler açıklanarak desteklenecektir.

I. BÖLÜM

LOBİCİLİK, SİYASAL SİSTEMDEKİ YERİ VE UYGULAMALAR

Bu bölümde, lobcilikle ilişkili kavramsal çerçeve ifade edilerek ardından lobcilik faaliyetleri ile bağlantılı başlıkların açıklaması yapılmaktadır. Lobciliğin önemi, faaliyetlerinde sonuca başarıyla ulaşılması yönündeki etmenler ve tarihsel gelişimine yer verilerek demokrasi ve siyasal alandaki etkileri, etik unsurlar eşliğinde incelenmiş ve teoriler eşliğinde lobcilik faaliyetlerinin siyasal alandaki yeri ifade edilmiştir.

1.1. Kavramsal Çerçeve

En geniş anlamıyla lobcilik, ortak çıkarların siyasal kararlara yansımalarını amaçlayan örgütlerin, politik aktörlerle doğrudan veya direkt olarak iletişime geçmesi ve kamuoyu etkisi ile baskı oluşturma çabasıdır. Düzenli görüşmeler yaparak, kullandıkları belirli araçlarla karar alma sürecinin, kendi çıkarları doğrultusunda şekillenmesi için çeşitli faaliyetler gerçekleştirirler. Tarihi çok eskiye dayanmakla birlikte özellikle, belirli ülkelerin siyasi sürecini anlamada ayrılmaz bir seviyede yer edinmiştir. Lobilerin; teknikleri, hedef kitleleri ve tarih içinde yasal düzenlemeleri ile politik sürecin içindeki konumu ifade edilmeye çalışılmıştır.

1.2. Lobcilik Kavramı ve Tanımı

ABD Başkanı Ulyses Grant'ın zaman zaman bulunduğu Llard Otel'i'nin lobisinin, başkanın otelde bulunduğu bilgisine sahip olan kişilerce kalabalıklaşmaya başlaması ve işlerini lobi bölümünde çözüme ulaştırma gayretleri nedeniyle bu noktada yapılan faaliyetler ilk defa lobcilik olarak adlandırılmıştır (Dinçer, 1999, s.5). Profesyonel anlamda 1950'li yıllardan günümüze kadar ulaşan lobcilik, kavram

açından çeşitli açıklamalar ve tanımlamalara sahiptir. Lobilerin tanımlaması yapılırken kavram özelinde çıkar grupları ve baskı gruplarıyla benzer veya ayı tanımlama çizgisinde tutulmaktadır ancak bu kavramlar birbirlerinden farklı tanım ve açıklamalara sahiptirler.

Çıkar grupları; aralarında ortak bir fiili çıkar birliği olan insanların oluşturduğu, teşkilatlanma şartı taşımayan, modern demokrasilerde görülen bir yapılandırma. Baskı grupları; çıkar gruplarının teşkilatlanmış ve “etkileme” gücüne de sahip olanlarıdır. Lobiler baskı gruplarının amaçladığı çıkarlara uygun olarak yönetici kademesinde uygun yasa tasarımlarının hazırlanması, onaylanması veya istenilen düzenlemelerin yapılmasında bağlayıcı olan özel gruplar olarak ifade edilmektedir (Ürek ve Doğan, 2011, s. 11). Bu tanımlamanın özelinde yapılan çıkarım, iş birliği içinde olduğu grubun çıkarları için siyasal alanda yasama, yürütme ve yargı düzeyinde çalışmalar yürüten kişinin, bağlı olduğu grubun veya bağlı olduğu kurumun yaptığı iş lobicilik olarak adlandırılmaktadır (Dinçer, 1999, s. 47).

Uluslararası alanda ya da vatandaş oldukları ülkelerde yasama yürütme hatta yargı organlarına yönelik dışarıdan müdahale edebilen baskı grupları, çıkarları doğrultusunda kazanımlar elde etmek için karar mekanizmasında bulunan kişilerin bilgi yoksunluğunu gidermekle birlikte, yok sayılamayacak derecede baskılar ve hizmetler sunarlar. Sürdürülen davanın yararına yönelik gösterilen dinamizm sayesinde bağlayıcı kararlar alan mekanizma ile baskı grupları arasında bir uzlaşma oluşturulmaktadır. Böyle bir kazanım elde etmek için baskı grupları yoğunlukla lobi faaliyetlerini kullanır ve lobicilik yapmak süreçle birlikte güçlü bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır (Çerçi, 2006, s. 10).

Lobicilik tek başına salt bir kavram olmayıp kavramın temelini oluşturan üç öge bulunmaktadır. Bu ögeler: lobi, lobici ve lobi faaliyetleridir. Kavramsal açıdan ilk olarak değinilmesi gereken öge “lobi”dir. Koridor anlamını ifade eden bu öge İngilizcede “lobby” kelimesinden türetilmiştir (Moore, 1982, s. 1). Lobinin sözlükteki tanımı, “çok zaman bazı yolsuz çıkarlar sağlamak amacıyla bir araya gelerek, parlamento koridorlarında, nüfuslu çevrelerde, basında çıkarıcı bir siyaseti geçerli kılmaya çalışma, kimselerin oluşturduğu topluluk” şeklindedir (Bayramoğlu, 1985, s. 9). Bir diğer sözlük tanımında lobi; “*Kanun yapıcılarla kongre koridorlarında ya da lobilerinde, çıkarların uygun yasa tasarımlarına taraf ya da karşı olmaları için oy*

kullanmaya ikna etme etmeye çalışan kişiler, gruplar” şeklinde ifade edilmektedir (Encyclopedia, 1965).

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi’nde ise “belirli bir çıkar grubunun isteklerini, siyasal organlara kabul ettirmek, onları kendi doğrultusunda etkilemek amacıyla kurulmuş topluluk” olarak tanımlanmaktadır (Aktaran: Dinçer, 1999, s. 48). Kavramın ikinci ögesi “lobici” ücret karşılığında, lobi faaliyetlerini yürüten, siyasi mekanizmaları etkilemeye çalışan, kiralanmış profesyoneller olarak tanımlanmaktadır (Cangöz, 2007, s. 32). Mehmet Akad (1976, s. 69) lobcileri, “Genellikle meclis koridorlarında milletvekilleri ve bakanlarla ilişki kurarak, belirli konuda bir yasanın çıkarılması için faaliyet gösteren, onları ikna etmeye çalışan kişiler” şeklinde tanımlamaktadır.

Bu açıklamaların eşliğinde edinilen sonuç lobciler; bağlı bulundukları topluluk, ülkeler veya grupların yararları adına, siyasi mekanizmanın çeşitli kademelerinde bulunan çalışanları amaçları doğrultusunda yönlendirmek için sürekli iletişim ağında olan kişilerdir (Dinçer, 1999, s. 49). Lobciler yararlanılan bir kaynak olmanın yanında araç olarak da kullanım alanlarına sahiptirler. Hedef kitlenin ihtiyacı olan bilgi gereksinimini süreklilik içinde sağlamaları kaynak konumunda olmalarını göstermektedir. Lobi yapan kimseler ve hedef kitle arasında iletişimi sağlayan ve aktaran misyonunda olması araç durumlarındaki konumlarını ifade etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde lobcilerin “kaynağın özelliğini yansıtmaya” hususuna sahip olduğu belirlenmektedir (Cangöz, 2007, s. 33).

Tanım çerçevesinde son kavramsal öge “Lobicilik”tir. Lobicilik en sade biçimde; güçler ayrılığında etkili olan yetkilileri etkilemek ve onların amaçları etrafında bilgilendirme çabalarıdır. Diğer ögelerde bulunduğu gibi lobicilik kavramında da tek bir tanımlama bulunmamakta, çok sayıda tanıma yapılmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tanımlardan bazıları; Antony Dexter lobiciliği özünde “siyasete katılanlar arasındaki etkileşimin oluşturduğu düzenek aracılığıyla siyasi nitelikli enformasyonun iletişimi olarak nitelendirilmektedir” (McFarland, 1993, s. 93). Dursun’ a (2002, s. 290) göre “baskı gruplarının, siyasal sistemdeki kendileriyle ilgili kararların alınmasını veya kendi menfaatlerine uygun olmayan kararların alınmamasını sağlamak amacıyla giriştikleri yüz yüze ilişkilerdir”.

1927 Yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde lobi faaliyetleri komisyonu kurucusu olan Senatör Thaddeus Caraway, lobiciliği “Kongreyi herhangi bir konuda etkilemeye yönelik tüm çabalar” olarak tanımlamıştır (Moore, 1982, s. 48). Avrupa Sanayi ve işverenler konfederasyonu Genel Sekreteri Zymunt Tyszkiewicz, lobicilik konusunda “yalnızca politik kararları alan kişileri etkilemeye dayanan bir eylem ama onlara masa altından zarf vererek değil” demektedir (Dinçer, 1999, s. 51). Lobicilik kavramında bulunan bir diğer tanım “kararları etkilemek isteyen kişinin, devlet nezdinde birinci derece de yetkili olanları veya karar alma sürecindeki yetkilileri, amaçları doğrultusunda etkilemek için kurduğu bir tür iletişim ve bilgi alışverişidir” (Arı, 2009, s. 152).

Yukarıda örnek olarak belirtilmiş tüm tanımlamaların üzerine genel bir çıkarım yapıldığında, lobicilik; kamunun, baskı gruplarının, şirketlerin ya da lobilerin siyasal mekanizmada rol oynayan kanun koyucularla çeşitli ikna ve iletişim teknikleri aracılığıyla amaçları doğrultusunda, yasaların çıkarılması ya da çıkarılmaması gibi kararları verme aşamasında yapılan etkileme amaçlı doğrudan girişimler organizasyonudur.

1.2.1. Lobiciliğin Önemi

Lobiciliğin asıl amacı geniş veya özel grupların veya vatandaşı oldukları toprakların çıkarlarını, devam etmesine yönelik baskı yoluyla yürütülen faaliyetler olmakla birlikte sadece çıkarları korumak adına oluşan bir yapı olma durumu söz konusu olmamaktadır. Lobicilik, öncelikle siyasal alanda temsil edilme durumu kısıtlı bireylerin bir araya toplanmasıyla birtakım istek, tercih ve tutumlarının siyasal, bürokratik ve kamusal alanda temsil edilebilme imkânını yaratmaktadır (Uçar, 2020, s. 56). İkinci madde özelinde talep ve istekleri ekseninde varılmak istenilen nihai amacın sonuçlanması durumuna yani arzu edilen sonucun çıkması ve bunun daimî olarak kalması ya da isteklerine ters düşen bir sonucun çıkmaması üzerine sistematik faaliyetlere imkân yaratmaktadır. Arzu ve isteklerin istenilen sonuca ulaşması için karar mekanizmaları etkilemek kesin sonuç veren tekniklere sahip olmadığı için daha net verileri elde etmek için bu mekanizmaların daha da fazla etkileme girişimleri, medya aracılığıyla kamunun desteğini alarak gündemi belirleme veya gündeme dâhil olabilme imkânı yaratmaktadır (Khalilov, 2008, s. 54). Son olarak karar mekanizmalarında bulunan yetkin kişilerin, her alanda uzmanlık durumu

olmadığından talep edilen konu üzerine araştırmalar ve veriler sonucu raporlar hazırlayarak etkileme ve yön verme olanaklarını güçlendirme imkânı yaratmaktadır (Akdağ, 2015, s. 20).

1.2.2. Lobicilikte Başarıyı Etkileyen Faktörler

Lobicilik, bireylerin veya grupların siyasal alanda ve bürokraside kısacası yönetimin çeşitli kademlerinde bulunan yetkili bireyleri, etki altına almak adına örgütlenen her türlü atılım olarak özetlenmektedir. Amaca ulaşmak için olması gereken şartlar arasında ilk sırada yer alan faaliyetlerin uzman kişiler tarafından gerçekleştirilmesidir. Alanlarında yetkinliğe sahip olan uzmanlaşmış kişilerin belirli konular özelinde karşısındakini etkileyebilecek bilgi ve akıl düzeyinde olması ve bu konularla ilgili derinlemesine bilgi haznesini edinmiş olması gereklilikler arasındadır. Bunun sonucunda karar yetisine sahip olan yetkililer ve siyaset arenasında bulunan çoğu kişiler tarafından sürekli bilgi gereksinimini karşılayan kişiler konumuna gelmektedirler (Sezgin, 2002, s. 754). Lobinin veya herhangi bir grubun başarısını etkileyen faktörlerde örgütün temsilcilerinin becerileri dışında genel örgüte bağlı üyeliğin nicel sayısı, bu örgütü destekleyen seçmen kitlenin durumu ve finans açısında etkin gücüdür (Arı, 2000, s. 161). Organizasyon yapısında bulunan görev ya da işleyiş dağılımı; bilgi toplayıcılar, temsilciler, bireysel lobiciler olarak üç gruba ayrılır. Organizasyon yapısı ve temsilcilerinin becerileri sayesinde lobinin etkinliğini ortaya çıkaran bir diğer özellik, stratejik bir planlamaya sahip olmasıdır. İlk olarak lobici grupların istek ve talepleri ya da üyesi olunan grubun amaç ve isteklerinin çıkarılması; detaylı gözlemler ve çözümlemeler aracılığıyla başarılı sayılacak girişimlerin tespiti; bu ilerlemelere göre zaman sürecinin planlanması, yöntemlerin ve tekniklerin ardından uygulama ve değerlendirme aşamasına ulaşılmasıdır. Eklenecek bir diğer unsur ise yapılanmanın tamamının, sürekli yenilenen soysal, kültürel, siyasal ve finansal bir ortamın hareket alanlarına göre esneyip ayarlanabilir, canlı bir mekanizma gibi devam etmesi gerekmektedir (Farnel, 1994, s. 51).

1.3. Lobicilik Tarihi ve Yasal Düzenlemeler

Lobiciliğin tarihsel süreç içerisinde gelişimi ve bu gelişmeye takiben yasal düzenlemelerin oluşturulması gerekliliği söz konusudur. Yasalar aracılığıyla lobicilik faaliyetlerinin düzenlenmesindeki temel amaç sınırlama üzerine değil aksine yürütülen

faaliyetlerde şeffaflık oluşturmaktır ancak faaliyetlerinde kullanılmaması gereken teknikler barındırmaları, bu tekniklerin hukuki ve ahlaki açıdan sorgulanması gibi etkenler kaynakların kullanımını sınırlayıcı yasaların oluşmasına neden olmuştur. ABD Lobiciliğinin tarihi açıdan gelişimine ev sahipliği yapsa da bu gelişmeleri Avrupa çok yakından takip etmektedir.

1.3.1. ABD'nin Modern Lobiciliğe Geçiş Süreci ve Yasal Düzenlemeleri

Birebir devletin işleyişi üzerinde, lobicilerin, baskı ve özel grupların politik arenada çeşitli etkileme faaliyetleri olarak tanımlanan lobiciliğin başlangıç merkezi Amerika Birleşik Devleti'dir. Lobicilik, Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk yıllarından beri meşru, korunan bir faaliyet olarak kabul edilmiştir (Moore, 1982, s. 1). Tarihi insanlık tarihi kadar eski olduğu bu sebeple tarihi geçmişe dayanarak, en eski ikinci meslek olduğu varsayılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ilk çağlardan bu yana toplumun yansımalarıyla; sosyo-kültürel, ekonomik ve ahlaki yaşantıyla doğru orantılı ve toplumun gelişim süreciyle paralellik göstermesiyle, zamanın şartlarına göre etkileme biçimine sahip olan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır (Cangöz, 2007, s. 38). Yakın geçmişle birlikte popüler hale gelen ve dikkat çekici bir iş fırsatı olarak görülen lobicilik mesleği; lobicilerin sayıca çoğalmaları ile kendini göstermeye devam etmiştir. Lobicilerin genel değerlendirmesi yapıldığında yoğunlukla ekonomist, hukukçu, satış elemanı, iletişim uzmanı, muhasebeci veya üst düzey emekli bürokratların tercihiinde yer aldığı görülmektedir. Charles Peters, The Washington Montly dergisinin editörü, konuyla ilgili düşüncelerini “Amerika artık bir ulus olmaktan uzaktır çünkü lobilerden oluşmuş bir komite halini almıştır.” şeklinde ifade etmiştir (Moore, 1982, s. 39). Lobicilik tarihsel ana başlıkları, başlangıç dönemi ve hukuki düzenlemelerin olduğu gelişme dönemidir.

Lobiciliğin yeni yeni başladığı dönemlerde, lobici kavramsal olarak karşımıza ilk defa 1939'da lobi ajanı tanımıyla çıkmaktadır (Khalilov, 2008, s. 12). Böyle bir tasvire sahip olmasının ana nedeni Albany şehrinde taraftar arayışında olan ve taraftar arayışı nedeniyle kulisçilik yapan kişiler olmasıdır. Ardından bu tasvir lobici olarak daraltılmış ancak kapsadığı alan açısından genişlemiştir. Lobicilik kelimesi ABD Başkanı Ulyses Grant'ın zaman zaman bulunduğu Llard Oteli'nin lobisinin, başkanın otelde bulunduğu bilgisine sahip olan kişilerce kalabalıklaşmaya başlaması ve işlerini lobi bölümünde çözüme ulaştırma gayretleri nedeniyle bu

noktada yapılan faaliyetler lobicilik olarak adlandırılmıştır (Dinçer, 1999, s. 5). Başlangıçta daha katı ve silah aracılığıyla yürütülen güçlü bir faaliyet olsa da zamanla kongre üyelerine yemek, hediye veya rüşvetlerle yöntem değişikliğine gidilmiştir.

Sivil savaşta sona yaklaşan ve hemen ardından gerçekleşen yeni düzen lobiciliğin kırılma noktası olarak gösterilmektedir. Üst yönetimde bulunan başkan vb. yetkililerin baskın ve etkileyebilecek derecede politikalar oluşturmaması lobiciliğin yetkinlik alanının genişlemesini sağlamıştır (Dinçer, 1999, s. 56). 1800'lü yıllara kadar bu kazanımlar rüşvet uygulamalarıyla kendini göstermiş ancak bu dönemde net biçimde şekil değişikliği, kurumsal ve güçlü kuruluşların birtakım çıkarları garantilemek adına aracı bir kişi ile yapmak yerine direkt olarak kanun yapıcılara birebir başvurma yolunu tercih etmeleriyle sağlanmıştır. Lobiciliğin ilk dönemlerinde, gelişimin imzası olan yasal düzenleme teklifleri yapılmaya başlanmıştır ancak bu dönemde, lobiciliğin tanımında dahi hem fikir olunamadığı için tasarılar başarıya ulaşamamıştır. 1938 Yılında Yabancı Ajanların Tescil yasası çıkarılmış ve bu yasa ile Adalet Bakanlığı'na kayıtlı olmak yasa gereği bir zorunluluk durumuna getirilmiştir. İfadede yer alan ajan kelimesi, ABD içinde yaşayan ve lobi faaliyetlerinde bulunan yabancıları kapsamaktadır. 1946 yılında Ulusal Lobiciliği Düzenleme Kanunu çıkmış ve resmi olarak lobicilik faaliyetinde yer alan lobicilerin belgelerle kayıtlanması gerekliliği ve faaliyetlere ilişkin gider ve gelirlere ilişkin bilgilerin verilmesi de dahil edilmiştir. (Arı, 2000, s. 166). Bu yasa ile faaliyetlerin sınırları hakkında bir çerçeve çizilmemiş ancak 1950 Yılında Harry Truman'ın kararıyla böyle bir uygulamanın yasa aracılığıyla değerlendirilmesi adına komisyon kurulmuş ve yaklaşık 200'e yakın şirketler ve sendika kuruluşları incelenmiştir. Ulusal Lobicilik Düzenleme Kanunu'nun maddelerinde 1954 yılında yumuşatılma yoluna gidilmiştir, birebir yasa koyucularla iletişime geçmek lobicilik olarak adlandırılmış; direkt olarak temasa girmeyen uygulamalar ise lobicilik olarak sayılmamıştır (Dinçer, 1999, s. 57).

1946'dan 1950'lere gelindiği süreçte resmi olarak belgelerle kayıtlanmış lobici sayısı 1016 sayısından neredeyse iki katına çıktığı gözlemlenmiştir ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından resmi olarak kayıtlı lobici sayısı ivedilikle artmaya devam etmiştir. 1976 Yılında ise Lobi Faaliyetlerini Açıklama yasası çıkarılarak oyların korunması adına kontrol altına alınması gereken özellikle para, armağan gibi rüşvet içeren etkinliklerin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Umerova, 2006, s. 63).

Özetle, lobiciliğin yasal çerçeveye düzenlenmesi ve koruma altına alınmasındaki en önemli sebep lobicilik faaliyetlerinde herhangi bir kısıtlama yapmak değildir. Kamusal çerçeve düzeninde, lobicilik çalışmaları yapan kişilerin çalışmalarını daha şeffaf politikalarla yürütmesinin sağlanması konusu yer almaktadır. Bu temada bulunan yasal düzenlemelerin uygulama alanını kapsayan bir organizasyon şeması bulunmamaktadır. Bu düzenin temelinde yer alan gerekçe ise dilekçe sunma, ifade, basın ve toplanma özgürlüğü gibi Anayasa tarafından tanınmış temel hakların ihlal edilmesi endişesidir.

1.3.2. Avrupa'nın Modern Lobiciliğe Geçiş ve Yasal Düzenlemeler

Avrupa'da 1950'li yıllarda lobicilik hareketleri başlamıştır. Özellikle demokratik sistemlerin yapısal sistemini barından AB'nin kurulmasıyla günümüze yakın anlamda olmasa da buna yakın lobicilik çalışmalarının başladığı görülmektedir (Arsava, 2006, s. 59). Ancak bu süreç 1979 yıllarına kadar ekonomik ve sosyal konularda herhangi bir etkileme faaliyeti barındırmamakta ve siyasal konularda ise sadece tavsiye niteliğini barındırmaktadır (Zhanburhina, 2011, s. 12). 1950'li yıllarda İngiltere'de muhafazakâr rejimler, tüm seçmen kitlesinin ekonomi alanında yapılacak düzenleyici faaliyetlere örgütler aracılığıyla pay sahibi olacakları yönünde bilgiler vererek lobiciliği teşvik edici girişimlerde bulunmuşlardır. Yakın geçmişte Almanya yasa tasarı hazırlıkları sırasında lobilere danışılma gerekliliğini koyarak hukuksal boyutta faaliyetlere imkân tanımıştır. 1979 yılından sonra, Avrupa Parlamento'sunun doğrudan halkoyu ile seçilmesi ile seçmenlerin taleplerini gündeme getirmelerini sağlayarak; bu konuların da izlenebilmesi için çeşitli imkânlar sağlamıştır (Sezgin, 2003, s. 484). Konseyin alınacak olan kararlarda oy birliği olmakta ve karar alma prensibinde etkili bir lobicilik uygulamaları olmasa da kararları bloke etme aşamasında etkin roller üstlenilmektedir. Belirtilen dönem için ilerlemeye engel olan en büyük sorun baskı gruplarının, lobi kuruluşlarını kullanmak yerine kendi bünyelerinde bulundurdıkları kurumlar aracılığıyla bu işi yürütmeyi tercih etmeleri olmuştur (Esin, 1996, s. 137).

1992'de Helsinki Nihai Senedinin imzalanmasının hemen ardından Avrupa'da lobicilik için yeni bir dönem başlamıştır. Tek Pazar'ın oluşumu hizmet pazarını net biçimde değiştirmiş ve Avrupa Birliği'nin tüm ekonomik ve sosyal mekanizmaları Tek Senedin etrafında toplanmasına, lobi uygulamalarını geçersiz kılan

bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Nitelikli çoğunluğa çevrilen Konseyle birlikte en az 7 Ülkenin bakanının bahsi geçen konular üzerine bilgilendirilmesi ve böylece desteğinin alınması gerekmektedir. Birbirlerinden uzak olan farklı ülkelerde ayrı ayrı etkileme çalışmalarının uzun süreçlerde başarı oranı düşük olacağından lobi uygulamaları, gerekçelerden ötürü Avrupa Birliği'nin başkenti Brüksel'de yapılmaya başlanmıştır. Bu, merkezi karar alma yeri olarak ulusal başkentlerden Brüksel'e taşınarak lobicilik, her kesimin bir bağı olduğu bir yapı haline dönüşmüştür (Cangöz, 2007, s. 50). Son dönemde ticari birlikler ve bölgesel kuruluşlarının lobicilik faaliyetleri ile "Eurolobby" kavramı kurgusal bir kavramdan çıkarak, günlük işleyen bir yapı haline dönüşmüştür (Sezgin, 2003, s. 487). Gelişimlerle birlikte Avrupa ülkelerinin birçoğunda, özellikle İngiltere, Hollanda ve Almanya'da Lobiciliğe güçlü bir konum ve yasal bir statü verildiği görülmektedir (Farnel, 1994, s. 39). Lobicilik her ne kadar Anglosakson gelenekten doğan bir kavram olsa da yakın tarihte lobicilik, Avrupa Topluluğu'nun ilerleme aşamasında kalıcı olarak yer edinmiş bir kavrama dönüşmüştür (Farnel, 1994, s. 93).

1.3.3. Avrupa Birliği Yapısında Lobicilik

Avrupa Birliği siyasi düzeninde karar mekanizmasında lobicilik uygulanırken; birden fazla olan karar organları ile ayrı ayrı iletişime geçilerek faaliyetler ile yürütülmektedir. Karar alma yapısında Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve AB konseyi ile topluluğun yargı organı olan Avrupa Birliği Adalet Divanı en önemli ve en güçlü kurumlar arasındadır. Bu kurumların lobicilikle olan ilişkilerindeki bağlam, lobiciliğin getirileri arasında olan teknik bilgi ve uzmanlıklarıdır. Ek olarak demokratik düzenin devamlılığı ve Avrupa Birliği vatandaşları ile iletişimin kurulmasına yardımcı olmaları sebepleriyle lobiciliği desteklemektedirler. Lobiler de bu getirileri sayesinde Avrupa Birliği'nde karar alma mekanizmaları üzerinde söz sahibi olma avantajına sahip olabilmektedirler.

Avrupa Komisyonu, yasama işlevini başlatan ilk karar alma mekanizmasıdır. İdari yapılanmasıyla ve karar alma sürecinde Avrupa Birliği'nin çıkarlarını gözetken ve bütünleşmesini amaçlayan bir kurum olmasıyla birlikte Avrupa Komisyonu genel olarak lobicilik uygulamalarında ilk başvuru kurumları arasında yer almaktadır. Komisyon genel olarak siyasi süreçlerde gelişmekte olan yapısı nedeniyle dış desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda lobicilik faaliyetlerinden gelen bilgi paylaşımına

ihtiyaç duymakta olan bir kurumdur. Lobiler, sadece var olan bilgi eksikliğini gidermek dışında Avrupa Komisyonu'na uygulanan lobicilik farklı alanlarda da destekler sağlamaktadırlar. Alınacak olan önemli kararların meşrutiyet sağlamak için pay sahiplerinin olumlu/olumsuz görüşlerini alarak kararın meşrutiyetine yönelik faydalar oluşturmakta ayrıca gelebilecek olumsuz düşüncelere yönelik de önceden hazırlıklı olma durumunda faydalar sağlamaktadırlar. Bu bağlamda komisyon, lobicilerle bağlantı kurarak Avrupa Birliği'nde bulunan diğer kurumlar arasındaki rekabetin içinde güçlü konumda durmayı hedeflemektedir. Komisyonda yürütülen lobicilik faaliyetleri arasında yasa teklifleri, yasanın içeriğine yönelik değişiklikler veya çıkarılmasına yönelik engel teşkil eden faaliyetlere ek olarak yasanın uygulanışına yönelik unsurları etkileme faaliyetleri de bulunmaktadır. Komisyonda organizasyona yönelik görev ve yetkiler de lobicilik uygulamalarında önem arz etmektedir. Genellikle yasa taslaklarının hazırlanmasında yetkili olan birimde orta kademeli görevliler yer almaktadır ve lobicilik, genellikle bilgi akışını sağlamaları nedeniyle bu birimlerde ilk olarak etkileri gözlemlenmektedir. Genel olarak ifade edildiğinde Komisyon'un işleyişine dışarıdan müdahale edebilen lobicilerle komisyon arasında, iki taraflı fayda sağlayan bir işleyiş gözükmemekte ve komisyonun lobicilik uygulamalarına ve buna bağlı etkilemesine yönelik herhangi bir engel barındırmadığı, sonuç olarak ise karar alma sürecinde lobiciliğin etkileyen bir konumda olduğu görülmektedir (Cram,1998, S.71).

Parlamento Avrupa Birliğinde yasama sürecinde etkili olan bir kurumdur ve gücünü giderek arttırmaktadır. Karar alma sürecindeki onay prosedürlerinde ve alınan ortak kararlar sonucunda etkinliği giderek artmaktadır. Seçimle meşrutiyet kazanan bir yapılanma olması nedeniyle özellikle demokratik açıdan Avrupa Birliği'nde önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Komisyonun oluşturduğu yasa tekliflerine yönelik değişiklik yapabilmekte ve bunu yaparken komisyon ve çıkar grupları arasındaki ilişkiyi gözeterek yapmaktadır. Lobicilerin Parlamento üzerinde etkileme amacıyla iletişime geçtiği alanlar komiteler, siyasal gruplar, milletvekilleri ve genel kurul olarak karşımıza çıkmaktadır. Yasa tekliflerinde önemli bir konumda olan Raportörler taslağı inceler ve değişiklikler üzerine raporunu hazırlar ve komite değişikliğe yönelik kabulün ardından son süreçte genel kurulun onayını alır. Raportörün yorumları ve buna bağlı raporu, kararın çıkmasına yönelik önem arz eden bir konumda yer almaktadır. Genel olarak Lobiciliğin parlamentoda işlevi Raportörün

yasa taslağı için hazırladığı raporda görülmekte ve bu alanda bilgi ihtiyacına yönelik eksiklikleri gidermektedir. Lobicilerin bu alandaki faydaları ise alınacak kararın üzerinde kendilerinin lehine olacak değişikliğe gidebilme olasılığıdır (Gorges,196, s. 33).

Avrupa Konseyi ise lobicilik faaliyetlerinin başarılı veya başarısız olduğunu görebildiğimiz bir kurumdur. Genellikle konsey üzerinde diğer kurumlarda olduğu gibi güçlü bir etkileme çalışması görülmemektedir. Konsey kararları verirken ayrıca kendi egemen ülkelerinin konumlarını da irdeleyerek ayrıca karar vermektedir. Dolayısıyla bu alanda yapılan lobicilik faaliyetleri oldukça güç olmasının yanında en keskin yol olmaktadır. Genellikle konsey üyelerini etkilemek için en uygun faaliyet merkezi, ulusal politikaların belirlendiği üye ülke başkentleri olarak görülmektedir. Bu yolla yürütülen çalışmaların da zorlayıcı yönleri bulunmaktadır. Çünkü, bir kararın alınmasında tek bir üyenin hükmü bulunmamakta ve lobinin başarılı olabilmesi için oyçokluğunun bulunması gerekmektedir. Her grubun Brüksel’de direkt olarak temsil edilme hakkı bulunmaktadır. Bu yol aracılığıyla gruplar Avrupa nezdinde lobicilik çalışmaları yürüterek etkileme faaliyetlerini ayrıca yürütebilmektedirler (Çerçi,2016, s. 23).

1.4. Lobicilik Teknikleri

Lobiciler, politik karar almada yetkili olan kişileri etkilemek için birtakım teknikler uygulamaktadırlar. Karar alma aşamasını etkilemek ve karar alıcı mekanizmalarla iletişim kurmak için lobilerin kullandığı teknikler; doğrudan lobicilik, dolaylı lobicilik ve kolektif lobicilik olmak üzere üç önemli teknik altında toplanarak aktarılmıştır.

1.4.1. Doğrudan Lobicilik

Doğrudan Lobicilik, stratejik yöntemlerle tespit edilen hedef kitleyle birebir iletişim kanallarının seçildiği lobicilik tekniğidir. Hedef kitlede yer alan siyasal karar alma mekanizmasındaki yetkililerle birebir görüşmeler veya iletişim araçları kullanılarak sürdürülen doğrudan lobicilik stratejisi, istenilen hedeflerin önderliğinde kısa sürede sonuçlar almak açısından en etkili teknik olarak kabul edilmektedir (Umerova, 2006, s. 63).

Doğrudan ve direkt bir iletişim tekniğinin görüldüğü bu teknikte araç olarak veriye dayalı dosyalar, bahsi geçen konuya dair yapılan araştırmalar ve bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan sonuçların sunum şeklinde ifade edilmesi gibi araçlarla sürdürülmektedir. Bunun ardından, var olan yetkinlik seviyesiyle, konu üzerindeki uzmanlık seviyesi ve iletişimin canlı bir mekanizma halinde olması ile de güven hissinin verilmesi amaçlanmaktadır. Gerçekleşen lobi faaliyetleri içerisinde hedefe ulaşmanın en hızlı yolu kabul edilen bu strateji; doğru zamanda, doğru yerde, doğru verilerle doğru kişiyle lobicilik faaliyetini yürütmenin gücünü göstermektedir (Dinçer, 1999, s. 114). Lobicilikte dinamizmi canlı tutmak amacıyla genellikle sürekli toplantılar ayarlanır dolayısıyla yüz yüze görüşme, doğrudan iletişim; sürdürülen davanın takibi için de oldukça önem taşımaktadır. Lobiciler ayrıca bağlı oldukları konuyla ilgili olan hassas noktalarda kongre çalışmalarına katılarak, doğrudan lobicilik tekniğini kullanmalarıyla ilgilendikleri konuların gündemden düşmemesini amaçlamaktadırlar.

1.4.2. Kolektif Lobicilik

Lobicilik çalışmaları sonucunda etkili bir neticeye ulaşmak için yüz yüze iletişim, toplantılar, yemekler veya halka dayalı güç gösterileri düzenlemek her zaman başarılı sonuca ulaşmanın yollarından biri olmamaktadır. Neticeye ulaşılması gereken hususla alakalı özellikle yetkililere yönelik değil, kendi aralarındaki lobicilik için alan yaratmaya başlatılmış, lobicilik kolektif hale getirilmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmalara “lobicinin lobiciye lobi yapması” olarak tanımlanabilmektedir (Bayramoğlu, 1985, s. 23). Kolektif lobicilikte, hedeflenen hususta bilgi ve belge paylaşımının yapılması, birlik unsuru ile hedefin daha kısa sürede ve yeterli düzeyde etkilenmesinin yolları aranmıştır.

Lobicilikte iyi düzeyde finansman kaynakları, üye olarak sayısal verileri ve kullanılan, işe yarayan diğer kaynaklar konusunda çeşitli problemler kendini göstermektedir. Çalışan sayısının yani iş gücünün azlığı ve vazifelerini yürütürken özellikle görevlendirilen yetkililer, genel tabloda çabalarını yasama ve yürütme alanlarında yoğunlaştırmaktadırlar. Bu durum itibarıyla kaynak yaratma alternatifini sağlayan baskı grupları ile özel lobi koalisyonları oluşturulmaktadır. Bu koalisyon ile çalışmanın yürütülmesinde engel teşkil eden kısıtlı ihtiyaçlar karşılanarak, yapı olarak güçlenmiş bir şekilde kongre üyeleriyle iletişime geçilmekte ve güçlerin bir olma haliyle etkili neticelerin kazanılmasına olanaklar sunulmaktadır. Bu lobicilik

yönetiminde, adım adım gerçekleşen çalışmalar yapılmaktadır. İlk olarak grup içinde yetkili olan üyelerin ana konu üzerinde yardımcı olmalarına dair iknalar gerçekleşir ardından birbirleriyle etkileşimleri sayesinde birleşmeler başlamaktadır. Koalisyonların oluşturulmasıyla farklı baskı grupları arayışında olunmakta ve finansal açıdan da kaynak yaratılmaktadır. Kolektif lobicilikte en önemli nokta üzerinde durulan konuyla ilgili ortak mesajın iletilebilmesi için iyi organize olunması gerekliliğidir. İyi organize olmamış kolektif güçler, kamuoyunda medyada ve basında yankı uyandırır ancak asıl verilmesi gereken mesajda kararsızlıklar yaşayarak anlaşılmanmaya neden olur. Bu gibi sorunların var olmaması için kesinlikle, ağlar arasında iletişimi sağlayacak birlik yapısı ve bu ağı yönetecek bir lider mekanizması oluştururlar (Dinçer, 1999, s. 119).

Genel tabloya bakıldığında, kolektif lobicilik faydacı modelde karşımıza çıkmaktadır iki türlü hem etkilenen hem etkileyen için olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Lobiciler bu yöntemle ekstra maddi ve manevi kaynak sağlamaktadır. Kongrede bulunanlar içinde bu lobicilik kullanımı birleşmenin gücüyle elde edilen titizlikle yapılan araştırmaların elde edilmesine olanak sağlamaktadır (Aslan, 2007, s. 3).

1.4.3. Dolaylı Lobicilik

Dolaylı lobicilik tekniği, “Doğrudan Olmayan Lobicilik Tekniği” veya “Mahalli Düzeyde Halkın Lobi Faaliyetine Katılması” veya “Halka Dayalı Lobicilik” olarak da adlandırılmaktadır (Canöz, 2007, s. 77). Dolaylı lobicilik, güçlü bir iletişim kurabilen belirli bir kitlenin örgütlenmesi ve bu yapılanmada kullanılan çeşitli argümanlarla hedef kitleye doğru, baskı uygulamasıyla yapılabilmektedir. Hedef alanında bulunanları çeşitli araçlarla çeşitli kanallarla ve özellikle medya-basın gibi etkili sonuçlar yaratabilecek güçleri kullanarak etkileme faaliyeti olan bu teknik (Dursun, 2002, s. 291), genellikle doğrudan lobicilik tekniğinin yetersiz kaldığı durumlarda devreye girmektedir.

Dolaylı lobicilikte kullanılan araçlar arasında yetkili kimselere mektup gönderme, kart gönderme, basın yayın organları aracılığıyla seslerini duyurma, mitingler yapma gibi çeşitli araçlar yer almaktadır. Bu tekniğin kullanımında ulaşılmak istenen sonuç dikkatleri çekmektir. Dikkat çekmek için kullanılan diğer araçlar; yürüyüşler tertipleme, dava konusu olan durumlar için şahitlik yapmak, üniversite, dernek vb. yerlerde konferanslar vermek, panellere katılmak, imzalı

dilekçeler yollamak, ürünü boykota gitmek, kitle iletişim araçlarından tertipleme ve telgraflar çekmektir (Bayramoğlu, 1985, s. 6).

Yeterli düzeyde baskı oluşturmak ve birçok insanı etkilemek için lobiciler veya baskı grupları özellikle daha çok ses getirecek olan yöntemleri tercih ederler, böyle bir yöntemin sonucunda seçmen kitlenin istedikleri alanlarda uyarılmasını ve hareketliliğini sağlayarak özellikle kongrede seçimler için oy kaybı endişeni politika yapıcılar üzerinde yaratmaktadır. Yaratılan bu seçmen tedirginliği kongrede üyelerin huzursuzluğuna neden olmaktadır. Bu durum yeni ortaya çıkan halka dayalı lobi yöntemine bağlanmıştır (Özbaş, 2011, s. 37). Bu doğrultuda hazırlanacak doğrudan lobi yönteminin uygulanması için acil durumlarda üyelere ulaşılabilme amacıyla, bir hareket bürosu oluşturulmaktadır. Büro aracılığıyla, halka dayalı lobi faaliyetinin başlangıç sinyali verilerek üyelerin bu konuda aksiyon almasını sağlayacaktır. Ayrıca her halka dayalı lobi faaliyetlerinin bir siyasi kılavuzu olmalı ve bu kılavuza göre organizasyon şemasından, kongre ile ilgili temel bilgilere kadar gerekli verilerin ulaşılabilir olması sağlanmaktadır (Dinçer, 1999, s. 118-119).

Temelinde ayrıntılı bir şekilde hazırlanmış ve düzenli bir teşkilatlanma yapısı bulunan halka dayalı lobicilik çalışmaları, lobi faaliyetlerinde faydalı sonuçlara ulaşılacak bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanal iletişim ağlarının güçlenmesiyle büyük kitlelere ulaşma gücü, bu tekniğin önemini daha da arttırmaktadır. Özellikle kanun koyucuların çelişkide kaldıkları konularda daha baskın gözüken eylemler (Gülbaş, 2007, s. 72), kararı verilmiş konularda ise zayıf kalmakta ve daha çok konunun gündeme girmesi gibi kazanımları elde eden bir teknik olduğu ifade edilmektedir.

1.5. Lobiciliğin Siyasal Etkinliği ve Politik Sürece Etkileri

Aynı hedef ve gaye etrafında toplanan insanların yürüttüğü lobicilik, sonuca en yararlı şekilde ulaşmak adına birçok faaliyetlerinde baskıyı tercih ederek siyasal hayatı etkilemeye çalışır. Lobiciliğin yapı taşlarında ve uygulama şemasını etkileyen etmen faktörler arasında tartışmasız ilk sırada ülkenin yönetim şekli yer almaktadır. Demokrasi adımlarında ilerlemiş yüksek düzeyli toplumlarda, örgütlenme yolunu tercih eden kesimler yoğun bir şekilde görülmektedir (Genç ve Erdoğan, 2013, s. 172). Toplumsal yaşam içinde bireysel olarak örgüte dâhil olmamanın getireceği sonuçlar arasında siyasi alanda temsilcilerini etkileme imkânları da sınırlı olması yer

almaktadır. Örgütlenme yoluna giderek kişilerin siyasi süreçleri ve iktidarı yönlendirmenin aracı olan lobi grupları, siyasal iktidar ve baskı grupları bağlamında aracı bir rol üstlenmişlerdir (Aslan, 2007, s. 5). Lobiler siyasal hayatı yönlendirmek için baskı ve etki denemelerinde kullandıkları birçok uygulamayı yapılarında barındırmaktadır (Canöz, 2007, s. 49):

- Lobiler ikna yöntemi ile amaçları doğrultusunda haklı olduklarını kabullendirmek için çalışırlar,
- Lobiler tehdit yöntemi ile siyasal mekanizmada yer alan kişilerin yetersiz davranışları karşısında seçimlerde bu mekanizmada yer alan kişileri desteklemeyeceklerine dair bir izlenim oluşturmaktadırlar,
- Lobiler mali kaynakları kullanarak siyasal partileri seçimler esnasında desteklemektedirler. Mali kaynaklar, amaçlarının sonuca ulaşması için sorumluyu etkileme biçimi olarak kullanılır,
- Hükümet çalışmalarının önüne set koyarak, iş birliğinden ve vergi ödemelerinden kaçmaktadır. Böylece amaçlanan finansal açıdan sorunların baş göstermesi ve eylemler yapma gibi faaliyetlerle dikkat çekmektedirler.
- Kamuoyu etkisi yaratma, kamuoyu desteğinden yararlanılan baskı metodu ile yetkililerin daha fazla ilgisiz kalamayacakları bir ortam yaratma yöntemidir.

Seçim zamanını temsil eden dilimde lobi çalışmaları hem öncesinde hem de sonrasında, kamuoyunu etkilemek adına birtakım çalışmalar yürütmektedir. Bu yolda istenilen sonucu elde etmek için çeşitli yöntemler titiz çalışmalar eşliğinde uygulanır. Lobiler; tehdit, şiddet, mali kaynaklar, kamuoyu etkilemeyle yasama ve yürütmenin kontrolünü tutmanın yanında yargı aracılığıyla da talepleri doğrultusunda olmayan yasaların çıkmasına engel olmaya çalışırlar. Hukuki açıdan ülke içinde tüm yolların aranması ve beklentinin karşılanmaması durumlarında ise yargı denetimi en son ve en iyi ihtimalle ulus üstüne taşınmaktadır (Çosar, 1996, s. 50).

Merkezi devlet bürokrasisi anlayışının, toplumdan kopuk bir şekilde siyaset alanının baş aktörü olarak kendini göstermesiyle örgütler partilerle iletişime geçerek taleplerini gerçekleştirmek için merkez de yer alan mutlak güce ulaşmaya çalışmışlardır (Karakoç, 2020, s. 5). Bununla birlikte baskı gruplarının, lobi çalışmalarıyla siyasi arenada uygun olan partiyle yakınlaşarak finansal kaynaklarda verdikleri destekle partilerin kararlarında kendilerine yönelik çizgiler

oluşturmaktadırlar. Yasama, yürütme ve yargı çevresinde alınan karar süreçlerinde baskı grupları, benzer amaçlar etrafında oldukları politikacılarla kurdukları iletişimlerle varlıklarını belli etmektedirler. Bu sebeple, baskı gruplarının hem parti politikalarında hem de kararların alınması politikalarında etkileri oldukça fazladır (Topçu, 2006, s. 60-62). Siyasal partiler ve siyasal partilerin baskı grupları arasındaki ilişki, iktidar parti veya muhalefet parti olmalarıyla değişkenlik göstermektedir (Topçu, 2006, s. 53).

Bir siyasi program ile şekillenmiş siyasal iktidar olma veya bu iktidarı paylaşma gayesinde olan sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar olarak tanımlanan, siyasi partiler karar alma sürecinde ve kamuoyuna yönelik mal ve hizmetlere yönelik isteklerin somutlaşmasında önemli bir noktada yer almaktadır (Gülbaş, 2007, s. 25). Bu nokta özelinde lobilerin, siyasi partilerle etkileşimleri aşağıda yer alan maddeler eşliğinde açıklanmaktadır (Gülbaş, 2007, s. 59).

- Birincisi; medya ve halkla ilişkiler araçlarıyla iyi ilişkiler içinde olan ve bunun sonucunda kamuoyunu rahatlıkla kontrol edebilen ve dâhilinde parti gruplarına ve hükümete güçlü bir algı oluşturan yüksek profilli gruplardır.
- İkinci olarak kamuoyunu canlandıracak basın ve medya yolunu güçlü bir şekilde barındırmayan fakat parti grupları ve hükümetle yine etkili iletişim içinde olan düşük profilli gruplardır.
- Son olarak finansal ve hukuki yönden, kamuya yönelik sektörlerde dışa bağımlı olan yine siyasi partilerle iletişimi olan bağımlı gruplardır.

Sonuç olarak lobi faaliyetleri siyasal katılım ve karar alma sürecinde göz ardı edilemeyecek etkilere sahip olmaktadır. Yasama, yürütme, yargı alanlarında çeşitli yöntemlerle baskı uygulayarak amaçları doğrultusunda etkileme yöntemine giden lobicilik, politik süreçte aktif rol oynayabilecek alanlara sahip olmaktadır. Dolayısıyla lobicilik faaliyetlerini yok sayarak siyasal süreci kavramak, yetersiz temeller üzerine kurulmuş bir çalışma olmaktadır.

1.6. Lobicilik ve Demokratik Sistemdeki Yeri: Etik Konular

Lobi grupları, yasama, yürütme ve yargı kararlarının isteklerine yönelik verimli hale gelmesi için kamuoyunu etkisinden yararlanmakta ve hareket alanını

halkın talepleriyle uyum içinde yürütmeye çalışmaktadır. Bu durum beraberinde, kamuoyuna daha şeffaf ve izlenilebilir politikaların uygulanmasını ve bunun hem siyasal mekanizmalar hem de lobiciler tarafından benimsenmesini sağlamıştır. İki veya daha çok kişilerin güçlerini birleştirmesiyle oluşan toplumsal yaşamda örgütlenmenin yarattığı demokratik gelişim bu süreçte gözlemlenmektedir. Siyasi bir amaç üstünde oluşmayan bu örgütlerin herhangi bir kısıtlanma karşısında siyaset alanında hareketlerinin darbe alması demokratik (dépolitisation) yapıya zararlar verir (Kitapçıoğlu, 2013, s. 389). Siyasal süreçteki etkin uygulamalarıyla demokrasi açısından gelişimi desteleyen bir olgu olan lobicilik; rüşvet gibi illegal yollar aracılığıyla katkı sağlama, seçim kampanyalarına şeffaf olmayan bir biçimde destek olma, dostlukların maddi araçlar üzerinde temellenmesi gibi çeşitli etik olmayan çalışmaları barındırmaktadır. Bu durum beraberinde gelişime yönelik var olan algıların üstünde negatif etkilerin oluşmasına neden olmaktadır (Eroğlu, 2011, s. 89). Lobicilik yapmakta uzmanlaşmış ve bunu kariyer hayatında alanları olarak yürütülen ve uygulanan lobicilik eylemleri de bu negatif imajdan dolayı olarak etkilenmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri lobicilikte yoğun faaliyetlere ev sahipliği yapmakta pek çok kişi tarafından illegal yollar aracılığıyla maddi kaynak sağlayan, karar alma sürecini etkilemek için yanlış uygulamaları tercih eden kişilerin bir araya geldiği bir topluluk olarak görülmektedir (Dinçer, 1999, s. 73). Ayrıca lobicilik faaliyetlerinde sıklıkla uygulanan, etkilemek amacıyla siyasi karar alıcılara hediye verme ve alma alışkanlıklar barındırmakta ve önem derecesi fark etmeden bu çalışmaları, demokrasi yönden zedelenmelere sebep olma sürecini getirmektedir (Eryılmaz, 2019, s. 4).

Uzman kişiler tarafından daha profesyonel uygulamalarla kendini gösteren lobicilikte, zamanla elde edilmiş doğru kalıplara uygun davranışlar şekillenmiş ve bu lobicilikte ahlak kuralları olarak adlandırılmıştır. Bu şekillenmeler etrafında lobi yapan kimsenin uygulamalarında barındırması gerekli hale gelen ahlaki kurallar ve lobicilik eylemlerinde sakıncalı araçların kullanımına ilişkin şartlar oluşmuştur. Başlangıçta anayasal düzeni bozmayan uygulama ve araçları tercih etmek ana hedef alınmış ve bu hedef özelinde; yanlış algı yönetimi, bireysel çıkarların ileri sürülmesi, finansal kaynakların kullanımı ile önemli sayılacak hediyeler almak veya vermek, güvensizlik, yalan söylemek gibi yapılmaması gereken uygulama veya davranış biçimleri yer almaktadır (Dinçer, 1999, s. 73).

Etik açıdan uygun olmayan eylemlerden etkileşim almak sonuca daha hızlı ulaşmayı ve kolay yollardan başarılar elde etmeyi sağlasa da lobileri ve lobicileri olumsuz etkileyen hukuk dışı faaliyetlerdir. Bu nedenle etik çerçeveye uygun izlenimler bırakan lobicilerin desteklenmesine ve yaratılmış olan negatif profilin değişimine yönelik gelişimlere imkanlar sağlar.

1.7. Lobi Faaliyetlerinin Hedef Kitlesi ve Siyasi Finansman Gücü

Lobicilik faaliyetlerinin organize oluşunda önemli bir etkiye sahip olan hedef kitlenin doğru seçimi ve uygulanan taktikler başarıya ulaşmanın yolları arasında yer almaktadır. Lobicilikte, siyasal iletişimde olmak istenilen kişi veya kurumlar hedef kitle olarak tanımlanmaktadır. Çoğunlukla bu hedef kitleler bilgi ağıyla donatılsa da bazı hedef kitleler özellikle lobicilerin finansman gücünden etkilenmektedir.

1.7.1. Yasamaya Yönelik Lobicilik Stratejileri

Karar kelimesi iki veya daha fazla alternatifin kullanılabilir halde olması ile anlanmaktadır ve karar alma eyleminin gerçekleşmesi için karar alıcının birden fazla seçeneklerle karşı karşıya kalması gerekmektedir (Bayram, 2011, s. 70). Kararların alınmasındaki süreci belirleyen baş aktörler kamusal hizmetlerin arz ve talebidir. Kamu çerçevesinde istekleri olan kimseler; seçmenler, baskı ve çıkar grupları özelinde lobilerdir. Bu isteklerin oluşum planlamasında ise siyasal alanda yer alan iktidar parti ve bürokrasi yer almaktadır (Dileyici, 2007, s. 260). Politikada karar almada yetkili olan organlar yer aldıkları siyasal hayatın temeline göre değişimler göstermektedir. Monarşi ile yönetilen bir yapıda karar alma baş mekanizması sadece kralın yetkisinde, modern demokrasi olarak nitelenen yönetimlerde bürokrasi aracılığıyla uygulamaya alınan talepleri, yönetilenler adına yasama ve yürütme organları almaktadır (Topçu, 2006, s. 70). Lobicilik uygulamalarının ve tercih edilen araçların; etkinlik derecesi, uygulamalarındaki yoğunluk belirtisi Anayasal siyasal yapısı ve siyasi kültürüne göre çeşitlilik göstermektedir (Canöz, 2007, s. 81). Çoğulcu demokrasilerde, lobilerin faaliyet alanlarındaki yoğunluk derecesinin yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Kısacası lobilerle, siyasal sistemin temel organlarıyla arasındaki ilişki, toplum üzerinde sağladığı etkinlik gücü nedeniyle çoğulculuğu benimsemiş, demokratik toplumlarda olağan karşılanmaktadır (Aslan, 2007, s. 5).

Temel yapı çerçevesinde devletin oluşumunda kök olarak nitelendirilen bir kurum olan bürokrasi, kamunun toplumsal ve bireysel temsil etme görevleriyle oluşan bir yapıdır. Ülkede işlemekte olan yasalar ile eş güdümlü oluşan bu kurum, güçlerin ayrılığından beslenmenin yanında yasama, yürütme ve yargı alanlarının karşılıklı iç içe geçtiği, aralarında bir dengenin sağlandığı bir sistemdir (Dönmez, 2015, s. 12). Bağlayıcı nitelikte kararların alınması ile sorumlu olan parlamento veya meclis, kamu özelinde alınan politik kararlarda bürokrasi, baskı grupları ve STK gibi dış unsur olan aktörlerin etkisinde kalmaktadır (Topçu, 2006, s. 61). Her konuda ve her süreçte karar almakla yetkilenenler, donanım gerektirecek çoğu konularda üst düzeyde bilgi ve birikim hazinesine sahip olmamaktadır. Var olan bilginin yoksunluğu aracılığıyla lobiciler siyasal kararların oluşumunda varlıklarını göstermektedirler.

Bu noktada baskı grupları, lobicilik faaliyetleri ile alınacak olan kararı yönlendirmektedir. Yasama lobiciliğinde hizmet sunma, bilgi isteme gibi yöntemler kullanılır. Hedef kitlede yer alan parlamento cephesindeki hareketliliği önceden haber alan lobiciler, yetkili ve görevlendirilmiş kadroya bilgi akışını sağlamak, yasama yönünde stratejik tavsiyelerde bulunmak ve yetkilerin eşliğindeki uygulamalarla yasama girişiminin yönünü etkilemeyi hedefleyen çabalar gösterirler. Bu çalışmaların içeriğinde incelenerek ortaya çıkan önemli bilgiler, raporlamalar, verilerin istatistiksel çerçevede yorumlanması ve yasalaşmadan önce tasarıların sunulması gibi araçlar bulunmaktadır. Çalışmaların gösterilmesinde birtakım özelliklerin olması gerekmektedir. İlk olarak söylemlerin mantıksal dayanaklarla temellenmesi; ikincisi, kamu yararıyla örtüşmesi; üçüncüsü ise istenilen politikanın özünden çıkmadan bireysel çıkarların dâhil edilmemesidir (Canöz, 2007, s. 88-116). Lobi gruplarının, tüm zamanlarını çoğunlukla yasama sürecini yani parlamentoları etkilemeye ayırdığını fakat bunun yürütme gibi diğer siyasal karar alıcıları etkilemeye çalışmadıkları anlamına gelmediği de ayrıca vurgulanmaktadır.

1.7.2. Yürütme Organına Yönelik Lobicilik Stratejileri

Lobilerin ve baskı grupları bünyelerinde barındırdıkları yeteneklerine, finansal durumlarına ve isteklerine uygun her türlü taktik ve yöntemleri kullanmaktadırlar. Yasama aracılığıyla yapılan çalışmalardan faydalı sonuçlar alınmadığında çalışmaya yönelik merkezi konum yürütme organına doğru artış gösterir. (Arı, 2000, s. 191). Yürütmede gerçekleşen lobicilik uygulamaların başlıca

gerekçesi; yürütme organının yasama organına yönelik baskısıyla arzu edilenlerin yasaya dönüşmesini sağlamaktır. Yürütme organı ve kamunun etkisi ile yasalaşması talep edilen konuda verilen desteğe karşı yasamanın, ilgisiz kalmamasını amaçlamaktadırlar. Yürütme doğrudan olmasa da talepler doğrultusunda yasalaşma sürecinin düzenlenmesinde veya var olan yasalar üzerine değişiklik gibi tekliflerin verilmesini gerçekleştirir. Yürütme organında seçimler modern demokraside halk oylamasıyla sağlanır, diğer siyasal yapılarda ise babadan oğul yöntemiyle ya da zorla görevi alma yoluyla elde edilir. Yürütme organında yer alan başlıca görevler; yasal siyasi ve idari liderlik, uluslararası siyasette temsil, silahlı kuvvetlerin idaresi gibi faaliyetlerdir (Bilgici, 2010, s. 64). Yürütmenin baş yetkilisinin başkan olduğu bir diğer sistemde lobiler aracı kanal arayışları ile çıkarlarına uygun olarak çeşitli yöntemlerle etkilemeye çalışmaktadır (Göksel, 2020, s. 55).

1.7.3. Bürokrasiye Yönelik Lobicilik Stratejileri

Lobicilik faaliyetlerinde hedeflerinde yer alan kitle örnekleri arasında bürokrasinin yer edinmesi bürokrasi açıdan ilerlemelerin eşliğinde oluşmuştur. Birçok lobi yapan kimselerin yasama ve yürütmeye yönelik izlediği gözlemin yoğunluğu bürokrasi ile karşılaştırıldığında daha etkilidir. Lobilerin, bürokrasi ile etkileşimi geniş çerçevede bakıldığında daha alt seviyede görülmüştür fakat bu süreç etkisi artan bürokrasi ile değişmiştir (Canöz, 2007, s. 91). Bürokrasi için tanımlanmış görevlerde net bir görüş birliği sağlanmamıştır. Bu görüşler arasında yürütme organının uygulamalarında yönetimin parçası olduğu düşüncesidir. Bir diğer rol ise bürokrasi ve bürokratlar ayrı tutularak, bürokrasinin tarafsız ve teknik açıdan bir araç olmakta beraber bürokratlar ise edilgen bir yapıda konumlanmıştır (Eryılmaz, 2008).

Bürokrasi yapısının sorumluluk ve oluşum hedeflerinden biri; siyasi alanda karar alan yetkililerin yapacakları karar özelinde veri paylaşımı yapmalarıdır. Bürokrasi yapısının lobici kimselerin hedef ağında yer edinmesinin nedeni; verilecek kararların isteklerine yönelik olmasını amaçlayan lobiciler tarafından bahsi geçen konuda manipüle olmaya elverişli olmalarıdır. Özellikle lobiciler istenilen sonuca ulaşmak için bürokrasi ile etkileşimde bulunmadıkları zamanlarda yürütülen sürecin düzgünce işlemlerini engelleyerek daha karışık bir durum haline gelmesine neden olmaktadır (Dinçer, 1999, s. 97). Bürokrasi lobiciler için uzun vadede ilişkinin devam edeceği bir yapı olarak görülmektedir ve dolayısıyla daha kalıcı bir etkiye ulaşmalarını

sağlayacak bir unsur olmaktadır. Hükümette yer alanların veya parti gruplarının işleyişte kalıcılık durumları net olmamakla birlikte bürokrasi aksine daha sürdürülebilir mevkide yer almaktadır. Bürokrasi yapısındaki değişimler parti gruplarıyla kıyaslandığında daha az olmaktadır ve eklenmesi gereken bir diğer husus, lobilerin kamu etkisini oluşturma hedeflerinin süreklilikle devam ettirmede bürokrasi önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır (Topçu, 2006, s. 67).

Lobiciler, savundukları çıkarlar doğrultusunda amaçlarına ulaşmak için bürokratlara verimli sonuçlar aktarabilmek adına büyük çabalar sarf etmektedirler. Bürokratlar konumları gereği çoğunlukla çok geniş alana yayılan konularda karışık yasa tasarıları veya yetkinlik gerektiren alanlarda önemli düzenlemeler yapmak durumundalardır. Yasa koyucu veya karar alıcı merkezde olan bu kişiler, karşılaştıkları her türlü hususlar için uzmanlık yetkinliğine sahip olmayabilirler. Bu noktada bürokrasiler için lobiler, veri aktarmada ve yasamada yetkili yöneticilere gerekli olan enformasyonun aktarılmasında aracı bir konumda yer alarak, yetkili mercilerle bürokratlar arasındaki iletişimin sağlanması ve güven yaratmada köklü başlangıçların oluşmasını sağladıkları için önem arz etmektedirler (Değirmenci, 2017, s. 268).

1.7.4. Medyaya Yönelik Lobicilik Stratejileri

Medya yazılı, sözlü veya yüz yüze olan bir iletişim aracı olarak tanımlanmaktadır. Bu bakımdan baskının etkisinin yoğunluğunu arttırmak için kamunun desteğine varma konusunda lobiciler için önemli bir araç konumunda yer almaktadır. Lobiciler yarar sağlayamadıkları siyasal mekanizmaları, hükümette yer alanlar da dâhil edilmek üzere devlet kademesinde yetkili tüm kişileri ve üyelerini topluma şikâyet edebilirler. Lobiler destekledikleri dava üzerine medya yoluyla halka yayınlanmasıyla faaliyetlerinin daha etkin bir hal almasını sağlamaktadırlar (Dinçer, 1999, s. 41). Kamunun desteğini elde etmek için tüm durumlarda aynı şeffaf politikaları izlemeyen lobiciler, konunun önemini yansıtmak ve yeterli ilgiye ulaşmak adına gerçeklikten uzak kurgular oluşturabilmektedirler (Alemdar, 1994, s. 167).

Medya kuruluşları teknolojik çağın getirisiyle güçlü bir araç konumuna ulaşmakta ve bu durum gelişmişlik seviyesi yüksek olan toplumlarda güçler ayrılığından daha da etkili bir statüde yer aldığı söylenmektedir (Swartz, 1983, s. 36). Medyada yer alan kuruluşları destekleme ve medya aracılığıyla kamunun

yönlendirmedeki açık kapı medyanın politik ekonomisi yer almaktadır. Modern yapılarda, medya daha çok özel kurumlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle işleyişlerine devam etmek için yeterli düzeyde mali kaynaklara sahip olmaları gerekmektedir. Bu bakımdan, ekonomik anlamda kaynak yaratan hususlar ile medyanın işleyişi arasında paralel olan bir ilişki durumu bulunmaktadır. Medya kuruluşlarında mali kaynak unsuru olarak bulunanlar medyanın sözlü, yazılı tüm faaliyetlerinin içeriklerine de etkilemektedir. Medya reklamlar aracılığıyla getirilere sahip olmaktadır dolayısıyla reklam veren müşterilerinin isteklerine sessiz kalamamaktadır. Lobi faaliyetlerini yürüten gruplar bu açık kapıyı değerlendirip toplumun beklenen düzeyde amaçlanan konu için destek sağlaması adına medyayı kullanmakta ve bu yol ise medyanın reklam kaynağı olmasından geçmektedir (Köker, 2012, s. 83).

Özetle basın kuruluşları hem yaşamayı hem yürütmeyi ve çoğunlukla toplumu etkilemede önemli bir noktadadır. Medyanın yansımaları karşısında çoğu durumda geri adım atılması veya amaçlanan konunun daha ileri bir noktaya taşınması mümkündür. Hemen hemen her ülkede baskı ve halkı uyandırma servisi olarak medya aracılığıyla büyük bir tehdit unsuru oluşturulabilmektedir. Ancak bu tehdit unsurunun etki alanı halkın siyasete katılımı ile doğru orantılı olmasıyla genişlemektedir (Arı, 2000, s. 145).

1.8. Lobicilik Faaliyetlerinin Siyasal Finansmanı

Refah devletin gelişi ile kamu yararına yönelik faaliyetlerin önem durumu daha farklı bir konuma ulaşmıştır. Kamu yararının ne türde olacağı özel grupların barındırdıkları lobicilik çalışmalarının etkisiyle şekillenmektedir. Politikada kamu politikalarının kamunun isteklerine yönelik şekillenmesi ve yürütülen politikanın özellikle bu grupların uzlaşına sunulmasıyla Refah Devlet anlayışı formüle edinilmeye çalışılmıştır. Bununla sonuçlanan durum, demokrasiye ön ayak olan güçler içinde halkın tekelinde olmadan baskı ve çıkar gruplarının lobicilik faaliyetleri de bu süreçte devreye giren etkenler haline gelmiştir (Gökbunar ve Kovancılar, 1998, s. 256). Sosyal problemlerin ve politik istikrarsızlıkların kök nedenleri içinde temsil edilemeyen her grup veya bireylerin taleplerinin ve gayelerinin uzlaşma dışı kalması yer almaktadır. Toplumsal ve politik barışın oluşması için amaçların ve menfaatlerin arasında oluşturulacak bir uyuma bağlı olması ve temsil edilmesine bağlıdır. Bu söz konusu

uyumlu bağlantı ve temsil edilebilmenin anahtarı olan mekanizma ise siyasi partilerdir (Kışlalı, 1999, s. 262).

Politikanın yapısını kendi fayda merkezine göre yönlendiren lobicilik, seçimlerin kampanya sürecine dâhil olmakla, seçilmiş olan siyasi aktörün yapacağı eylemleri kendi faydalarına göre şekillendirme kuvvetine sahiptir (Kocaman, 2020, s. 60). İş alanında ve ulus üstü alanda sürdürülen lobicilik çalışmaları politik rejimleri göz ardı edilemeyecek büyüklükte etkileyerek partilerin barındırdıkları demokratik yapıların çalışmalarını etkilediği gözlemlenmiştir (Kuş, 2010, s. 30). OECD'nin yaklaşımı ile bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: “siyasette para, demokrasinin zorunlu bir unsurudur (Uzun 2021, s. 37). Ancak karar alma sürecinde seçim kampanyaları ve bu partilerin siyasal finansmanı kontrol altında tutulmadığı durumlarda, finansal kaynak açısından güçlü olan lobiciler, kararlar üzerinde menfaatlerine göre değişimler gerçekleştirerek toplumsal yararın aksine değişimler gibi sonuçları doğurmaktadır. Bu noktada siyasal yolsuzluk; karar almada yetkili olan mericiinin toplumsal çıkarları gözetmeden, başlıca grupların etkisi altında kalmalarıyla başlamaktadır. Seçim zamanlarında güçlü olmaları ve rekabet alanında yarışabilmeleri adına finansal açıdan yardım alan adaylar, seçimlerden sonra da başarının kaynağı olanların çıkarlarını koruma eğilimleri gösterirler. Bu eğilim genellikle partileşme içinde kurumsallaşamamış toplumun bu alanda yeterli eğilimin sağlayamadığı gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak görülmektedir (Yılmaz, 2009, s. 53). Günümüz özelinde iktidarı elde eden parti kamusal kaynakları ve yasal yollarla kazanım sağlanmayan kaynakları seçim kampanyaları sürecinde kullanmakta ve bu durum siyasal yozlaşma türleri arasında yer almaktadır. Gelecek olan seçim süreci için de bu yardımları arayacak olan iktidar parti bağımlı hale gelerek, bu grupları verdikleri desteklerin karşılığını almaları adına ödüllendirmektedir. Baskı gruplarının lobicilik faaliyetleriyle iktidar partisinin merkezine ulaşmak için uyguladıkları maddi destekler ve iktidar partisinin elde edilen faydalar için demokrasinin unsurlarını yok sayması ile oluşan bu yozlaşma lobicilikte gönül yapma ve hizmet kayırmacılığı faaliyetleri olarak adlandırılmaktadır (Dağdelen, 2013, s. 297).

Siyasal kararları almada ve uygulama da etkili olan partiler ve iktidar partilerin siyasetçileri, menfaatlerine göre finansal kaynak gücünü devreye alarak, kimi grupların lehine kimi grupların ise aleyhine destekler sağlamak ve kendi fayda alanlarını bu şekilde oluşturmaktadırlar. Demokraside olması gereken siyasi rekabetin

fırsat eşitliğine karşı siyasetin finansmanı, bu gibi nedenlerle zedelenmekte ve düzenlenmesi gerekmektedir. Düzeltici faaliyetler arasında öncelikle siyasi parti gruplarına eşit kaynak aktarımının yapılması ve halkın temsilcisi olma sürecinde halk ile arasında herhangi bir araca ihtiyaç durumunun olmamasıdır. İkincisi, giderler için kaynak akışını sağlamak siyasi partilerin endişeleneceği unsurlar arasından kalkmalıdır. Son olarak siyasi parti grupları ile özel gruplarının uyguladıkları lobicilik faaliyetleri arasındaki etkileşim asgari düzeyde bir hareketlilik alanına sahip olmalıdır (Gençkaya, Gündüz ve Tetik, 2016, s. 13).

Siyasi partilerin eşit rekabetini sağlamak amacıyla özellikle seçim kampanyaları sırasında seçmenlerle ortak değer yaratılmasını sağlamak ve parti gruplarının dış etkenlerin etkisinden de uzak tutmak için seçim yardımlarının kullanımında birçok ülkelerde görülen kısıtlama politikaları yürütülmüştür. Yardım dağıtımında sistemsel açıdan ülkeden ülkeye değişkenlikler görülmektedir fakat genel hatlarıyla bu yardımlardan yararlanmak için olması gereken temel şartın oy oranı olduğu ülkelerde, bu oranlar; minimum %3 ile maksimum %5 arasında değiştiği görülmektedir. Oranlarda ortak bir kriterin sağlanmaması ise her ülkenin kendi yasa şartları ve demokratik gelişmişlik seviyesinden kaynaklı gereksinimleri nedeniyle doğal karşılanmaktadır (Alataş, 2010, s. 74).

Devlet yardımlarına ilişkin çeşitli modeller bulunmaktadır. Bu modellerden ilki siyasi parti gruplarının yıllık olarak aldığı yardımların yanı sıra seçim kampanyaları için de teşviklerin sağlandığı çifte finansmandır. Bu modele uygun örnek ülkeler arasında Almanya, Fransa, Avusturya, İsrail ve İspanya yer almaktadır. Bir diğer modelleme de ise partilere sürekli olarak yıllık yardımlar yapıldığı ancak seçim kampanyalarına ilişkin herhangi bir finansman kaynağı oluşturulmadığı İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka'nın yanında Belçika gibi ülkelerin yer aldığı modeldir. Bir diğer model ise Hollanda istisnası olarak adlandırılmaktadır, bu modelde partilerin dolaylı yoldan yan kuruluşlar aracılığıyla aldığı kamusal finansmanlara sahip olduğu, direkt olarak partiye belirli bir desteğin yapılmadığı bir modeldir. Son olarak İngiltere, İrlanda, Japonya, Yeni Zelanda ve İsviçre'nin dâhil olduğu özel finansman modeli olarak isimlendirilen sistemde ise kamusal destekler ya hiç yoktur ya da son derece sınırlı ve dolaylıdır (Uzun, 2004, s. 12).

ABD'de ise lobicilikte yasal düzenlemelere ek olarak lobicilik faaliyetlerinde gerçekleştirilen yardımlara ilişkin eğitim, kültür, ekonomik veya diğer talepleri olan

derneklere birtakım düzenlemeler getirmiştir. Vergi muafiyeti olan kuruluşlar öne çıkarılarak lobi faaliyetleri için toplam bütçe oranının yüzde kaçını harcamaları gerektiğini belirleyen bu yasa 1976 Yılında çıkarılarak bu harcamaların toplamı 1 Milyon doları geçmemesi ve izin verilen bu miktarında ancak %25'i grass roots (halk hareketi) için harcanabileceği öngörülmüştür. Özellikle kampanya harcamalarına bir sınırlama ise 1940 yılında Hatch Yasası ile gündeme gelmekte ve bu yasayla birlikte bir grubun ya da bir kişinin seçim sürecinde adaya yapılacak kampanya bağışının 5000 dolar ile sınırlandırılmaktadır. Bu yasal düzenlemeler uygulamadan doğan boşluklar ve belirsizlikler nedeniyle tam anlamıyla lobilerin kampanya harcamalarının önüne geçememiştir (Arı, 2000, s. 176).

Lobicilik faaliyetlerinin ana merkezi olan ABD; lobiciliği, toplumun çatışmalarını dengeleyen bir yapı olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla bu tür düzenlemeler bu denge unsurunun imajını düzeltme amacı gütmektedir. İkinci bölümde açıklanacak olan ABD siyasal hayatında lobilerin imajı ve siyasal alandaki konumları nedeniyle bu yasaların uygulanışında yeterli seviyeye ulaşamamıştır.

1.9. Çıkar Grupları Teorileri

Çıkar gruplarının siyasal süreci etkilemeye çalıştıkları her türlü girişimin tamamen kendi kişisel çıkarlara mı özel olduğu ya da bu faaliyetlerin kamu yararı amacıyla mı yapıldığı hususunda net bir ortak düşünceye olmamakla beraber bir tartışma konusudur. Kimi görüşler bu faaliyetlerin sadece özel menfaatlerin peşinde sürdürüldüğünü ve bu faaliyetlerin demokrasiye de zarar verdiğini savunmaktadır. Özel çıkarların demokrasiyle yürütülen siyasal hayatta toplumsal açıdan bir grubun veya bir kesimin bir diğerine baskın olmasına ve diğer kesim karşısında daha çok savunulmasına sebebiyet vermektedir. Tartışma unsurunda başlıca, demokrasinin yapısında yer alan kuralların tanınmadığı ve demokratik yapının bir yarış alanı haline geldiği endişeleri yer almaktadır. Bir diğer taraftan toplumun ortak faydasını esas alan çıkar gruplarının zamanla geliştiği ve kamu yararının daha ön plana çıktığı bir anlayışı savunmaktadır (Eryılmaz, 2008, s. 210-211).

Kamu Tercihi perspektifi siyasal karar alma sürecindeki rol alan aktörlerin siyasal karar alma sürecini iktisat teorilerinin araçlarını kullanarak inceleyen disiplin olarak adlandırılmaktadır. Bireyler yaşamlarını sürdürdükleri alanlarda, grup olarak tanımlanan ve bir araya gelerek bütünleşmeyi inşa eden varlıklardır. Toplum nüfusun

artışı ile daha komplike bir yapı haline gelmekte ve insanların ihtiyaçlarını karşılamak için grupların oluşumu doğal kabul edilmektedir. Gruplar, bu teoriye göre toplumsal dengeyi oluşturmaktadır. Bu teoride piyasa sürecinin ve piyasa oyuncularının değiştirilerek bunların yerine siyasal karar alma süreci ve oyunların yerine de siyasal karar alma mekanizmasında bulunan bürokratlar, seçmenler politikacılar ve baskı grupları gelmektedirler (Genç ve Ekiz, 2021, s. 132).

Kamu Tercihi Teorisi özelinde ekonomik ve sosyal ortamı oluşturanlar: politikacılar, bürokratlar, seçmenler, baskı ve çıkar gruplarıdır. Kamu Tercihi Teorisi bu grupların çıkar maksimizasyonlarına yönelik davranışlarının olacağını ve politik dengenin de her grubun kendi fayda alanlarını oluşturmasıyla bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Toplumun yapı taşı olan bireylerdir ve bireylerin kararlarını ve etkinliklerini yürütme konusunda da hükümetler aracı olmaktadır. Bu anlayışa göre, politikacılar kamu kaynaklarını fazlasıyla kullanarak seçmenler, çıkar gruplarına ve baskı gruplarına rant kollama faaliyetlerini ve faydalarını artıracak şekilde hizmetler sağlamaktadırlar. Seçmenler de bu durumun karşılığında oy verir böylece, siyasette arz ve talep edenler arasında bir uzlaşma sağlanmış olur. Çıkar gruplarının bu suni ranttan faydalanmak için rant kollaması sonucunda da devlet faaliyetlerinin genişleme durumu söz konusudur. (Yüksel ve Kuz, 2018, s. 91).

Geleneksel plüralist teori, bireysel veya kuruluşlar aracılığıyla bireylerin siyasal karar alma sürecine dâhil edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Demokrasi teorisinde öne çıkan düşünürler arasında yer alan Alex de Tocqueville, Amerikan siyasal sistemindeki plüralist özelliğinin içinde barındırdığı grupların kuruluşların varlığına dayandırmaktadır. Bu kuruluşların varlığının olmadığı yerde bireyin devlete karşı ve iktidar merkezinin gücüne karşı korumasız durumda yer alacağını ifade etmektedir. Genellikle bu yapılanmaların desteklenmediği yerde despot rejimler veya çoğunluğun orantısız güç nitelikte baskın olduğu durumların görüleceği ifade edilmektedir. Grupların birbirlerinden bağımsız farklı şeylerde savunmalara gitmesi toplumda görünmez bir dengenin sağlanmasına yardımcı olabilir. Farklı grupların herhangi bir konu üzerinde kazanım sağlaması karar alma sürecinde tek taraflı politikaların yürütülmediği uzlaş sistemine dayandırılır. Bu tür oluşumlar sayesinde siyasal sistemde toplumun yararına olacak şekilde dengeleme oluşturulabilir. Bireylerin birden fazla çıkar grubuna dâhil olmadı ile zıt görüşler etrafında uzlaş bulabilen bireylerin oluşmasını sağlamaktadır (Özdemir, 2021, s. 92). Grupların farklı

çıkarları temsil ettiği ve siyasal karar sürecinde yer aldıkları bir gerçektir. Böylesine farklı değişkenler etrafında bireylerin toplanması öteki değişkenlerin kabul edilmesini zorunlu kılmaktadır (Akad, 1976, s. 98)

1.9.1. Lobiciliğe Eleştirel Yaklaşım

Lobiciliğin demokrasiye yönelik hem olumlu hem de olumsuz tarafları bulunmaktadır. Demokratik anlamda önemi diğer başlıklarda vurgulansa da uygulamalarından doğan sonuçlar ile olumsuz etkileri de bünyesinde barındırmaktadır (Vladi, 2023, s.1). Lobicilikle birlikte, milletvekilleri etkilenebilir ve lobiler çıkacak olan karar üzerinde kendi yararlarına sonuçlar üretebilirler. Bu anlamda bakıldığında siyasal kararlarda belirli grupların veya bireylerin orantısız olarak etkisini görebilmekteyiz. Ek olarak lobicilikte seçmenlere karşı siyasal alanda fayda sağladıkları gerekçesiyle belirli bir grubun çıkarlarının ön plana çıktığı görülebilmektedir. Lobicilik tekniklerinde ifade edildiği üzere kullanılan araçlarda rüşvet ve zorlama yöntemlerinin olması demokrasiyi tehdit eden unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle finansman açısından güçlü destek sağlayan lobiler, politika yapıcılarla iletişimde adil bir etki bırakmayabilirler ve kaynaklarını politikacıları etkilemek adına kullanırken kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirebilirler (Drutman,2011, s.10).

Lobicilik yapılan ülkeler belirli yasalarla çerçevelenmiş olsa da şeffaflık eksikliği barındırmaktadır veya herhangi bir yasaya tabii olmayan lobicilerin özellikle bu ülkelerde gizlice çalışmalarını yürüttükleri görülmekte veya finansal olarak aktardıkları kaynaklara yönelik açıklama yapmayabilmektedirler. Çalışmalarını şeffaf olarak yürütmeyen lobicilerin, politikacılara yönelik etkileşimlerini paylaşmama durumları söz konusu olmakta bununla birlikte ise kamuoyunun karar verme sürecinde payı olan bir grubun işlevselliğini bilememesi sonucu doğmaktadır (Nest, Mullard, s.2021)

Belirli grupların veya bireylerin çıkarları temsil edilirken çeşitli etkileme yöntemlerinden kaynaklı eşitsizlik durumunu ortaya çıkarabilmektedir (Stewart, 1997, s.17). Lobicileri satın alan büyük şirketler kaynaklarını bu alanlara aktararak kendi çıkarlarını ve faydalarını etkin bir şekilde karar alma sürecine dahil edebilir ve lobiciler faaliyetlerinden doğan sonuçlara yönelik genel nüfusa göre dar bir kitlenin çıkarını oluşturabilir ve kamu çıkarını baltalayabilir (Aktan ve Dileyici, 2007: 208).

Dolayısıyla halkı temsil eden demokratik ilkeleri zedeleyebilir. Meslek lobileri özellikle belirli bir endüstrinin çıkarını gözeterek özel vergi indirimleri veya özel teşvikleri elde edebilir hem rekabetin adil olma durumunu hem de tüketicinin önceliği bu durumlarda göz ardı edilebilir (Aktan ve Dileyici, 2007: 208).

Tüm bu durumların varlığı eşliğinde lobiciliğin demokrasiyi kesin olarak pozitif yönde etkilemesi düşünülmemekte ancak kullanılan tekniklerinde demokraside olması gereken gruplaşma, siyasal katılım sağlama bunun için basın yayın organları vb gibi faaliyetlerin kısıtlılığı demokrasiyi olumsuz etkilediği ve yasal çerçeve ile aktif bir siyasal katılım ve gruplaşmanın desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

II. BÖLÜM

ABD'DE POLİTİKA YAPIM SÜRECİ VE LOBİCİLİK UYGULAMALARI

Amerika'nın iki meclisli yapısını ve keskin hatlarla belirlenmiş güçler ayrılığını barındıran Başkanlık sistemi, ABD içinde lobicilik faaliyetlerinin etki alanını genişleten bir yapılanmadır. ABD siyasal sürecine dışardan dâhil olabilmek için lobicilik faaliyetleri en iyi yöntem olmaktadır. Lobicilik demokrasinin yansıması olarak kabul görmüş ve bu görüşlerin ışığında lobiciliğin etkinlikleri, yok sayılamayacak seviyelere ulaşılmıştır. ABD'nin lobicilik faaliyetlerinde merkez konumda olmasının arkasında birçok neden barındırmaktadır ve ülkede çeşitli lobicilerle siyasal alanda hareketlilik sürekli olarak devam etmektedir. Bu durum yansımalarını 1998 yılından bu yana verilerle göstermektedir. Lobi faaliyetleri için harcanmış kayıtlı para 1998 yılında 1,45 milyarla başlamış ve 2021'de 3,67 milyar dolara yükseldiği ifade edilmiştir (Arke, 2022).

2.1. ABD'nin Siyasal Yapısı

ABD, merkezi Distirt of Columbia olan 50 eyaletten meydana gelmiş bir federal birliktir. Federalizm birden fazla devletin ortak talepleri doğrultusunda birleşerek kendi kanunları ve özerk yapının korunması şartı ile tek bir yapısal birlik olduğu ve ülke dışındaki profillerinde de mutlak güç olarak resmedildiklerini ifade etmektedir (Keating, 2007, s. 7). Federal devletin birimleri olan federelerin sınırları ve birlik içindeki bütüncül yapısı korunmaktadır, değiştirilmesine yönelik herhangi bir girişimin olmasına karşı anayasal bağlılık şartı esas alınmıştır. Federal yapının dâhil olduğu alanlar genel hatlarıyla devletin küresel alandaki faaliyetlerini kapsamaktadır. Birimlerde çoğunlukla iç düzen konularında yetkilendirilmektedir (Gözler, 2011, s. 56).

Anayasa ile ulusal hükümetin başlıca hatlarını ve faaliyetleri düzenler. Her eyaletin kendine özgü anayasası ve yetkileri vardır. Kongre üyeleri Başbakanı, eyalet yetkileri ve diğer birimlerin yöneticileri direkt olarak halk tarafından seçimle başa gelmektedir. Federal hükümetin başında yer alanlar, Cumhurbaşkanı tarafından yetkilendirilir. Kanunların anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisi Yüksek Mahkemededir. Yüksek Mahkeme tüm ülke için bağlayıcı kararlar alır ve son temyiz makamıdır. Yargıçlar direkt olarak halk tarafından da seçilebilir ya da seçilmiş yetkili kimseler tarafından da atanabilir. Cumhurbaşkanı, ABD anayasasının ikinci maddesi ile yürütme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanının yetkilerinde ve sorumluluklarında yer alan hususlar; Kongre'ye yasa önerisinde bulunmak, kongreyi özel oturumlara çağırmak veya mesajlar yollamak, yasa tasarılarını veto etmek, federal yargıçları göreve atama, yabancı ülkelere temsilciler atama, yabancı uluslarla resmi işler yürütmek, silahlı kuvvetlerin başkomutan görevini ifa etmek (Emin, 1990, s. 91).

Birleşik devletler Kongresi ile ifade edilen Amerikan parlamentosu senato ve temsilciler meclisi iki meclisli bir yapıya sahiptir ve bu yapı Anayasanın birinci maddesinin I. Bölümü ile federal devletin tüm yasama yetkisine sahiptir. Kongre başkan gibi halk seçimi ile iktidara gelir ve başkandan bağımsız iktidarda kalmaktadır. Kongre'de bulunan her iki meclisin üyeleri arasında iş birliği ve iş bölümü bulunmaktadır. Komite üyeleri, kongre üyesi olarak özellikle yasama işlevinde çok önemli bir konumdadır. Bunun dışında alt komite üyeleri, komite üyeleri arasından seçilerek yasa oluşmadan önceki karar taslağı üzerinde faaliyetlerde bulunur ve alt komite üyeleri bu çalışma ile önemli bir statüde konumlandırılır. Özetle, yasama ve denetim faaliyetleri kongre özelinde komiteler yoluyla yürütülmektedir. Komitelerin yasama sürecini yönlendirme faaliyetleri, senato ve temsilciler meclisi genel kurullarında değerlendirilecek yasa tasarılarının önceliğini belirleme yetkisi ile oluşmaktadır (Arı, 2000, s. 37-42). ABD içinde kongrenin en kilit sorumluluğu kanunların hazırlanmasıdır. Yasanın kaynağına ulaşırken çeşitli sonuçlara ulaşılabilir bu sonuçlar arasında kongre üyeleri, yürütme (bazı konularda teklif sunabilmekte) ve baskı grupları (Kongre'ye uyguladıkları faaliyetlerle sonucu) yer almaktadır. Kongre yasama gücünü elinde barındırırken Anayasa maddelerince görevleri arasında (Dinçer, 1999, s. 99);

- Ülkenin refahı için güvenliğin sağlanmasına yönelik vergi sisteminin uygulanması ve paranın harcanmasına ilişkin yetkinin kullanılması

- Ülke adına borç alma hakkı
- Ülkenin içinde bulunan yabancıların entegre edilmesine yönelik yasaların çıkarılması
- Paranın değerini korumaya yönelik düzenleyici faaliyetlerin yapılması ve para basma
- Ülke içinde etkili iletişim alanlarının oluşturulması
- Yasaların yapılması yer almaktadır.

ABD siyasal çerçevesinde güçler ayrılığı bulunmaktadır. Anayasanın temel gayesi özellikle bu organların diğerine karşı güçlenmesine veya var olan güçlerini kötüye kullanmasına izin vermemektir. Halkın isteklerini temsil eden yasama organı, bir yasa çıkartarak netleşen görüşlerini ortaya koyduğunda yürütme kişisel çıkarlara karşı keskin bir tavır koymalı ve özel istisnai işlem uygulamaksızın yasayı uygulamalıdır (Schroeder, 1898, s. 36). Başkanlık sistemi; yasama, yürütme, yargı organlarının kurumsal olarak net biçimde ayrılmış olduğu sert kuvvetler ayrılığı sistemidir ve Başkanlık sistemi ile yönetilen ABD’de yasama, yürütme, yargı organları ayrı ayrı seçilir ve varlıkları üzerinde bir organın bir diğer organ üzerinde son verme yetkisi bulunmamaktadır. Yasama, yürütme ve yargı organları birbirlerinden bağımsız olarak güçleri yönetirken aynı zamanda bir organın bir diğer organı kontrol edebilmesi güç dengesi mekanizmasının oluşumunu sağlamaktadırlar. Yasama, yürütme ve yargı organları ABD siyasal sisteminde ayrı ama eşit güçlere sahiptir. Yapısal anlamda farklı fakat işlevsel açıdan bir organın denetim ve dengeleme unsuru ile bir diğer organı etkileme durumları söz konusudur. Bu unsurlar Amerikan anayasasının karakterize özellikleridir (Gözler, 2010, s. 569).

Yargı organı alt yapısında üst ve alt mahkemeleri barındırmaktadır. Yüce Mahkeme 1789 tarihinde üst mahkeme olarak kurulmuştur. Yargıcı belirleme yetkisi kongreye verilmiştir. Yüce mahkemede yer alan üyelerin sayısı 1869 yılında 9 yapılarak arttırılmıştır. Mahkeme üyelerine verilen görevlerde zaman kısıtlaması bulunmamakta üyeler kendi tercihleriyle emekli olana denk görevlerini yerine getirebilmektedirler. Alt mahkemelerin kurulmasında yetki kongreye verilmiştir ve bölgeler için de federal mahkemeler oluşturulmuştur. Federal düzeyde 12 temyiz

mahkeme bulunmaktadır. Bölge mahkemeleri ve özel mahkemelerin sayısı da 94'dür. Başkan, yüce mahkeme üyelerinin tam sayısını kongreden aldığı onay doğrultusunda atamaktadır. Amerikan anayasasında yargı organının yetkileri arasında (Koçak, 2017, s. 54);

- Anayasadan doğan tüm hukuksal davalar
- Yasama ve yürütme organlarının Anayasal uyumluluğu çerçevesinde faaliyetlerinin denetlenmesi
- ABD'nin anlaşmalarının, çıkarılan kanun veya kanun hükmündeki kararların anayasal uyumluluğunu denetlenmesi
- Federe birimlerle ve hükümet arasındaki anlaşmazlıkları çözmek

2.2. ABD'de Lobicilik Yöntemleri ve Yasal Düzenlemeler

Baskı grupları ve lobicilerin, daha özgür bir alanda faaliyetlerini yürüttüğü ülkeler içinde üst konumda bulunan ABD'dir (Kanada ve Avusturya yasal açıdan bu faaliyetlerin yürütülmesine olanak tanıyan diğer ülkeler arasında yer almaktadır). Bu konumlandırmanın asıl sebebi; ABD'deki siyasal sistemin iki partili sisteme dayandırılmaktadır. Demokrasi ile yönetilen diğer ülkelerde çeşitli çıkar grupları; şirketler, lobiler ve baskı grupları siyasal katılım yoluyla partileşme eylemine giderek çıkarlarını bu yolla savunurlar. ABD'de bulunan bireylerin, grupların partileşme aracına yönelerek, karar alma mekanizmalarına yönelik kendi çıkarlarına uygun yasaların hazırlanması, kabulü veya kabul edilmemesi konusunda çalışmalar yapması mümkün olmamaktadır. Bu sebeple, çıkarlarına yönelik yankı uyandırmak adına siyasal alanda karar alıcılara etkin bir şekilde müdahale etmek isteyen baskı grupları oluşturdukları özel gruplar olan lobileri ortaya çıkarmıştır (Kantarıcı, 2007, s. 169). Lobicilik, toplumun siyasal karar alma sürecinde katılımında önemli bir aracı konumuna ulaşmıştır. Giderek karmaşıklaşan bir politika ortamında, karar vericiler için değerli bilgi verileri ve paydaşların kamu politikasını geliştirme ve uygulamasına erişebilmesini sağlamaktadır.

Bu özel gruplar, ABD içinde çeşitli yöntemleri kullanarak çıkarlarına uygun ortamların şekillenmesini sağlamaktadırlar. Uygulanan temel yöntemler içinde kongre

üyelerine yazmak yer almaktadır. Bu yöntem kullanılırken özellikle üstünde durulması gereken düzenler oldukça önemlidir. Bunlar; doğrudan ve gerekli görülen zamanda yazmak, yazılarda sadeliğe ve anlaşılır olmaya dikkat etmek, spesifik bir konu bağlamında kişisel görüşleri paylaşmak, bahsi geçen konunun kongrede görüşülmüş ise bağlı olan yasaya veya ilgili üyelere atıfta bulunmak son olarak cevap alındığında tezi güçlendirmeye devam etmektir. İkinci yol ise basın yayın kuruluşunda faaliyetler yürüten meslek gruplarına yani kitle iletişim araçlarına yazmaktır. Bu yöntemle, gazete ve dergiler içinde yayınlanacak mektuplar yazarak, kongre üyelerinden cevap alınması düşük olsa da dikkatlerini çekme ve konuya ilişkin kitlelerinin bilgilenebilmesine zemin hazırlamış olurlar. Bir diğer yöntem ise Kongre üyesi ya da yardımcısıyla görüşmektir. Beyaz Saray’da birçok yardımcı ve görevli konumlandırılmıştır, bu yardımcılarla bilgi ve belgelere dayalı görüşler iletmek yardımcının işini kolaylaştırır ayrıca düzenlenen davetlere Başkan’ın gelmesini sağlayabilecek avantajları barındırırlar. Son olarak kullanılan yöntem Komitelerde rol almaktır. Etkili konuşma yeteneğine sahip olan lobiciler, çıkarlarının ekseninde temsilciler meclisi veya senato komitelerinde etkili konuşmalar gerçekleştirerek; kısa, öz belgelere dayalı bilgileri paylaşabilmektedirler (Bayramoğlu, 1985, s. 24).

ABD’de lobicilik temel insan hakları kapsamında yer alan ifade ve dilekçe özgürlüğü noktalarından bakılarak sistemde varlığı kabul gören bir olgudur ve süreçle birlikte profesyonelleşmiş bir olguya evrilmiştir. Lobicilerin uyguladıkları yöntemler ve zamanla değişen lobi algısı sonucunda, farklı tarihler içerisinde lobicilikte yasal düzenlemeler yapılmıştır. Lobi faaliyetlerinin düzenlemesine ilişkin, lobicilerin kayıtlı tutulması ve harcamaların şeffaf bir politikayla açıklamasını hedefleyen ilk yasa, 1928’de Senato tarafından onaylansa da temsilciler meclisinde olumsuz kararla sonuçlanmıştır. Bu yasanın oluşmasının akabinde 1938 yılında ve 1949, 1995 ve 2007 yıllarında lobicilik, federal düzeyde yasalaşan dört kanun ile düzenlenmiştir. İlk yasanın ortaya çıkışındaki etmen Almanya Nazi partisinin ilerlemesi ve yayılmasının ardından yabancı ajanların ülke içinde etkili olma ihtimali karşısında daha çok güvenlik temelli ortaya çıkan 1938 tarihli Yabancı Ajanların Tecil Yasası’dır. Bu kanun ile yabancı temsilcilerin kayıt altına alınması amaçlanmıştır (Canöz, 2007, s. 40).

1946 yılında çıkarılan Ulusal Lobiciliği Düzenleme yasası, yasama sürecinde kongre üzerinde çalışmalar yapanların kayıt altına alındığı bir süreç düzenlemesini

amaçlanmıştır. Kayıtlı tutulacak bilgilerin arasında isim, adres bilgileri, gelir ve gider durumu, hangi yasayı ve nasıl etkilemeye çalıştıklarına dair bilgileri üç aylık bir süre içinde hazırlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu yasa hem tasarı konusunda hem uygulamadaki başarısı konusunda etkili olamamış ve 1995 yılında Lobicilik Açıklama Yasası ile kaldırılmıştır. Lobicilik Açıklama Yasası, sadece yasama üzerinde uygulanan faaliyetlerle kısıtlı tutulmayarak yürütme organı için de yapılan eylemleri lobicilik faaliyetleri arasında düzenlemiştir. 2007’de dürüst liderlik ve açık yönetim yasası ile lobicilerin raporlama süresi altı aydan üç aya düşürülmüş, raporlama için getirilen maddi kazanç 2.500 dolar ile sınırlandırılmış, genel toplam harcama sınırı ise 10 bin dolara indirilmiştir. Bu yasa ile lobicilerin kongre üyelerine karşı rüşvet, hediye verme gibi eylemleri yasaklanmıştır (Kaya, 2021, s. 92).

2.3. ABD’de Lobicilik ve Federalizm

Follett’e göre demokrasinin içinde bulunan küçük gruplar demokrasinin önemli bir parçasıdır. Bireyler bu toplumsal bütünlüğün içindeki yerini kavradıkça demokratik ruhun doğacağını düşünmektedir. Bu bağlamda aslında küçük gruplar oluşmakta olan bütünlüğün önemli bir aşamasıdır. Follett henüz gerçek demokrasiyi yaşamadığımızı çünkü Demokrasinin sadece fikir beyan etmekle kalmaması gerektiğini aynı şekilde birlik oluşturma da oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir. Follett’in gerçek demokrasi anlayışı çoğunluğun önemli bir şekilde siyasal hayatta yer aldığı katılım sağladığı ve federalist bir siyasi yapıyla mümkün olduğunu dile getirmiştir (Raadschelders,2017, s.178).

ABD içinde çıkar gruplarının organizasyon yapısı incelendiğinde ve performanslarının sonuçlarına bakıldığında federal sistemin yapısını temsil ettiği görülmektedir. Amerikan siyasetinde yer alan kuruluşlarının çoğunun; federe olduğu, üyeliğe dayalı ve üyelik kontrollü olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, Amerikan siyasetinde ulusal veya yerel olarak bu organizasyonlar başlamadı en başından federeydiler analizi ortaya çıkmaktadır (Schlesinger,1944, s.11).

ABD’nin federalizm yapısı lobiciliğin bu kadar yaygın olmasını etkilemesinde payı olduğu, çıkar gruplarının ve diğer sivil toplum kuruluşlarının federal hükümet sisteminin örgütlenmesini taklit etmesi ve siyasi olarak fırsat yapılarının bulunmasıdır. Siyasi olarak fırsat yapısının bulunması da yerel yönetimlerde çıkar gruplarının daha kolay iletişim kurmasından gelmektedir. Bu iki

etkileşim sonucunda federe gruplar bulunduğu hükümetin her alanında etkileme faaliyetlerini yürütmektedirler ve kurumların, kamu politikasının uygulanmasına yardımcı olmak için bu grupların hizmetlerinden yararlandığı görülmektedir. Grupların organizasyonundaki federe yapılanma özellikle 1960’lardan öncesi yoğun olarak görülmüştür. Grupların, eyaletlerde ve ulusal düzeyde ofisleri olan federal sistemi yansıttığı görülmektedir. Örgütlerin üyeliğe dayalı ve kontrollü bir sistemi bulunmaktadır. 1960'tan bu yana, diğer sivil ve siyasi derneklerde olduğu gibi birçok çıkar grubunda üyeliklerinde sayılar azalmaya başlamıştır. Çıkar gruplarının bu federe yapısı, 1960'larda tüm gruplar için olmasa da pek çok grup için değişmeye başladığı görülmüştür. Bunun nedeni ise sayıca artan ve kuruluşlar yoluyla yürütülen lobicilik faaliyetlerinin güçlenmesidir. Washington, DC'de profesyoneller tarafından yönetilen, üye olmayan, uzmanlaşmış kuruluşlardaki büyüme hızla artmıştır. Grupların sayısındaki ve çoğalmasındaki çarpıcı artışların nedenleri(Skocpol,2020,s.529) ;

- Washington, DC'de ulusal grup merkezlerinin daha fazla yoğunlaşması;
- Bilgi ve iletişimde elektronik ve internet teknolojisinin artan kullanımı; gruplarda artan uzmanlaşma
- Kampanya finansmanı yasalarındaki değişiklikler ve siyasi eylem komitelerinin (PAC'lerin) yükselişi;
- Çıkar gruplarının hükümet bürokrasilerine daha derin nüfuz etmesi;
- Siyasi partilerin (seçmenler ve adaylar üzerindeki hakimiyetlerinin) yirminci yüzyılın sonlarında gerilemesi, çıkar grupları için seçim ve politikayla ilgili faaliyetlerde daha fazla fırsat yaratması;
- Müşterek dava gibi “kamu çıkarı gruplarının” artışı;
- Bireysel kurumların (şirketler, üniversiteler) büyümesi ve etkisi;
- Federal hibelerdeki ve eyalet bütçelerindeki artışlar nedeniyle eyalet başkentlerinde çıkar grubu faaliyetinin artışı

Bu maddeler eşliğinde lobiciliğin uygulamasında ülkenin federe yapısının etkili olduğu ve oluşan grupların bu yapılanmayı benimsediği yükselişe geçme durumu da bu siyasal yapılanma ile grupların karşılıklı ihtiyaçlarının artışına bağlanabilmektedir.

2.4. ABD’de Farklı Boyutlarda Lobicilik ve Demokratik Boyutları

Hükümetleri çeşitli araçlarla etkilemenin ve bilgilendirmenin bir yolu olan lobicilik demokrasinin bir parçasıdır. Lobicilik kavramı geleneksel olarak ifade edildiğinde, bir kamu yetkilisi ile mevzuatı, siyasi ve idari kararları etkilemek adına girişilen sözlü veya yazılı iletişim yolu olarak tanımlanmıştır. Devletin zamanla şematik olarak çevreden gelen istekleri, hukuksal ve siyasi işlemlere dönüştüren bir şekil değiştiricisi konumuyla siyasi yaşama gruplar aracılığıyla katılma talebi doğmasını sağlamıştır. Grupların, siyasi hayata kattıkları canlılık ve dinamizm sayesinde politik ilgisizlik olgusunun önüne geçtiği bir gerçektir. Toplumun, bu örgütlerin sağladıkları itici güçle daha etkili biçimde siyasi katılmayı sağladığı ortaya çıkan demokratik sonuçlar arasındadır (Akad, 1976, s. 185).

Bir diğer teoriye göre grupların çalışmalarıyla oluşan tehlikeler karşısında, kamu yararı kavramı gözden düşmüştür. Birbirlerinin karşısına dikilen çeşitli çıkarların karşısında hükümetin tarafsızlığı zorlaşırken yeteneklerini bile isteye kötüye kullanan grupların da etkisiyle güç bakımından oluşan eşitsizlikleri ve etik unsurlar arasında dâhil olmayan davranışların oluşmasına sebebiyet vermektedir (Menaud, 1975, s. 169).

Amerika’da lobicilik siyasi hayattan ayrı düşünülemez bir olgu haline gelmiştir. Siyasal yaşamın içinde bu derecede yapılanmasının altında çeşitli unsurlar bulunmaktadır. ABD’nin mevcut siyasi yapısının lobiciliğin büyümesine elverişli olması temel özellikler arasındadır. Birbirini dengeleyen ve denetleyen başkanlık sistemi ve halkının büyük çoğunluğunun göçmenlerden oluşması dolayısıyla ulus üzerine kurulmamış yapıda bir ülke olması ve çoğulculuk demokrasisini benimsemiş olması ABD yaşamında lobicilik faaliyetlerinin konumunu açıklar niteliktedir (Doğan, 2011, s. 86).

Senatör John Kennedy 1956 yılında Times dergisine verdiği röportajında lobicilik faaliyetleri üzerine görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (Howe, 1978, s. 29);

“Lobi yapan kişiler pek çok alanda uzmanlığını almış profesyonel kişilerdir. Karışık ve düğümlenmiş konuları daha net, anlaşılabilir bir biçimde anlatma yeteneğine sahiptirler. Davasını sürdürdükleri konuyu istatistik dayanaklar sunarak yüz yüze iletişim yoluyla kongre üyelerine bu anlamda yardımcı olurlar. Kulisçiler, alt komisyonların veya kongre üyelerinin yararlanabileceği öneriler, yasa incelemeleri veya yasa taslaklarının hazırlanması gibi görevleri üstlenirler. Amaçlanan konu üzerinde titizlikle çalışmalar yaparak, ulaşılması güç olan bilgileri, istatistikleri elde ederek bunların paylaşımı yaparlar. Lobicilerin taraflı olması ve idealist yaklaşmaları yok sayılamaz ancak bu

durum ABD siteminde olumsuz karşılanmamaktadır. Kongrede temsil sistemi coğrafi temellere dayanmaktadır. Bu nedenle lobiciler, ülkeye yararlı katkılarda bulunmuşlardır ve yasama gücünde önemli bir konumda yer almaktadırlar”

Amerikan siyasi hayatında ayrılmaz bir parça olarak kendini kabullendirmiş lobicilik Amerikan’ın siyasi hayatında hem güçlenmiş bir yapı hem de eleştirilere hedef olmuş bir yapıdır. Çalışmalarındaki sınırları yasalarca konulmuş lobicilik, yapısındaki belirli unsurlar eşliğinde ABD içinde dört ayrı boyutlarda açıklanmaktadır. Bunlardan ilki, paralı lobicilerdir. Yasa ile belirlenen kuralların uygunluğu ile bir grubun sektörün veya şirketin gayesini kongre düzeyinde korumak için belirli finansal ödemeler alıp bunun sonucunda da lobicilik faaliyetlerini yürütmek olarak tanımlanmaktadır. İkinci olarak, iş dünyasının oluşturduğu ve dernekler yoluyla çalışmalarının uygulandığı ticari temellerle yapılan lobicilik gelmektedir. Doğrudan Beyaz Saray yolunun tercih edilmesi ile kongrenin kararlarını değiştirme, etkileme gücünü ifade eden üçüncü boyutta dışardan devletlerin doğrudan yapabildiği lobiciliktir. Son olarak dernekler, sendikalar ve siyasi eylem paktları yoluyla sayısal veya ekonomik güçlerin varlığı ile kongreyi etkileme girişimleri yer almaktadır. Federal yapının ve lobicilik çalışmalarının ABD içinde kontrollüne tabii tutulan sadece birinci boyuttaki paralı lobicileri kapsamaktadır (Sanberk, 2014, s. 30).

Lobicilikte büyük paraların kullanıldığı bir gerçektir. ABD yasalarından anlaşıldığı üzere bir yasanın çıkması adına kanun yapıcılara karşı rüşvet alanına giren tüm faaliyetlerin kongre üyelerinin para karşılığında yetkilerini başka amaçlar için kullanması yasaktır ancak bu yasaların uygulanma konularında kısıtlı kaldığı görülmektedir. Uygulanma durumunda ise istenilen sonuca erişebilme konusunda zorluklar yaşanmaktadır. Yaklaşık olarak her yıl iki veya daha fazla kongre üyesi veya kongre danışmanları yolsuzluktan veya yolsuzluğun üstünü kapatmaktan mahkemeye düşmektedir ve kimse kongre üyesini dolaylı yollardan para ile satın almaktan suçlu bulunmamıştır (Howe, 1978, s. 25).

Siyaset bilimciler, araştırmalarında paranın politika üzerinde gerçek bir etkisi söz konusu olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma PAC özelinde birtakım değerlendirmeleri içermektedir. Ekonominin siyasi sürece yönelik etkisinin, hukuksal boyutlara erişmesiyle birlikte seçimler ve kampanyalar üzerinde varlığı gözlemlenen bir olguya dönüşmüştür. Bu anlamda ilk akla gelen yapılanma ABD’nin “Political Action Committee” kelimelerinin kısaltması olan PAC gelmektedir. PAC; “Federal

Election Campaign Act and Comission” kanunda düzeltmelerle yasal boyutta yer edinmiştir. Bu kanun siyasal ve ekonomik düzeyde çeşitli alanların boyutsal dönüşümleri yansıtmaktadır. Bu düzeltmeyle birlikte birey ve kuruluşların bir seçim özelinde PAC'lara yaptırdıkları bağışları beş bin ile sınırlandırılmıştır. Yapılan bu bağışlar PAC yapısında olan kuruluşlarca toplanır ve hukuksal düzenlemelerin eşliğinde bağlantılı oldukları partilere aktarır. Dolayısıyla PAC'ların siyasal süreçte seçim öncesinde kaynakların aktarımı ile sınırlıdır (Wilcox, 1989, s. 158). Herhangi bir konuda harcanan para miktarının politika sonuçlarını gerçekten etkileyip etkilemediği konusuna odaklan bu çalışma, "PAC bağışlarının, lobicilik harcamalarının, üyelik büyüklüğünün ve örgütsel bütçelerin politika sonuçları üzerinde gözlemlenebilir bir etkisi olmadığını" bulmuştur. Diğer çalışmalar da ise aracı yollarla lobi yapan özel tarafların bazı faydalar sağladığını göstermiştir. Şirketlerin siyasi kampanyalara katkıda bulunduklarında ve lobicileri kendi adlarına görevlendirdiklerinde daha düşük vergilerden yararlandıklarını çalışmalarıyla ortaya koymuşlardır (Skonieczny, 2017, s. 29).

2.5. Kamu Yararına Lobicilik; Müşterek Dava Örneği

Amerikan siyasal hayatında önemli bir konuma ulaşan lobilerin, sayıca ve faaliyet gösterdikleri alanlardaki artışlarla belirgin bir şekilde kendilerini göstermektedirler. Lobilerin merkez ofisi Washington D.C’de olarak belirlenmiştir ve burada federal hükümetin yasama ve yürütme alanları üzerine lobicilik faaliyetlerin direkt olarak uygulanmasının avantajı bulunmaktadır. Halkı etkilemek için sayısız özel gruplar bulunmakta ve Washington D.C’ de bulunan binaların çoğu lobicilik faaliyeti yapan özel grupların ofisleri ile kapsanmış durumdadır (Cavalli, 2013, s. 93).

1970’te iyi yönetimin oluşması için birtakım önlemlerin alınmasını sağlamak amacıyla, yazar ve eski bakan olan John W. Gardner tarafından, Müşterek Dava¹ kurulmuştur. Müşterek Dava, özel çıkarların güçlerini ve sivil bir denge kurabilme adına kamu çıkarlarını koruma çabalarıyla yönetim üzerinde büyük bir etki barındıran lobiciliktir. Kurulmasında en büyük etken 1970’li yıllarda orta sınıf Amerikan siyasi kurumlarına duyulan güvensizlik ve bu güvensizlik yoğunluğunun beraberinde halk

¹ ‘Nixon Yeniden Seçim Kampanyası Komitesi’ tarafından kullanılan bir rüşvet fonu arasında bir bağlantının ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra, ‘Yargı Komitesi’, Nixon’a karşı adaleti engelleme, görevi kötüye kullanma ve Meclis’e saygısızlık suçlarından yargılanarak, Nixon, 9 Ağustos 1974’te görevinden istifa etmek zorunda kaldı.

lobisi çağrılarına verilen olumlu tepkilerdi. Kuruluşundan itibaren yoğun olarak faaliyet gösterdikleri konular (McFarland, 1993, s. 4-17);

- 1974'te federal seçim kampanyaları için talep edilen değişiklikler ve bu değişikliklerin desteğiyle başkanlık ve kongre seçimlerine yapılacak bağışların kısıtlanması ve geçerliliğini günümüzde de sağlayan Başkan adaylarına eşit düzeyde fon tahsisi sisteminin oluşturulması.
- 1972-73'lü yıllarda Başkanın yeniden seçimi için kongreye karşı açtıkları davayla Nixon kampanyalarına yapılan büyük yardımların ortaya çıkışını ve alınan maddi kaynakların Watergate skandalı için nakit gereksinimini karşılamak adına kullanıldığını ortaya çıkardılar. Bu davayla Başkanlık kampanyalarına büyük şirketlerden gelebilecek yardımların denetim altına alınması için çıkarılan, 1974 Kampanya Kanun Değişiklikleri ile önemli bir amaca ulaşıldı.
- Müşterek Dava 1971- 72 yıllarında Vietnam savaşına karşı temsilciler meclisine dışarıdan lobicilik faaliyetleri yürüttü. Savaş karşıtı oyların zaten çekilmeye niyetli olan Nixon yönetimi üzerinde etkisi büyük olmasa da savaşı bitirmek adına motivasyonun artışı sağladılar.
- Mecliste halka karşı duyarsız olduğu düşünülen komite başkanlarının görevden alınması; Mecliste komite atama sürecinin reformu ve lobicilerden alınan hediyelerin kabulüne ilişkin etik kuralların oluşmasını sağlamak adına etkili bir lobi kuruluşudur.
- Azınlıkların eşitliğinin sağlanması için 1965 oy hakkı yasasının yenilenmesi, azınlıklara gelir bölüşüm programlarında adaletli davranılması gibi etkinliklerde baş göstermişlerdir.

Yukarıda ifade edilenlerin dışında yer aldıkları reformist birçok gelenek barından müşterek dava ekonomik çıkar gayesinde olmadan demokrasiyi iyileştirmek, yönetimi iyileştirme arzusunda olan Amerikan orta sınıfı içinde ortaya çıkan ve Amerikan siyasi hayatında var olan önemli bir gerçeklik konumundadır.

2.6. ABD'de Yabancıların Lobicilik Faaliyetleri ve Etnik Lobicilik

Başka bir ülkeden Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ederek burada kalıcı olarak hayatlarını devam ettiren ve Amerikan vatandaşı olan kişilerin oluşturduğu

örgütler aracılığıyla yürütülen faaliyetlere etnik lobicilik denmektedir. Amerika'nın göçmenlerin oluşturduğu bir ülke olmasının beraberinde her bir göçmenin, kendi kimliğini koruyabilmek adına gruplaşma yolunu seçmesini getirmektedir. Bu türden etnik grupların oluşturdukları lobiler ve bu lobilerin çalışmaları gösterdikleri etkili performansları sayesinde gün geçtikçe önemli konuma ulaşmaktadırlar. Bu başarının doğrultusunda çeşitli ülkelerden göç ederek gelen, azınlık gruplarının oluşturduğu bir ülkede azınlık grupların yaptığı lobiciliği engellemek geçersiz bir söz olarak kalmaya mahkûmdur (Kantarıcı, 2007, s. 173).

Etnik lobicilik çoğunlukla en başarılı lobiciliktir. Sadece en etkili olmakla beraber bu lobicilik en katı ve en saldırgan lobicilik özelliğine sahiptir. Etnik lobicilerin Amerikan siyasal hayatında bir diğer ifade ediliş biçimi “duygusal lobicilik” tir. Bu duygusallık, paylaştıkları sürdürülen dış davadan gelmektedir. 1976 Yılında Amerikan Dış işleri Başkanı Henry Kissinger yaptığı bir söyleyişi de “*Eğer nüfusun bir bölümü büyük bir ihtiras ve şiddetle isterse kongreyi harekete geçirebilir bunun sonucunda da iç ve dış politika tümüyle etkilenebilir.*” demiştir. Kongre içinde etnik lobicileri savunan kesimler de yer almaktadır. Bu durum Amerika'nın yöneticilerine göre demokrasi için ödenen bir bedel olarak görülmektedir. Kongre etrafında yapılan etnik lobicilikte ilk akla gelen lobi, Yahudi lobisidir. 1975 yıllarında nükseden Yunan lobisi ise Yahudi lobisinin hemen ardından akla ilk gelen isimler arasında yer edinmiştir. Ermeni, Türk, Arap lobisi gibi ABD içinde yer edinmiş aktif olarak kongreyi etkilemeye çalışan etnik lobiler arasında yer almaktadır (Howe, 1978, s. 181).

Etnik gruplar önemini süreç içerisinde kanıtlamışlardır ve Amerikan dış politikasını büyük ölçüde etkilediği bir gerçektir ancak etkileri, öncelikle her lobinin odaklandığı ülkeye yönelik ABD politikasıyla ilgili konulara bağlanmaktadır. Bu anlamda, lobilerin Amerikan dış politikasının genel işleyişi üzerinde belirgin bir etkisi yok gibi görünebilir fakat hem ülke içinde hem de uluslararası politika da etkileri büyüktür. Asıl irdelenmesi gereken soru, etnik lobinin bir ülkeye veya bölgeye yönelik Amerikan politikasını çeşitli diğer faktörlere kıyasla ne kadar şekillendirdiğidir. Bir diğer soru ise bazı lobilerin Amerikan dış politikası üzerinde diğerlerinden daha fazla güçlü olmasını sağlayan unsurlar nelerdir. Etnik topluluğun büyüklüğü, grubun nüfusunun özellikle kongre bölgelerine veya eyaletlerine homojen dağılımı ve grubun siyasi aktivizm arzusu ve katılımı gibi etmenler bir etnik grubun, politikayla

etkileşimini güçlendiren önemli faktörlerdir. Örneğin, Yahudi Amerikan ve Yunan Amerikan topluluklarının Arap Amerikan veya Türk Amerikan topluluklarına kıyasla büyüklüğünü ve katılımı örneği bunu açıklamaktadır. Bununla birlikte, Etnik grubun örgütsel kapasitesi ve mesajını politika yapıcılara yukarı ve destekçilerine tabandan tavana aktarma yeteneği, grubun yüksek oranda motivasyonu ve bağlılığı, çoğu zaman bir etnik grubun sayıca büyüklük eksikliğinin üstesinden gelebilir. Bu bağlamda, nüfus açısından dezavantajlı olan Ermeni lobi faaliyetlerinin etkisi açıklanabilmektedir (McCormick, 2012, s. 85).

Çeşitli siyasal sistemlerde, etnik topluluklar göreceli siyasal güç, topraklar üzerinde hâkimiyet, devletin karar alma mekanizmalarına tamamen erişim veya alternatif olarak, politika içinde özerklik, tam ayrılık için çalışmalar yürütür. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki etnik topluluklar, dış yardım tahsisleri, medya üzerindeki kontrol, göç kotaları, kimliklerin veya ortak bir amacın yayılımı ve ticaret politikaları gibi etkenler için faaliyetler yürütmektedirler. Yoğun olarak etnik gruplar arasındaki gerilimler seçim kampanyaları ile daha da belirgin hale gelmektedir. Bunun yanı sıra, etnik politikalar parti politikalarını da etkiler, gruplar bir parti içindeki göreceli siyasi güç için rekabet ederler. Demokrat Parti içindeki Afrikalı Amerikalılar ve İspanyol Amerikalılar buna örnek olarak gösterilmektedir. Gruplar arasındaki çatışmalar parti uyumunu zaman zaman olumsuz etkileyebilmektedir. Demokrat Parti içindeki Afrikalı Amerikalılar ve Yahudi Amerikalılar arasındaki ortak paydada buluşmadığı durumlar da bu duruma örnek olarak verilebilir (Paul ve Paul, 2009, s. 29).

2.6.1. Yunan Lobisi

Yunan Lobisi, Amerika'da güçlü lobiler arasında yer almaktadır. Amerikan Helen Enstitüsü Halkla İlişkiler komitesi başlıca Yunan lobi faaliyetleri yapan örgütler arasında ilk sırada yer almaktadır. Etkinliği Yahudi Lobisi kadar olmayan Rum Lobisi ABD'de başarılı lobiler arasında sayılmaktadır. AHI'nin misyonu Yunanistan Türkiye ve Kıbrıs konularının hukukun üstünlüğü ile sonuçlandırılmasını sağlamak ve ABD içinde yaşayan bu etnik grubun ABD ülkesinde sistematik bir şekilde siyasal alanda halkla ilişkiler kampanyalarına katımlarını sağlamaktır (American Hellenic Institue, 2020)

Yunan lobisinin başlıca özellikleri arasında iyi bir örgütlenme biçimi, mali gücü ve çoğunluğu açısından diğer etnik gruplara karşı avantajlı bir konumda

olmasıdır. Yunanlılar siyasal katılımı aktif durumdadır, belirli şehir merkezlerinde çoğunluk yaratarak kitleler halinde oy kullanımını sağlamakta ve böylece siyasal süreçte etki alanlarını oluşturmaktadırlar. Yunan dernekleri, Yunan lobicilik faaliyetlerinin yürütülmesine aracılık etmektedir. Etkinlikleri açısından üç önemli Yunan örgütü bulunmaktadır. Bunlar; Amerikan Helen Enstitüsü (AHI), AHIPAC ve Amerikan Helen enstitüsü Vakfı'dır. Bu örgütler arasında AHI'nın vergi muafiyeti bulunmaktadır. Kıbrıs Harekâtı sürecinde 1 Ağustos 1974 yılında kâr amacı gütmeyen bir organizasyon olarak kurulmuştur. Bu örgüt aracılığıyla Ticari ve ekonomik konular gibi ABD-Yunanistan, ABD-Kıbrıslı Rumlar ve Amerika'daki Yunan toplumlarının birbirleri arasındaki her türlü bağı güçlendirme amacını gütmektedirler. AHI'dan türetilmiş olan AHIPAC 1975 yılında çalışmalarına başlamıştır. Federal lobi yasası kapsamında diğer örgütlerin amaçları adına kongre ile iletişime geçmektedirler. AHIPAC düzenli olarak üyelerini bilgilendirmek amacıyla "Washington Report" adlı gazete yazısı çıkarmaktadır. Kongre ile temas grubu programı AHIPAC tarafından oluşturulmuştur. Bu programın amacı her kongre üyesi ile bir şekilde yüz yüze görüşülmeye çalışılmaktır (Arı, 2000, s. 262).

Yunan Lobisi Amerika'da bulundukları katılımcıları sayesinde etkili bir Grass Roots hareketi gerçekleştirmektedir. Kongreler, seminerler mali yardımlar ile güçlü bir lobicilik haline gelen Yunan lobisinin ABD siyasetinde en önemli başarıları, Türkiye'ye karşı silah ambargosunu kabul ettirmek ve bu ambargonun kaldırma girişimini temsilciler meclisinde 206'ya karşı 223 oyla reddettirmek olmuştur (Howe, 1978, s. 112).

2.6.2. Ermeni Lobisi

Ermenilerin ilk Amerika'ya göç etmelerinden günümüze kadar olan süreçte korudukları özellikleri arasında, her ne kadar belirli konularda birbirleriyle hareket edebilme gücüne sahip olsalar da toplumsal yaşam içerisinde ve siyasal alanda bölünmüş durumda olmalarıdır. Ermeni toplumunda görülen bağ zincirindeki kopukluk, politik ve ideolojik olarak Ermenistan Cumhuriyeti'nin 1918'de kurulması, 1920 yılında SSCB'nin kanatları altında Kafkasya Federasyonuna bağlanması ve 1936 Yılında SSCB'ye katılması sırasında genişlemiştir. Ermeni lobilerin güçlü bir konumda olmasını yaratan oluşumlar arasında ise toplum olarak batılılaşmaya ve dinsel kültürel açıdan Amerikan toplumuna yakın özellikler bulundurmalarına

bağlanmaktadır. Nüfusları ve kongredeki temsilcileri açısından yeterli etkileri bulunmasa da dikkate değer organizasyonları ve bunların koordinasyon çalışmaları büyük rol oynamaktadır. 1984 Yılında Ermeni Lobisi Amerikan Ermeni Asamblesi (AAA) adıyla bir çatı etrafında toplanarak faaliyetlerini yürütmüştür. Bu kuruluşlara ek olarak Amerika Ermeni Milli Komitesi ve buna bağlı ANCA gibi yan kuruluşlar çeşitli faaliyetleri yürüten organizasyonlar arasında yer almaktadır. AAA'nın amacı Amerikalı Ermeni toplumu içinde bir acil eylem planı oluşturmak ve seçmenlerle ilişkiler yürütmek, Ermeni kültürünün Amerika içinde kimlik ve mirasların unutulmaması konusunda bilinçlendirmek, Amerikalı Ermeni toplumuna bilgi toplamak yaymak ve demokrasi sürecinde daha fazla Ermeni'nin katılımının sağlanması yönünde çalışmalar yapmak. En önemlisi (sözde) soykırımı Amerikan senatosuna kabul ettirmektir (Kantarcı, 2007, s. 179).

Ermeni lobisi Kongre'de özellikle son yirmi yıldır aktif rol oynamaktadır. Ermeni Soykırımı'nın ABD ve Türkiye tarafından tanınmasını sağlamak ve ABD'yi Ermenistan ve Dağlık Karabağ'ı hem finansal hem de uluslararası arenada desteklemeye zorlamak gibi birçok farklı konularda çalışmalar yürütmüşlerdir. Bazı Ermeni lobicilerine göre, bu iki hedef aslında birbiriyle entegredir. Bu düşünceye sahip olan lobiciler, Türklerin Ermeni Soykırımı'nı tanınması ile Ermenistan'ın güvenliği ve refahı arasında doğrudan bir bağlantı kurmaktadır. Dolayısıyla Ermeni Soykırımı, toplumun kimliği adına Ermenilerle ilgili her türlü konuda harekete geçmek için bir araç olarak kullanılmaktadır. Sadece liderlerinin becerilerine ve motivasyonuna, gönüllü çalışanlarının enerjisine ve destekçilerinin bağışlarına dayanan ve karşı tarafta Türkiye, Azerbaycan gibi birçok siyasi, jeopolitik aktörün olduğu bir etnik lobi olmasıyla çoğu gözlemci tarafından çalışmalarındaki başarılar kabul görmüştür (Zarifian, 2014, s. 511).

ANCA'nın çalışma yöntemleri üzerine yapılan bir incelemede halka dayalı lobi çalışmalarının iki önemli özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Halka dayalı lobicik, lobi grubunun üyeleri açısından oldukça önemli bir lobicilik faaliyetidir çünkü lobicilik çabalarının girdilerine ve çıkarlarına dayandığını göstermektedir. Buna ek olarak, üyelerin direkt olarak kendileri bir baskı aracıdır, çünkü oy kullanmaları, dilekçe yazmaları, mektup yollamaları ve gösterilere katılmalarıyla üyeler siyasette baskı yoluyla kendilerini gösterebilmektedirler. İkincisi ANCA, Washington DC'deki lobicilik çabalarından ziyade yerel siyaseti etkilemeye odaklanmakta yani tabandan

tavana hareket ağını yönelmektedir çünkü ANCA, daha yerel düzeyde olan bir başarının federal hükümetin kendisi üzerinde bir baskı aracı oluşturacağı inancıyla faaliyetlerini yürütmektedir (Berg, 2017, s. 42).

2.6.3. Türk Lobisi

ABD’de Türk lobi faaliyetlerindeki çalışmaların yansıması ilk olarak 1989’lu yılların başında International Adviers şirketi tarafından Turgut Özal’ın öncülüğünde yapılmıştır. Kiralanan şirket Washington’da Türkiye hakkındaki tüm bilgileri yakından takip etmesi ve Türkiye’ye yapılacak olan desteklerin artışı sağlması üzerine kurulmuştur (Doğan, 2011, s. 63).

Amerika’da Türk lobisi denildiğinde karşımıza Türk Hükümeti tarafından çıkarılan Lobi şirketleri, ABD’ye göç eden Türklerin dernekleriyle birlikte iş dünyasının beraber oluşturduğu lobi grupları ve direkt olarak Türk Hükümetinin uyguladığı lobilerin tamamı çıkmaktadır. Türk Lobisi ABD içinde özellikle son yıllarda çalışmalarına yoğunluk verse de kazanılan ilerleme kapasitesinin diğer Yahudi, Ermeni, Yunan lobilerinin gösterdiği kadar etkili olduğunu söylemek günümüz için söz konusu değildir. Bu durumun öncelikli sebepleri arasında ilk olarak, Türk lobisinin faaliyetlerini ilerletecek derecede yeterli Türk nüfusuna sahip olmaması ve dolayısıyla desteğin az olması gibi çeşitli sebepler gelmektedir. ABD’de yaşayan Türklerin belirli bölgelerde toplanıp yaşamak yerine geniş dağılımlar sergilemesi ile siyasi hayatta oy açısından kongrelerin dikkatini çekememesi ve Türklerde siyasal katılım, bağış gibi olguların yeterince güçlü olmaması ve en önemlisi hem Türkiye Cumhuriyeti tarafından hem de ABD’ye yerleşen Türkler tarafından lobicilik faaliyetlerinin öneminin geç kavranmış olması yatmaktadır. Tüm bu olumsuz etkilere karşı oluşturulan çözüm Türkiye’nin Washington Büyükelçiliği, Türk Amerikan Dernekleri ve lobi şirketlerinin çeşitli gayretleriyle giderilmeye çalışılmıştır ancak temelde tavandan gelen bir eylem söz konusudur genel hatlarıyla diğer etnik lobiler karşısında en büyük farklılık Gross Roots yani tabandan gelen bir lobicilik çeşidinin ABD içinde yaşayan Türkler için aktif kullanılmaması yer almaktadır. Paralı lobicilerin önderliğiyle siyasal ve kültürel hedeflerin birtakım faaliyetleri, Ankara’dan gelen yardımlarla yapılmaktadır. Daha detaylı ele alındığında para verilerek yapılan Lobi faaliyetlerinin hem başarılı hem başarısız olduğu gözlemlense de Türkiye’nin sürekli savunma merkezli yani defansif bir lobicilik uygulaması yaptığı ve bu anlayışa

sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Türk lobisine karşı diğer etnik lobicilik faaliyetlerinin amaçlarını gerçekleştirmek istedikleri süreçte Yahudi, Ermeni ve Yunan Lobileri fark etmeksizin pro-aktif çalışmalarının yoğunluğu gözlemlenmektedir ve bu yoğunluk, mecburi bir defansif bir lobicilik oluşmasına kalıcı olarak neden olmuştur. ABD’de bulunan Türk lobileri arasında Türk Amerikan Dernekleri Federasyonu, Türk Amerikan Dernekleri Asamblesi bulunmaktadır. Bu örgütlerin kuruluş temelleri özünde benzer yapıda olsa da iş birliğine giderek birlikte hareket etme durumları sadece sözde Ermeni soykırımı konusu çerçevesinde söz konusu olmaktadır (Sanberk, 2014, s. 31).

2.6.4. Arap Lobisi

Arap Lobisinin en büyük zaafı, düzenli bir yapıda olmaması ve Araplar adına uygulamalar yapan ABD genelindeki örgütlerin organizasyon yeteneğinden mahrum olması hatta kendi aralarında gösterdikleri mücadeleler yer almaktadır. Bunların dışında Arapların kültürel açıdan asimile olmayan etnik yapısı ve genel sorunlar üzerine ortak amaçlarda bulunmaması ve yerleşimlerinde gösterdikleri dağılım nedeniyle oy gücünün bulunmaması gibi etkenler lobicilik faaliyetlerinde yeterli performansı gösteremediklerini açıklamaktadır. Arap lobisi denildiğinde tek bir Arap devletinin ortaya çıkışı söz konusu değildir. Genel olarak her bir Arap Devleti Amerika içinde kendi faydaları ekseninde direkt olarak kiraladıkları paralı lobiciler ile faaliyet göstermektedirler. Dolayısıyla Ürdün adına lobicilik faaliyetleri yapan örgüt bir başka Arap devletinin alanlarına girmemektedir. Arap lobisi olarak adlandırılan Arap Amerikalılar Ulusal Derneği daha çok Arap İsrail özelinde yapılan faaliyetlerde ve ayrıca Filistin sorunu ile ilgili sorunlarda çalışmalar yürütmektedir. “Voice” ve “Focus” adlarında aylık dergiler çıkararak çalışmaları ve faaliyetleri hakkında bilgi akışını sağlamaktadırlar (Arı, 2000, s. 259).

Arap yanlısı lobicilerin etkili olmamalarında, daha az sayıda olmaları, daha az görünür olmaları ve toplumda desteklenmeyip sempati ile karşılanmamaları, finansal açıdan yetersizlikleri, özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından ve İsrail lobilerin kamuoyunda yarattığı terörist algısından dolayı tehdit unsuru olarak algılanmaları gibi etkiler bulunmaktadır (Huczko, 2019, s. 75).

Başarılı olabilmek adına; ABD içindeki güçlü bir Arap topluluğunun etkili bir lobicik faaliyetinde bulunabilmesi için Arap lobisi, Araplar arası meseleleri veya

Arap Amerikalıların bir kısmını yabancılaştırabilecek sorunları ele almaktan kaçınarak amaçlarında uzun vadeli bir anlatıyla Arap dünyasına olumlu bir bakış açısını teşvik etmeyi barındırmalıdır (Khatib, 2016, s. 28).

2.6.5. Yahudi Lobisi

Washington kurumların baş harfleriyle simgelendiği bir şehir konumundadır ve bahse konu olan kurumların başında Kongre tarafından en iyisi olarak kabul görmüş olanı AIPAC yani Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi yer almaktadır. Başkentte özellikle kendini Ortadoğu konusunda kanıtlamış bir kurumdur. AIPAC, İsrail lobisinin sadece bir parçasıdır ama kamuoyu çalışmaları ve yarattığı yankı açısından İsrail lobisinin en büyük parçası konumundadır. AIPAC yasal sorunların dışında ABD içinde her yerde konumlanmıştır; üniversitelerde, din kuruluşlarında ve medyada İsrail aleyhine gelişen hangi olay olursa olsun durdurmayı ve olumlu yönde durumu değiştirmeyi kendilerine görev bilmişlerdir. İsrail lobisi gücünü nitelik ve nicelik bakımından, yürüttükleri davanın organizasyonel yetkinlikleri ve davaya olan kalıcı bağımlılıklarından almaktadır (Bayramoğlu, 1985, s. 14).

Yahudi lobisi sayısal gücün de ötesine geçerek farklı bir güce sahip olmuştur. Yanlarında taraf olan kişi sayısı Amerika'nın toplam nüfusuna oranla düşük kalmasına rağmen siyasi süreçte orantısız bir etkinliğe sahiptirler. Nüfus dağılımlarında oy gücü bulundurmak adına homojenlik söz konusudur. Seçim faaliyetlerini etkileyebilecek şekilde kümelenmiş bir yerleşimleri bulunmaktadır. Ayrıca kaynaklarının kullanım alanları ve kamuoyu etkisi yapmadaki başarıları ve büyük etki uyandıran kampanyalarıyla birlikte şaşırtıcı derecede sonuçlar ortaya koymuşlardır. Tüm bu yayılan etkinin arkasında korku yatmaktadır bu korkunun tanımı; hemen hemen bütün Yahudiler, İsrail'in var olmasıyla birlikte Yahudiliğin de var olduğu anlayışına sahiptir. Nazi soykırımının ardından bu anlayışın yerleşmesi ve hep vatansız yaşamış olan Yahudilerin tekrarlanabilecek olan herhangi bir soykırımda vatanı olabilecekleri bir ülke olarak İsrail'i görmeleri düşüncesi örgüt birliği altında birlikte hareket edebilmelerini sağlamıştır (Findley, 1994, s. 51). İsrail'i ülke olarak görme amacı etrafında şekillenen İsrail lobi faaliyetlerinin etkinliği amaçlarına ulaşması açısından bir alt başlıkta incelenmektedir.

2.6.5.1. Siyonizm hareketi ve İsrail Devleti'nin kuruluşu

İsrail devletinin kuruluşunu ve Siyonistlerin önderliğini üstlenen Theodor Herzl, dünyanın neresinde olursa olsun ama mutlaka Yahudilerin bir vatanı olsun amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Herzl 'in yaptığı lobicilik diplomasi çalışmaları sonucunda bugünkü İsrail devleti kurulmuştur. Herzl ilk olarak gittiği her ülkenin en yüksek mertebede olan yetkilisi ile görüşerek birçok devleti lobicilik çalışma alanına dâhil etmiştir. Bir diğer kilit isim olan, Amerikan Siyonistlerin ilki aslında Bostonlu Avukat Louis Dembitz Brandeis, Amerika'da Siyonizm için çeşitli olanakların sağlanmasında ön ayak olmuştur. Yahudilerin arasında Siyonizm birliği oluşmadan hatta karşı çıkılan bir süreçte Amerika'nın yönetim merkezi olan Beyaz Sarayda Brandeis sayesinde Siyonizm konuşulmaya başlanmıştır. Zamanın Amerikan Başkanı Woodrow Wilson başarılarıyla tanınmış olan Brandeis'i sadece Siyonizm için değil ABD'de gösterdiği çeşitli toplumsal faaliyetlerinin sonucunda Yüksek Mahkeme başkanlığına atamıştır. Brandeis ayrıca bu süreçte Wilson'u Siyonizm'e kazandırma becerisini de gösterdiğini Wilson'unun yaptığı açıklama ile kanıtlamaktadır. Bu açıklamada Wilson;

“Siyonizm'in İsrail'de devlet kurma hakkı çok doğal bir durumdur. Her ulus kendi kaderini kendi tayin edebilmelidir. Bu kutsal toprakların sahiplerine geri kazanılması için yardım edeceğim.” sözleriyle ifade etmiştir.

Bu olayların devamında Yahudi lobisi güçlenerek sadece İsrail'in devlet olarak kurulup kurulmayacağı konusuna önemle ilgilenmektedirler. Yahudi Lobisi, 1945 Yılında New York'taki Madison Squer Garden'ı kiralayarak yaklaşık 250 bin kişiye mektup göndermişlerdir. Aynı anda 30 kentte Filistin'de Yahudi devleti kurulması adına yürüyüşler düzenlemişlerdir (Bülgü, 1990, s. 107).

1948 yılında, İsrail devletinin kuruluşu hakkında tartışan Yahudi Geçici Ulusal Konseyi, 14 Mayıs günü 5'e karşı 6 oyla İsrail devletinin kurulması kararını almıştır. Aynı gün saat 16.00'da Ben Gurion İsrail'in kurulduğunu açıklamıştır. ABD içinde gerçekleşen tüm lobi faaliyetlerinin başarısı sonucunda İsrail'in açıklamasının hemen ardından saat 17.00'da ABD tarafından İsrail devleti tanınmıştır (Sander, 2000, s. 269).

Washington, bu sürecin ardından sistematik bir şekilde İsrail'e diplomatik destek sağlamıştır. ABD, 1982'den bu yana, İsrail'i eleştiren 32 Güvenlik Konseyi kararını veto etti; bu durum diğer tüm Güvenlik Konseyi üyelerinin toplam veto sayısından daha fazla olmasına rağmen gerçekleşti. Washington, 1993 Oslo Anlaşması'ndan önceki ve sonraki müzakerelerde kilit bir rol oynadığı gibi bu savaşı sona erdiren müzakerelere ve bunu takiben tüm sürece derinden dâhil oldu. ABD'li ve İsrailli yetkililer arasında zaman zaman sürtüşmeler yaşansa da ABD sürekli olarak İsrail'in pozisyonunu destekledi. 2000 yılında Camp David'deki Amerikalı bir katılımcı daha sonra şunları söyledi, "İsrail'in avukatı olarak çok sıkı, çalıştık." Son olarak, Bush yönetiminin Ortadoğu'yu dönüştürme hırısı, kısmen İsrail'in stratejik konumunu iyileştirme çabalarını ortaya çıkarmıştır. İsrail'in Soğuk Savaş sırasındaki varlığı ABD için kilit rol oynadı. 1967'den sonra Amerika'nın vekili olarak hizmet ederek, bölgedeki Sovyet genişlemesini kontrol altına almaya yardımcı oldu ve Mısır, Suriye gibi Sovyet müttefiklerine yenilgiler verdi. Zaman zaman diğer ABD müttefiklerini (Ürdün Kralı Hüseyin) korumaya yardımcı oldu ve askeri kahramanlıklarıyla, Moskova'yı daha fazla harcama yapmaya zorladı. Ayrıca Sovyet yetenekleri hakkında yararlı istihbarat sağladı. Ne stratejik konumu ne de ahlaki argümanlarla Amerika'nın İsrail'e verdiği destek yeterli derecede açıklanmamaktadır. Bu durumda cevap olarak karşımıza İsrail lobi faaliyetlerinin gücü gelmektedir (Walt, 2006, s. 4-7).

ABD'nin desteğini arkasına alma hedefiyle İsrail lobisinin izlediği iki geniş strateji bulunmaktadır. Bunlar hem kongrede hem de yürütme organına İsrailli desteklemesi için baskı yapmak ve Washington'da önemli bir etkiye sahip olmaktır. İsrail hakkındaki kamuoyu söyleminin olumlu şekillerde tasvir edilmesi, milli efsanelerin hep hatırlanması adına sürekli tekrar edilmesidir. AIPAC vb. İsrail kuruluşları, bu stratejileri hızlı kararlar ve sonuçlara dayalı değil zaman içerisinde adım adım giderek, gizlilik üstüne yürütmüşlerdir (Saleh ve Kopanski, 2009, s. 153).

AIPAC'ın stratejilerinin politika yansımaları aşağıda ifade edilmiştir (Gültekin ve Budak, 2007, s. 180);

- Yahudi topluluğunu Amerika içinde aktif hale getirmek ve Siyonist harekâtının benimsenmesini sağlamak. Bu aktiflik sayesinde karar alma mekanizmalarına ve Amerikan siyasal organlarında kendini göstererek kamuoyu etkisi oluşturmak

bununla beraber aktif siyasi, ekonomik kültürel çalışmaların yürüterek karar alıcılarının kontrollerini ellerinde tutabilmek.

- Amerikan üst düzey yöneticileriyle kurdukları ilişkiler sayesinde Ortadoğu ve İsrail politikalarında öngörülerini doğrultusunda çalışmalar yapmak.
- Güçlü bir istihbarat şebekesi kurarak ABD içinde İsrail karşıtı kimselerin tespitinin gerçekleşmesi ve bu kimselerin devlette herhangi bir görevde yer almalarını engelleme çalışmalarını yürütmek.
- ABD içinde hem demokratlara hem de cumhuriyetçilere etkili bağışlar yaparak, Lobi'nin ideolojik olarak herhangi bir bağlılığı olmaksızın sadece amaçlarına ve ideolojilerine eş güdümlü olan adaylara yardımlar yapmak.

2.6.5.2. Yahudi lobisinin faaliyet alanları ve etkileri

Yahudi lobi faaliyetlerinin bu kadar güçlü sonuçlar doğurmasındaki en önemli faktör Kongre üyelerinin desteğini sağlamaktan ve basın kuruluşlarını etki altına almaktan geçer. Yahudiler kongre üyelikleri ve bakanlıklar dışında ABD içinde çeşitli pozisyonlara gelerek önemli yetkilere sahip olmuşlardır ancak faaliyetlerini destekleyen ve bir tehdit unsuru olacak derecede büyük bir avantajı, medya gücünde yakalamaktadırlar. ABD'de en önde gelen üç TV kanalarından ikisi olan NBC (National Broad Casting Company) ve CBS (Columbia Broadcasting System) 'in ortaklıkları arasında yer edinmişlerdir. Yayın kanallarında ise New York News ve Washington Post'un sahipleri idirler (Bayramoğlu, 1985,14). Bu durumda Yahudilerin desteklediği veya desteklemediği bir sözün veya konunun bütün ABD içinde duyulmasının önü açılmaktadır. Özellikle, sevdikleri bir şey söylenmişse söyleyen kişinin kahraman ilan edilerek yansıtıldığı güç gösterileriyle ABD toplumsal hayatını şekillendirebilmektedirler (Mearsheimer, 2006, s. 20).

İsrail Lobisi üyelerinin ABD hükümetinin tutumunu değiştirmeye çalışmak için kullandıkları yöntemlerin karşısında keskin bir duruş sergilemektedirler. Lobi yapanlar, yürüttükleri amaç için destekçilerinden şu tepkiyi beklemektedir: Aradıkları ideal yanıt sadece “Bu konuda sizi destekleyeceğim” değil, “yardım etmek için ne yapabilirim?” olmaktadır (Bahnassy, 2016, s. 83).

Medyanın gücü ile ABD içindeki Ortadoğu'da bulunan İsrail'e ve Araplara yönelik imaj politikasını yürütmektedir. İsrail yanlısı lobicilik faaliyetlerinde bilgilendirme kapmayanları diğer lobicilere göre daha tutarlı ve aktif düzeyde faaliyetler üzerine gerçekleştirmiştir. Politika yapıcılar için Ortadoğu hakkında birçok efsanevi ve yanlış bilgiler her kesime uygun araçlar kullanarak aktarılmıştır. Steven Emerson Amerika'da Cihad adlı filminde ABD aktif olarak faaliyetlerde bulunan küresel bir terör ağı olduğunu ve Batı Şeria, Gazze ve Lübnan'daki Filistinlilere fon sağladıklarını ifade etmiştir. Buna benzer tüm yapıtların İsrail lobisi tarafından sponsorluğu üstlenildiği ifade edilmiştir. İsrail lobisinin kamuoyu tartışmalarının yanı sıra politikacıların görüşlerinin şekillenmesinde önemli rol oynayan Amerikan düşünce kuruluşlarının üzerinde de etkili oldukları bir gerçektir. Düşünce kuruluşları (think-tanks), çıkar amacı gütmeyen, özel yetkinliklere dayalı oluşturulan düşüncelerin, politik süreçlere bağımsız destek olma veya bu süreçlerde etkili olma hedefiyle kurulan örgütler olarak tanımlanmaktadır. 1985 yılında kendi düşünce kuruluşu olan "Winp" 'i kurdu ve düşünce kuruluşlarının sayısı artarak devam etti. Düşünce kuruluşları, ABD politik karar alma sürecinin yönünü belirlemede temel araçlar arasında yer aldı, karar alma sürecinde ve siyasi kararları belirlemede önemli etkileri özellikle yeni muhafazakâr görüşteki kuruluşların, İsrail yanlısı politikalarının, Irak Savaşı'nın süreci için savaş kararının alınmasında önemli etkisi olmuştur (Saleh ve Kopanski, 2009, s. 159).

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta ise Yeni muhafazakâr ideolojilerinin Evangelist Hristiyanların ideolojileriyle eş düşmesidir. Yeni muhafazakârlar ideolojisi; ABD içinde hegemonyanın korunmasını hedefler, gerekirse bunun için güç kullanılması ön gören ve demokrasi ve liberal değerlerin yaygınlaştırılmasını kapsayan bir ideolojidir. Güç kullanımı savunmalarının yanında gerektiğinde insan hakları dilini kullanmaya ve politikalarını demokrasi retoriğine gizlemeye istekli olduklarını kanıtlayan bir unsur taşımaktadırlar. Neo-muhafazakâr teori – Bush doktrini – özünde Wilsonculuktur. Yeni muhafazakârlar haklı olarak ABD'nin son derece güçlü bir orduya sahip olduğuna inanmakla birlikte Amerika'nın gücünü, dünyayı kendi çıkarlarına uyacak şekilde yeniden şekillendirmek için kullanabileceğine dair inanışları bulunmaktadır. Evangelizm ile bağlantısı bu noktada çıkmaktadır. Evangelizm inancı, İsa'nın gelişi ile Hristiyanlığın dünyada tek din olarak varlığını devam ettirmesini ve Hristiyanlığın dışında kalan her kesimin

varlığının silinmesini amaçlayan anlayışı barındırmaktadır. Yeni muhafazakârlığın bu anlayıştaki mutlak görevi ABD tarafından yönetilen düzenin Hristiyanlığa göre idame ettirilmesidir (Bronner, 2004, s. 112).

Yahudi lobisinin etkinliğini arttıran bir diğer unsur ise Amerikalı Yahudiler ‘in kontrolünde olan Amerika’nın mali ve ekonomik kanadı özel bankalardır (Gültekin ve Budak, 2007, s. 181). Mali kaynaklarının lobicilik faaliyetleri için yıllara göre dağılımı open secret verilerine göre 1998 yılında 1.2 M dolar ile başlamış ve artarak devam etmiştir. 2018 yılı ise 5 milyon dolardan fazla İsrail yanlısı konular adına lobi yapmak için harcanan para olarak tüm zamanların en yüksek seviyesi konumunda kayıtlara geçmiştir. İsrail yanlısı hareketin yüzü olan Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi (AIPAC) bu yılda gerçekleşen toplam yardımların yarısından fazlasını yani 3,5 milyon dolarını üstlendiği belirtilmiştir (Arke, 2022).

İsrail lobisi medyanın gücünü elde tutması nedeniyle İsrail lobisine ait bütün atmosferi kontrol edebilmiş ve bunları da kurallara uygun, etik değerle sürdürmediği de gözlemlenmiştir. Düşünce kuruluşlarının önemini etkili bir şekilde kullanarak kısacası, bilgi alışverişini kullanarak destek artışının oluşmasını sağlamıştır. ABD içinde hali hazırda benimsenen bir etnik toplum olması ve sempati ile karşılanması, en önemlisi finansal kaynak bakımından güçlü olmalarının yanında, iyi örgütlenme biçimi ve sürdürdükleri davaya bağlılıkları ile her alanda varlıklarını hissettirmişlerdir.

Özetle ABD içinde lobicilik faaliyetlerinin etkinliği bu bölümde açıklanan veriler ışığında ifade edilmiştir. Yönetim içinde yönetim olarak ifade edilen ABD içindeki lobi faaliyetleri farklı çıkar gruplarının Kongre’de arzu ve isteklerine olanak tanıyarak, bu grupların bu faaliyetler eşliğinde amaçlarına ulaşmasına olanak tanımaktadır. Farklı grupların bir arada yaşadığı bu topluluk, çatışmanın minimum düzeye indirilmesi adına istek ve arzularını yasal yolları tercih ederek yürütmeleri lobicilik özelinde önemlidir. Yukarıda ifade edilenlerin dışında Müşterek Dava örneği ekonomik veya etnik çıkar gayesinde olmadan demokrasiyi iyileştirmek, yönetimi iyileştirme arzusunda olan Amerikan orta sınıfı içinde ortaya çıkan ve Amerikan siyasi hayatında var olan iyi lobicilik uygulama örneği olarak gösterilmektedir.

2.6.6. Çin Lobisi

Çin lobisi Amerikan Siyasetinde rol oynayan önemli aktörler arasında yer almaktadır. 1800’lü yıllarda Çin’in ABD için karlı bir pazar alanı olması ve buraya

yapılan yatırımlar aracılığıyla önemli kazanımlar elde etmesi ile uzun vadede kalıcı olması gereken bu yatırımlar için Pasifik okyanusunun korunması ve Japon limanlarının bu amaç için kullanılması gerekiyordu. Bu alanda Amerikan Çin lobisi Japonya'nın uğrak bir liman olmasını talep eden kuruluşlar arasında yer aldı. Bu Çin lobisinde yer alan kişiler eğitimlerini Çin'de almış Eski Amerikan Hristiyan misyonerlerden oluşmakta ve Çin'i ABD'ye açıklamayı hedeflemiş en eski Çin lobisiydi (Hrebenar,2011).

Washington DC'de düzenli olarak Çin çıkarları adına lobicilik faaliyeti yapan bir yapılanma 1950 yılına kadar bulunmamaktaydı. Ardından Çin lobisi alışılmışın dışında bir örgütlenme biçimi ile faaliyetlerini yürüten ABD siyasetindeki etkili lobi kuruluşu arasında yer aldı. Lobicilikte merkezde bir yetkili aracılığıyla bir örgüt veya bir lider olmadan çalışmalarını yürüterek genellikle komiteler aracılığıyla Çin lobisi toplumu etkilemeye çalışmakta ve Çin'le ilgili bağlayıcı karar üzerinde etkin olma faaliyetlerini yürütmektedir. Bu komitelere örnek olarak ACPA yer almaktadır. 1950 yılında ACPA yazılı iletişim ağlarını kullanarak mektuplar, broşürler, basın bültenleri, kitap incelemeleri gibi özellikle literatür alanında geniş kaynaklar sağlamıştır. "China Emergency Committee" ve "the Committee to Defend America by Aiding Anti-Communist" diğer faaliyet gösteren komiteler arasındadır. Farklı komiteler olmasına karşın benzer üyelerden oluşan bu komiteler gündem oluşturmada kolektif bir şekilde hareket ederek en geniş alanda etkiye ulaşma alanlarında çalışmalarını yürütmüşlerdir. Çin Lobisinin varlığı Çan Kay-Şek'e ve Milliyetçiler olarak da bilinen Kuomintang (KMT) rejimine savunmak adına faaliyetlerini yürüttü. Çin lobisi uygulamalarında ve diplomalarında ABD halkını etkileme üzerine yoğunlaşarak Çin'in kalkınmasında ABD'nin ayrı bir yeri olduğuna karşı ikna çalışmaları yürüttü. Bu sayede Amerikan halkı Japonlara karşı savaşmak ve Amerikan idealizmi için Çin'e destek vermenin gerekliliğine inandı. Çin lobisinin medya gücü ile Çan Kay-Şek Time dergisine on kez kapak konusu oldu ve medya aracılığıyla Çin lobisi hedeflerine yönelik çalışmalarını kritik düzeyde tutmaya çalıştı. Çin lobisinin etkili çalışmasında örnek olarak verilecek sonuç, Tayvan'ın CHC tarafından işgal edilmesini engellemektir. (Blackwell, 2010, s. 46).

Amerika ve Çin ilişkisinde politikalar ve ilkelerin birçok anlamda uyuşmadığı bir çizgideyken diğer taraftan iki ülke de ekonomik istikrar ve ulusal güvenlik konularında birbirlerine ihtiyaç duymaktadır. Ekonomik anlamda bağımlılıklarının

derecesi oldukça büyüktür bu bağlamda bir ülkede oluşan küçük bir eylem dahi olsa diğer ülkeye bu eylem veya karar oldukça etkileyebilmektedir. Çin, Amerika Birleşik Devlet'lerinin 2. Büyük ticaret ortağı ve 3. Büyük mal ihracat pazarı ve en büyük mal ithalatı tedarikçisi ülke olarak hizmet vermektedir. ABD içinde lobicilik yapan Çinli firmalar arasında Huawei Teknoloji en çok harcama yapan şirketler arasındadır. 2011 yılında 425.000 dolar ve 2012'de 1.200.000 dolar harcamaları ile öne çıkan en büyük telefon vb. teknolojik üretici olan Huawei genellikle telekomünikasyon, ticaret, radyo ve TV yayınlığı lobicilik yaptığı konular arasındadır ve lobi yapmak için kayıtlı yedi firma bulunmaktadır. Ancak ABD içinde Huawei Teknoloji'nin Çin ordusu ile bağlantısı olduğuna yönelik endişeler de bulunmaktadır. Bu güvenlik endişelerin sonucunda girişimlerinde engellerle karşılaşması sonucunda şirketin ABD pazarıyla ilgilenmediğine yönelik Huawei icra kurulundan açıklama gelmiştir. Çin para birimi olan Yuan'ın dolar karşısındaki düşüklüğü de mücadeleler arasında yer almaktadır. Büyükelçilik aracılığıyla Çin bu konu üzerinde milletvekilleri ile görüşmeler yapmakta ve kongre ofislerine telefon görüşmeleri yapmaktadır. Çin büyükelçiliği ayrıca hukuk firması olan Patton Bogg'a ayda 35.000 dolar ödeyerek Çin'e kongre siyasetinin daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Çin son yıllarda Amerikan nüfusuna karışarak ve ülkenin toplumda ve kongre içindeki varlığını sürdürmek için etkileyeci adımlar atmıştır. Kayıtlı lobici sayısı ve diğer ülkelerle kıyaslandığında sayıca az kalsa da Çin Washington'daki varlığını lobicilik faaliyetleri ve ekonomik anlamda güçlü komünist Çinlileri ülke içinde arttırmaya devam etmektedir (Tullock, 2013, s. 80)

2.6.7. Küba-Amerikan Lobisi

Diğer ülkelere kıyasla stratejik gücü nedeniyle ABD yasama organı dış politikada karar alma sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu Amerika Birleşik Devletleri bünyesinde yer alan sivil toplum kuruluşlarıyla birleştiğinde çeşitli özel grupların yasama alanında tartışmalarının aktif olarak yürütülmesiyle sonuçlanmıştır. Sosyoekonomik statüsü ve örgütlenme yetenekleri ile Kübalı-Amerikan topluluklar sınırlı sayıda üyelikleri olmasına karşın ülkeleriyle ilgili siyasal süreçlere yoğunlaşmaktadırlar. Kübalı göçmenlerin Amerikan siyasetine ilk girişi, 1960'ların başında gerçekleşti ve 1965'te ikinci göç dalgası yeni Küba hükümetinin devrimci radikalizminden korkan orta sınıfı kapsamaktadır. Göç dalgası 1970'lerde devam etse de yaklaşık on yıl göçün devam etmesini Küba'nın ekonomik refahı sayesinde

duraksamaya geçmiştir. 1980 yılında ekonomik nedenlerden dolayı Küba'yı terk eden 125.000 Kübalı bulunmaktadır. 1994 ve en son 2013 yılları göç olaylarının yaşandığı yıllar arasında yer almaktadır. (Pew, 2015)

Bu göç olaylarının yanında topluluğun ve yönetimin entegrasyonu 1981 yılında Reagan yönetimi döneminde Jorge Mas Canosa tarafından kurulan CANF ile somutlaştı. Küba'nın da dahil olduğu sosyalist bloğun yıkılmasına yönelik hedefleri olan başkanın Beyaz Saray'a seçilmesi ile Kübalı-Amerikan toplumunun aktif ve etkili lobicilik yapmasıyla sonuçlandı. CANF 1881'de kuruldu ve kurulurken İsrail Halkla İlişkiler Komitesi'nden (AIPAC) ilham almıştır. Diğer etnik lobilerin aksine Küba lobisinin amacı menşei ülkelerinin çıkarlarını korumak değil yönetimi devirmektir. Washington, D.C yönetimi tarafından Kübalı-Amerikan lobi çalışmaları sayesinde 1983 ve 1990 yıllarında iki propaganda aracı kuruldu ve 1989 yılında Cumhuriyetçi Ilena Ros Lehtinen'in ulusal düzeyde ilk Kübalı-Amerikan milletvekili olarak Temsilciler Meclisi'ne seçilmesi de dahil olmak üzere çeşitli aktif çalışmaları sayesinde başarılı sonuçlar elde etmiştir. CANF'ın liderleri, bir Siyasi Eylem Komitesi (Free Cuba PAC) aracılığıyla, her iki partiden birkaç adayın kampanyalarına yüz binlerce dolar dağıttı. ABD'nin toplam nüfusuna kıyasla sınırlı nüfuslarına rağmen, bu muhafazakâr topluluk, harcanan fonlar göz önüne alındığında İsrail lobisinin ardından ikinci en güçlü etnik grup haline geldi. CANF, adaya karşı ambargonun güçlenmesine yönelik iki yasanın hayata geçmesi için güçlü lobicilik çalışmaları yaptı. 1992 Torricelli Yasası VE 1996 Helms-Burton Yasası CANF lobicilik çalışmalarının elde ettiği başarılar arasında yer almaktadır. 1996 Helms-Burton Yasası'na karşı Clinton bu yasaya Uluslararası Hukuk'a uygun olmadığı gerekçesi ile karşı çıkmıştır ancak Kübalı-Amerikan toplumunun harekete geçmesi ve adada kamuoyunun dikkatini çekmesi ile Clinton yaptırımlar üzerinde arttırıcı politikalar izlemeye devam etmiştir. Cumhuriyetçilere verdikleri destekleri 2009 yılında Obama'nın seçilmesine kadar devam ettiren Kübalı-Amerikalılar Demokrat Parti ile Küba kökenli Road ve Ceja'nın iki büyük ailesi arasındaki bağlantı nedeniyle Demokrat adayların kampanyalarına Cumhuriyetçilerinkinden daha fazla destekte bulunmaya başlamıştır (Kocak,2016).

2.7. Amerika'da Petrol ve Gaz Sektörü Lobi Faaliyetleri

Center for Responsive Politics verilerine göre Petrol ve gaz sektörünün Amerika'da lobicilik faaliyetleri için 2014'te 141.600.720\$, yani günde 387.945,00\$

harcadığı görülmektedir. Lobicilik faaliyetleri için bu sektör 800'den fazla lobici istihdam etti ve bu rakam Kongre'nin her üyesini kolayca hedef alabilecek seviyede yer aldı. Petrol ve gaz şirketleri doğrudan siyasal mekanizmalara finansal destekler sağlamakta ve dernekler olarak ticarete fon sağlamaktadır. (Amerikan Petrol Enstitüsü, Amerika Bağımsız Petrol Derneği, vb.) Her yıl ve özellikle seçim dönemlerinde, şirketler doğrudan aday komitelere veya siyasi parti kuruluşlarına bağışta bulunur. Çoğu büyük petrol şirketinin kendi siyasi eylem komiteleri (PAC) vardır (Exxon Mobil PAC veya Marathon Oil). Bu PAC'lar ile, şirketler siyasi sürece finansal kaynak yapılmasına olanak tanır ancak PAC'lar, katkılarını kamuya açıklamakla yükümlüdür. Capitol Hill'deki güçlü lobicilik gruplarının bir örneği Amerikan Petrol Enstitüsü'dür (API). API, petrol ve doğal gaz endüstrisinin tüm yönlerini medya, Kongre ve Yönetim nezdinde temsil eder. Washington, DC'deki genel merkezde 500 çalışanı ile kendini göstermektedir. Son 50 yıllık federal politikada, petrol lobicilerinin gücü özellikle vergi konusunda kanıtlanmıştır (Noël,2016, s.5).

III. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE LOBİCİLİĞİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ABD ÖRNEĞİ

Türkiye’de siyasal alanda yaşanan gelişmeler, demokrasinin gelişim sürecinde önemli sorunlar yaşanması, dönüşümler ve siyasal hayatta yaşanan diğer etmenler etrafında lobicilik faaliyetleri, Türkiye içinde yeterli çalışma alanına sahip olamamıştır. Yasal alanda dayanağı olmayan bu faaliyetler ülke içinde uygulansa da çalışmalar giriş niteliğinde kalmakta ve yapılan çalışmalar hakkında şeffaflık da eksik kalmaktadır. Çoğunlukla lobiciliğin rüşvet kavramı ile bütünleşmesi ve faaliyetlerinin de giriş niteliği barındırdığı Türkiye’de lobicilik, siyasal partiler ve sendikalar aracılığıyla bağlantılı ilişkiler yürütmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçişin ardından ABD başkanlık sistemi arasındaki benzerliğe yönelik bu irdeleme beraberinde Türkiye, Amerika’da uygulandığı gibi bir lobi faaliyetine ev sahipliği yapabilir mi sorusunu da getirmiştir. Bu durum özelinde öncelikle siyasal yapıların detaylandırılarak karşılaştırması yapılacak olup, lobicilik faaliyetlerinin sürdürülebilirliği Türkiye özelinde incelenmiştir.

3.1. Türkiye’nin Siyasal Yapısı ve Demokrasisi

1923 yılında cumhuriyetin ilanı ile kültürel ve siyasi alanda yaşanan çeşitli değişimlerin yanı sıra sosyal ve ekonomik alandaki gelişmeler için çalışmalar devam etmekteydi. Türkiye’nin siyasal yapısı incelendiğinde, Cumhuriyetin ilk yılları karşımıza tek partili siyasal sistemi çıkarmaktadır ve bu sistemin, bazı istisnai durumlar dışında güçlenerek 1945 yılına kadar varlığını koruduğu gözlenmektedir. Özellikle II. Dünya savaşının ardından Türkiye’nin batı kanalında yer edinme amacı, gelişmişlik seviyesinde ilerlemeyi mecburi hale getirerek, 1946 yılından sonra siyasal rejimin daha serbest bir oluşum haline gelmesinin oluşmasını sağlamıştır. 1950 yılına kadar olan süreçte; siyasal alanda mücadeleler, çoğunlukla siyasi Batılılaşma faaliyetleri, bir diğer anlamıyla çok partili demokrasi rejiminin asıl gaye olduğu reform

adımlarını barındırmaktadır. Çok partili sistem için verilen mücadele sınıfsal bir mücadele olmaktan çok ortak gayede demokrasinin getireceği yeniliklerin inancı etrafında bir araya gelmenin mücadelesi olarak tanımlanmaktadır. Çok partili sisteme geçiş her ne kadar büyük şehirlerde kendini belli etse de asıl yankı köylerden gelmiştir. Bu yankının gücü ile amacına ulaşmış bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok partili sistem beraberinde liberalizasyonu getirmesiyle birlikte birtakım niteliklerin de sürece dâhil olmasını sağlamıştır. Bunlar; bireye saygı gösterilmesi, bürokratik baskıya son verilmesi ve en önemlisi bireyin devlet işlerine direkt olarak katılabilmesi gibi niteliklerdir. Halk seçme ve seçilme hakkını hükümeti kontrol etme ayağı olarak en etkili yöntem olarak düşünülmektedir. Bu süreçte gerçekleşen mücadele, sonuç olarak kamuoyunu daha etkin bir hale getirmiştir ve ayrıca siyasal düşünce hareketlerinde büyük değişikliklerin öncülüğünü yapmıştır. Geniş halk kitlelerinin yaşam seviyesindeki düşüklük, Türkiye’deki siyasal partilerinin kalıcılık sağlaması için siyasal programlarını toplumsal tabakaya göre konumlandırarak, buna uygun hale getirmesini zorunlu kılmıştır. 1924 Anayasası’nın içeriğinde olan kurumlar ve yöntemler Anayasanın demokratik ruhunu yaymasında engeller taşımaktadır. Yürütme ve yargı organlarından daha üstün konumda yer edinen Büyük Millet Meclisi gelmektedir. Büyük Millet Meclisi tarafından seçilen Cumhurbaşkanı, meclisi feshedemez ve sorumluluk alanı meclise karşı olan başbakanı da denetleme yükümlülüğüne sahip değildir. Başbakan ise hem partiyi hem de meclisi kontrol altına alabilir. Bu özellikler etrafında devlet organları arasında karşılıklı denge ve kontrol sağlayan unsurların barınmadığı bir sistem bulunmaktadır (Karpaz, 2019, s. 521-529).

1950 seçimleri Türkiye’nin yeni düzenine doğru kapıları açan önemli değişikliklerin yaşandığı seçim olarak tarihte yer edinmiştir. Bu değişiklikler arasında gizli oy, açık tasnif, seçim sürecinde hâkim güvence altında oy kullanımı gibi değişikliklerdir. Seçim sonuçları ile birlikte CHP’nin tek partili sistemdeki egemenliğine son verilmesi ve bunun sonucunda muhalefet parti konumunda yer alması gibi değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Çok partili sisteme geçiş hem iç hem de dış faktörlerin etkisi ekseninde, “Dörtlü Taktik” ile adlandırılan önerenin milletvekilleri tarafından önerilmesinin ardından, demokratik gerekçelerin uygulanması konusunda ivme kazanılması gerekliliği dikkat çekmiştir. Bu önerilerin ardından milletvekillerinin ihracına karar verilmiştir. Bu karar yeni bir partinin; DP’nin kuruluşunu karşımıza çıkarmaktadır. Bu gelişmeler, 1950 yılındaki önemli

değişiklerinin zeminini hazırlamıştır. DP iktidarı dönemindeki Türkiye, genel hatlarıyla batının camiası ile savunma sistemi, ordunun yapısı ve buna benzer diğer kurumlar üzerine çeşitli düzenlemeleri barındırmaktadır (Afşar, 2021, s. 45).

Türkiye, kuruluşan itibaren modern demokrasiyi temel amaç olarak benimsemiştir. Kuruluşun ardından süreçle birlikte yapısal değişikliklere tabii tutulması ve devrimlerin yaşanması temelinde bağımsız bir yapının yanında, halkçılık ilkesinin önderliğinde bütünleşmiş bir toplumun yaratılması yer almaktadır. Türkiye bu süreçte, hukuksal değişikliklerle bu ilerlemeleri desteklese de çatışmalar ve özellikle askeri darbeler gibi oluşumlarla ve bu oluşumların kaçınılmaz sonuçlarıyla mücadele etmiştir. 1980 yılı Türkiye ekonomisi 24 Ocak kararları ile liberalleşmeyi ve 12 Eylül darbesi ile de anti-demokratik toplumsal ve siyasal yapıyı deneyimlemiştir. Otoriter Anayasal bir çerçeveye; partilerin ve liderlerin siyasi arenadan yoksun kaldığı ve toplumun eğilimlerine paralel gitmeyen bir anlayışın liderliğinde geçen bir dönemi deneyimlemiştir. Bu dönem, düşük yoğunluktaki demokrasi olarak ifade edilmektedir. Bu dönemin böyle adlandırılmasına sebep olan özelliklerden birkaçı; sivil toplum kuruluşlarının kültürel ve sosyal bir olgu olarak değil ekonomik bir algı düşünce yapısı altında toplanması, grevlerin yasaklanması ve sendikaların çalışmalarına engel olunması gibi atılan adımlardan kaynaklanmaktadır. Bu dönemde ülkenin otoriter yapısını güçlendirme çabasından doğan düşünce ve ifade özgürlüğüne yapılan vurgular olsa da yine bu dönemde, bu vurguların karşısında yargılanan basın yayın organı çalışan sayısının üç bine yakın olması ve basılmış verilerin kaldırılması veya tamamen yok edilmesi bu vurguları çürütmektedir. 1990'lı yıllar; Türkiye siyasal hayatında yasakların kaldırıldığı ancak demokratik yapıyı olumsuz etkileyen %10 barajının devam ettiği bir dönemdir. 2000'li yıllarda; seçimleri kazanan Ak Parti Türkiye siyasal yapısında Anayasa ile burjuva sınıfını, hükümet sistemini, orduyu ve bürokrasiyi değiştirecek olan bir sürecin başlamasını sağlamıştır. 2004 ve 2010 yıllarında değişikliğe gidilen Anayasa ile demokratik açıdan olumlu adımların atıldığı görülmektedir. Bunlar; temel hak ve özgürlükler açısından cinsiyet eşitsizliğinin güvence altına alınması, çocuklara yönelik koruyucu yasaların çıkması ve ölüm cezasının kaldırılması gibi önemli gelişmeleri içermektedir. Hükümet sistemine doğru değişimin öngörüldüğü süreçte savunulan argümanlar, parlamenter sistemin başarısız sonuçları etrafında bütünleşmektedir. 2017'li yılı itibarıyla anayasada yapılan değişiklik yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanıya verilmesi ve Başbakanlık sisteminin

kaldırılmasına neden olmakta ve gidilen bu değişiklik demokratik açıdan çeşitli tartışmaların oluşmasına olanak sağlamaktadır (Dursunoğlu, 2021, s. 68-79).

Türkiye’de başkanlık sisteminin tartışmalarının kökeni 1970’lere dayanmaktadır. Bu tarihlerde başkanlık sisteminin konuşulmasını sağlayan 1970’lerde kurulan Milli Nizam Partisi’nin programında yer alan icrai organın daha kudretli olması için başkanlık sistemine göre tanzim edilmesi gerekliliği ibaresidir (Miş, 2021, s. 59). Başkanlık sisteminin yapısı Amerikan siyasi yapı ile karşılaştırıldığı bölümde ayrıca eski ve yeni sistem arasındaki değişiklikler de detaylıca açıklanmıştır.

3.2. Türkiye’de Demokratik Politika Yapımı ve Lobicilik

Türkiye’de lobicilik etkin ve örgütsel bir yapıda ve baskı grupları yoluyla yürütülen bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Lobi yapanlar; basın yayın organları aracılığıyla birlik tanımı altında örgütsel bir topluluk oluşturarak çıkarları doğrultusunda lobicilik yapmaktadır. Bu organize olmuş toplulukların, Türkiye içinde de siyasal karar organlarının üzerinde etkin rol aldığı veya almaya çalıştığı görülmektedir. Ancak Osmanlı döneminin yönetim mirasının etkisiyle demokrasi kültürüne yerleşmiş olan “yönetimlerin hâkim inancı” ile yönetimin kademe olarak sınırlandırıldığı görülmektedir. Türkiye’de tanınmış aile şirketleri, bürokratlarla yakın ilişkisi olan kişiler, askeri alanda seçkin kişilerin, partilerin kaynağı olduğu ve bunlar dışında kalan kitlelerin taleplerinin, etkin olmadığı bir anlayış geleneğini sürdürmüştür. Bu anlayış geleneği tepeden inme anlayış biçiminin yansıması olarak da adlandırılmaktadır. Türkiye’de kamuoyunun örgütlenmesindeki kısıtlılık sonucunda; siyasal katılımcı rolünü üstlenemeyen toplumu çıkarmıştır, parti yöneticileri örgütleri yönetmekte ve bu sonuçlar doğrultusunda kamuoyunun, karizmatik bir lider tarafından yönetilme sempatisini yaratmıştır. Bu oluşmuş alt yapı zorlayıcı bir taleple karşı karşıya gelmek zorunda kalmayan, parti liderlerine daha çok yarar sağlamıştır (Bektaş, 1993, s. 40).

Lobiciliğin gayesi, belirli bir konu hakkında amaçlarına yönelik siyasal ve toplumsal gündemler oluşturmaktır. Yürütülen uygulamalar, bu çerçevede yönetilmektedir ve siyasal mekanizmaların alacağı kararları önceden bilerek dezavantaj olacak durumların önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bazı ülkelerde bir iş alanı olarak yürütülen lobicilik, Türkiye içinde kötü bir imaj olarak görülmektedir. Lobi faaliyetlerini icra eden kişiler iş bitirici, arabulucu veya iş takipçisi olarak

adlandırılmaktadırlar. Türkiye içinde gerçekleştirilen lobicilikte, nihai sonuca ulaşmak için rüşvet aracının kullanıldığı görüşü genel olarak yaygınlaşmıştır. Meslek olarak yürütülmeyen bu alandaki faaliyetler gönüllülük esasına dayanarak; Ankara büroları, bürokrasi alanına temas edebilen yetkili kişiler, basın yayın, halka ilişkiler şirketleri, işçi sendikaları oda ve derneklerin uzmanları aracılığıyla yürütülmektedir. Türkiye’de ülke içinde lobicilik profesyonel anlamda meslek dalı olarak görülmediğinden, bu faaliyetleri yürütmesi için yapılanmış şirketler de bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye özelinde etkin ve uzman kişilerce bir lobi faaliyetini satın alabilmek mümkün olmamaktadır. Genellikle var olan bu boşluğu gidermek adına daha önceden seçim sürecinde kampanya yapmış ajanslar, bu alanda faaliyetler yürütmektedir. Lobicilik Türkiye’de sürdürülen ancak sistematik bir şekilde değil, kısa vadeli amaçlara ulaşmak için yapılan halka ilişkiler uygulamasının dışında tutulan ahlaki ve kanuni açıdan uygunsuz bulunan faaliyetlerdir ve bu görüşler yeni yeni yıkılarak, lobiciliğin gerekliliğinin yeni anlaşıldığı bir dönem Türkiye’de başlamıştır. Türkiye’de uygulanan lobi faaliyetleri şöyle açıklanmaktadır (Dinçer, 1999, s. 170-178): Başkente yönelik belirli aralıkta düzenlenen ziyaretler ilk başvuru lobi faaliyetleri arasında yer almaktadır. Sektörün temsil ettiği dernek veya vakıflarla iş birliği içinde olmak veya eski dostluklar aracılığıyla karar mekanizmasına ulaşmaktır. Hemşerilik bağı aracılığıyla parti yetkililerine ulaşmak, Bürokrat ve kanun yapıcılara yakın olarak arabuluculuk yapmak, iş adamlarının direkt olarak siyasal parti başkanları ile iletişime geçmesi, mektup ve telgrafla başvuru yöntemler örnek olarak verilmektedir.

Türkiye’de lobicilik, halka ilişkiler faaliyeti olarak da tanımlanmaktadır. Her ikisinde de yer alan belirlenen bir hedef ve hedef planına yönelik ilişkiler ağı bulunmaktadır. Ancak faaliyet ve amaç açısından farklılıklar taşımaktadırlar. Uygulama alanı, birinde halk diğeri ise çoğunlukla yönetimdir. Halkla ilişkiler uygulamaları daha şeffaf bir anlayışta olsa da lobicilikte bazı noktalarda gizlilik esas alınmaktadır. Halkla ilişkiler kapsamına dâhil olmayan lobicilik faaliyetlerinde doğrudan yöntem kullanılır, bu yöntem siyasal karar alma sürecinde yetkili kimseleri kararları konusunda ikna etmeye yönelik çalışmaları barındırmaktadır. Lobicilik faaliyetinin halkla ilişkiler çalışmaları arasında sayılmasını sağlayan en önemli neden, siyasal mekanizmayı etkilemenin asıl amaç olmasıdır ve bu amacın güçlenmesine yönelik lobicilik faaliyetinde yer alan kişi veya kuruluşların tanınırlığını ve imajını

güçlendirmek adına kamuoyunun kullanımına yer verilmesidir. Bunlar halka dayalı lobicilik veya dolaylı lobicilik olarak adlandırılmaktadır (Canöz, 2007, s. 282).

İletişimciler açısından Türkiye’de lobicilik faaliyetleri, sadece lobiciliğe giriş alanında kısıtlı kaldığı, çalışmalarının daha öteye gitmediğini veya bu çalışmaların açıkça ifade edilememesi nedeniyle belirsiz kaldığı aktarılmıştır. Önde gelen lobicilerin sektörle ilgili görüşleri şu şekildedir (Doğan, 2011, s. 94-96);

- ANSES lobicilik ’in başkanı Vecdi Sevi’ ye göre; genel anlamda lobicilik algısında akrabalar ve tanıdıklar vasıtasıyla yürütülen ve böylece işlerin halledilmeye çalışıldığı hâkim bir düşünce vurgulanmıştır ve bu durumun, yanlış kişilerle irtibata yol açması veya işlerin uzaması, işlerin yürümemesi gibi sonuçları doğurduğu ifade edilmiştir.
- Lobiciliğe girişin önemli uzmanlarından olan Necla Zarakol, ülkede yürütülen lobi faaliyetlerinin doğru bir çizgide ilerlememesinin sebebini yasalaşma durumunun söz konusu olmamasına bağlamaktadır. Daha çok ülke içinde var olan komisyoncuların; Ankara’da yürüttüğü faaliyetler üzerinde durarak, rüşvet veya hatır ilişkisi çerçevesinde sadece lobiciliğe giriş faaliyetlerinin olduğunu ifade etmiştir.
- Bersay Yönetim Kurulu başkanı Ali Saydam’a göre şirketlerin yaptığı lobicilik faaliyetlerinde yanlış bir izlenim oluştuğudur. Aslında lobi çalışmalarının yürütülmemesi durumunda AB komisyon üyelerine aktarılacak olan gerekli bilgilerin eksik kalacağı ifade edilmiştir. Dünyada yasal olarak icra edilen lobicilik faaliyetlerinin, bilgilendirmeye dayalı olduğunu ve var olan rüşvet algılarının tam oturmuş bir yapı olmamasından kaynaklandığını ifade etmiştir.

3.3. Lobi Faaliyetlerinin Türkiye’de Uygulama Alanları

Türkiye’de özellikle 1980’lerin sonuna doğru oluşan toplumsal hareketlenmelerin eşliğinde, dönüşümlerin yaşandığı görülmektedir. Lobi faaliyetlerinin Türkiye içindeki uygulamalarına bakıldığında öncelikle siyasal partiler stratejisi gelmektedir. Lobcilerin partiler aracılığıyla, merkeze daha hızlı ulaşma hedeflerini barındırmaktadır. Genellikle yakın çevre ve akrabalık, hemşerilik ilişkileri etrafında karar alıcı mekanizmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, siyasal

partilere yapılan bağışlar sonucunda hedeflenen amaçların gerçekleştirilmesi için temsilcilerini, parti içinde konumlandırma uygulamalarına yer vermişlerdir. Lobi faaliyetlerinin bir diğer faaliyet alanı arasında STK'lar bulunmaktadır. Türkiye'de STK'ların yaptığı lobi çalışmalarındaki yöntemler; karar mekanizmasında ilgili oldukları konu üzerinde karara varacak, bu karara etkisi olacak kişi veya kurumlarla yüz yüze iletişime geçmek ve baskı, ikna yöntemlerini kullanmaktadır.

3.3.1. Lobıcılık ve Siyasi Partiler

Siyasi partilerin aday belirleme sürecinde kesinleşmiş adaylara karar verilirken özellikle lobi faaliyetlerinin çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Aday seçimleri öncesinde kumandalı adaylar, potansiyel gruplar tarafından seçilmişlerdir ve lobiler, partinin yöneticileriyle iş birliği ve dayatma çalışmaları yaparak seçimlerde bu adayları avantajlı konuma getirmektedirler. Bu adaylar, üst sıralara merkezden lobiler aracılığıyla konumlandırılmaktadırlar. Lobiler, bu faaliyetlerin yürütülmesi için öncesinde, parti genel merkezine yüklü miktarda bağışlar yaparak, seçim kampanyalarına katkıda bulunurlar. Finansal desteğin yanında yakın ilişkiler, ortaklıklar kurarak hükümeti bu açıdan da destekleyeceklerinin sözünü verirler. Aday listelerinde öne çıkan bu kumandalı adaylar ise bulunduğu grubun çıkarlarını korumaya çalışarak, kamusal alanı yönlendirecek ve seçimlerin ardından da bağlı bulunduğu lobi grubu adına özel görevler üstelenebilecek kişilere dönüşmektedirler. Seçim atmosferi içinde de potansiyel adayları tek bir parti özelinde bırakmak yerine, özellikle finansal açıdan güçlü olan lobiler, diğer partilerin adaylıklarını gözlemleyerek o partilere de bağışlarda bulunarak, desteklerini aynı zamanda gösterirler. Lobiler seçim sonrasında ise siyasal partilerle ve bürokratik yetkili kişilerle yakın temasta bulunarak, faaliyet çerçevelerini daha geniş alanda tutmaya ve böylece her açıdan siyasal mekanizmayı etkilemeyi hedeflemektedirler (Tuncay, 2021, s. 173).

Türkiye'de iş adamları, doğrudan siyasal partilerin grup başkanları ile iletişime geçerek kanun yapıcılara ulaşmaktadırlar. Görüşmelerin ekseninde bağışların da yer aldığı görülmektedir. Böylece iş adamları kendilerini etkileyecek olan yasanın çıkışını önlemede veya istenilen yasaların çıkmasında lobi tekniklerini kullanarak siyasal partiler üzerinden yapmaktadırlar (Dinçer, 1999, s.176).

Lobicilik faaliyetlerinin siyasal partiler ayağında kilit aktörün genellikle parti grup başkanları olduğu yukarıdaki veriler ışığında elde edilmektedir. Genellikle STK'ların, iş adamlarının, sektörel kuruluşların siyasal partilere bağış yaparak bağlılıklarını koruduğu ve siyasal süreçte adayların belirlenmesine kadar önemli faaliyetleri doğrudan ve dolaylı iletişim tekniklerini kullanarak gerçekleştirdikleri görülmektedir.

3.3.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Kavramsal açıdan modernleşme sürecine ait olan sivil toplum; içeriğine bakıldığında despot ve otoriter yönetimlerin karşısında toplumun politik yapılanma sürecine dâhil olmasını amaçlayan ve bu katılımın beraberinde gelişmiş toplumsal yapının halk ve bilgi temelli olmasını hedefleyen bir yapılanmadır (Bayraktutan, 1996, s. 16). Türkiye'nin demokratik bir ülke olma yönündeki söylemlerini desteklemesi adına STK'lara olması gerektiği şekilde önem vermesi ve sisteme dâhil ederek süreci yönetmesi, demokrasi ile yönetilen sistemlerin doğasından gelmektedir. Türkiye'de yer alan STK'ların yasal açıdan düzenlemelerindeki kısıtlılıklar, finansal sorunlar, uluslararası alana uyum sağlayamamak gibi başlıca sorunlar bulunmaktadır. STK'ların üçüncü sektör olarak adlandırılması sonucunda yönetimi eleştiren, uyaran, yönetimin çalışmalarını gözetleyip, denetleyen ve çözüm önerileri sunan bir yapının oluşmasını sağlamıştır. Türkiye'de STK'lar lobi çalışmalarına yoğunlaşarak, karar mekanizmasında ilgili oldukları konu üzerinde karara varacak yetkililerle, bu karara etkisi olacak kişiler veya kurumlarla yüz yüze iletişime geçmekte baskı ve ikna yöntemlerini kullanmaktadırlar. STK'lar çalışmalarında daha güçlü sonuca ulaşmak için genellikle merkezden veya yerelden seçilmiş yöneticilerle iş birliğine gitme yolunu tercih etmektedirler (Yılmaz, Şimşek, Çark, 2021, s.195).

Siyasal karar mekanizmaları üzerinde baskı kurarak onlar üzerinden taleplerin oluşmasını amaçlamak, çoğunlukla finansal açıdan zorlayan bir yöntemdir. Sermaye sahipleri tarafından kurulan örgütler, az sayıda olmasına karşın gerekli durumlarda kullanılmak için bir baskı yöntemi olarak lobiciliği kullanmaktadırlar. Türkiye'de sermaye sahibi grupların amaçlarına yönelik temsil görevini üstelenen en etkili baskı grupları arasında Türkiye odalar ve Borsalar birliği Türk sanayicileri ve iş adamları derneği başta gelen topluluklardır. 1952 yılından günümüze TOBB 300'den fazla üye barındırmakta ve kendi tüzüklerinde görevleri arasında yer edinmiş şu

ifadeler bulunmaktadır; özel sektörün görüşleri doğrultusunda taleplerin siyasal alana iletilmesi ve çözüm yolu aracılığıyla sunulması yer almaktadır. Örnek olarak gösterilecek diğer görevler arasında; kanunlar ve düzenlemelerle ilgili görüşlerini ilgili bakanlıklara ve meclis komisyonlarına sunmaları yer almaktadır. Kendi yayınlarında da hükümetin özellikle ekonomik alanda yürütecekleri politikalar üzerinde TOBB ile istişare ettiklerini ve yetkililerin TOBB'un yasama üzerinde sunduğu önerileri dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir. Siyasal alanda karar mekanizmasının doğrudan etkilendiği bu örneğin temelinde bahsi geçen sermaye topluluğunun Türkiye'nin en büyük ekonomik sivil toplum kuruluşu olmasında yatmaktadır. Türkiye'de sermaye sahiplerinin en yetkililerini barındıran, 1971 yılında kurulan ve kurulduğu günden bu yana etkin bir rol oynayan TÜSİAD bir diğer örnektir. TÜSİAD'a üye olan şirketler Türkiye sanayi üretiminin neredeyse %65'ini oluşturmaktadır. TÜSİAD'ın siyasal alandaki rolünün derecesini gösterecek düzeyde olan bir örnek çıkmaktadır, 1979 yılında yürüttükleri kampanya ile Ecevit Hükümetinin istifasının bir parçası olduğu bilgisine erişilmiştir. 5 Mayıs 1979 yılında gazetede yer alan gerçekçi çıkış yolu başlıklı ilan, kamuoyunda da etkili olarak TÜSİAD'ın hükümeti düşürebilecek bir yapı olarak anılmasını sağlamıştır (Taşkın, 2017, s. 226).

3.4. Lobi Faaliyetlerinin Gelişimini Engelleyen Unsurlar

Lobi faaliyetlerinin Türkiye içinde, diğer ülkelerdeki gibi güçlü bir konumda yer almamasının önünde birtakım engeller bulunmaktadır. Tarihsel arka plana değinilecek olursa bu durumun temelinde, merkezden inme bir yönetim sisteminin olması yer almaktadır ve demokrasinin korunması adına, ülkenin yönetiminde bazı unsurlar karşısında, kısıtlı yönetim yoluna gitmesi yer almaktadır. Öncelikle, siyasal katılım anlayışında ön plana çıkan faaliyetlerde oy kullanımı yer almaktadır. Ancak siyasal katılımın tamamlayıcı unsurları arasında vakıflara, derneklere, sivil toplum kuruluşlarına, siyasal partilere veya çıkar gruplarına katılma gibi diğer etmenlerin gelişmekte olan ülkelere nazaran daha az ön planda tutulduğu görülmektedir. Halk üzerinde, siyasal katılım olgusunun gelişmesi paralel olarak demokrasiyi güçlendirmektedir. Bu açıdan Türkiye özelinde yeterli çalışmaların bulunmaması nedenleriyle; lobicilik faaliyetlerinin gelişiminde öncelikle bu durumlar engel teşkil etmektedirler (Eriş ve Akıncı, 2019, s. 50).

Lobicilik faaliyetlerinde özellikle konunun toplumsal açıdan hareketlenmesi, toplumsal imajın korunması bir diğer ifade ile yapılan lobicilik faaliyetinin halkla ilişkiler alanında bulunması için basın yayın organlarının kullanımı, gereklilikler arasındadır. Kâr amacı gütmeyen veya toplumun sözcüsü olma yolunda halka bilgi aktarılması yolunda aracı olması gereken bu kurumların; asıl olan amaçlarından uzaklaştırıldığı bir sisteme tabii tutuldukları görülmektedir. Toplumun bilgi edinme hakkına rahatça ulaşamadığı ve çeşitli kısıtlamalara uğradığı düzen etrafında lobicilik faaliyetlerinin yankı uyandırması veya çalışmalarında geniş kitlelere ulaşması mümkün olmamaktadır (Türk, 2013, s. 58).

Lobi faaliyetlerinin gelişiminde lobiciliğin öneminin tam anlamıyla kavranamaması yer almaktadır. Bu durum hem ülke içinde hem de uluslararası arenada yürütülen lobi faaliyetlerinin uzman kişiler tarafınca yürütülmemesi, şirketler aracılığıyla yapılmaması ve bunların kayıt altına alındığı siyasal bir düzeneğin bulunmaması yer almaktadır. Ayrıca ülke içinde lobicilik algısında yer alan rüşvet altında kötü imaj durumu, bir diğer engel unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu algının altında lobicilik faaliyetleri uygulansa da kısıtlı bir alanda ve halka açık bir düzeyde gerçekleşmemektedir (Dinçer 1999, s. 198).

Lobicilik faaliyetlerini icra edenler; genellikle daha önceden siyasal alanda veya bürokratik alanda deneyim sağlayıp sistemin içinden emekli olarak ayrılan ve sisteme lobici olarak dışardan dâhil olan kişilerdir. Türkiye özelinde bu durum Anayasanın 79. Maddesi ile engellenmiş olmaktadır. Lobiciliğin gelişmesi için birey düzeyinde katılım bilincinin güçlenmesi gerekliliği başta olmak üzere faaliyetlerin özgür bir ortamda gerçekleşmesi için yasal alanda düzenlenmelerin getirilmesi gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Lobiciliğin kültürel yansımasında bulunan kötü yaklaşımlar, oluşturulacak olan yasal düzenlemelerin sonucunda kamuoyu ekseninde yaşanacak bilgi akışı bu durumu tersine çevirebilecek güçtedir.

3.5. ABD Bakanlık Sistemi ve Türkiye Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi

Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı sistemine geçişi ile var olan sistemin ABD başkanlık sistemiyle karşılaştırma durumunu beraberinde getirmiştir. Öncelikle, Türkiye özelinde değişimin tarihsel süreci verilerek, eski sisteme göre yeniliklerin neler olduğu ifade edildikten sonra ABD sistemiyle benzer ve farklı yönlerin altı çizilerek spesifik özellikte bulunan durumların da değerlendirilmesi yapılmaktadır.

3.5.1. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi

Türk siyasal hayatında siyasal sisteminin değişimine yönelik tartışmaların izleri kırk yıl öncesine dayanmaktadır. Tartışmaların temelinde farklı başlıklar atılsa da sorunun temelinde “yönetilebilirlik” bulunmaktadır. Siyasal anlamda dönüşmenin savunuculuğunu yapan aktörler arasında, Türkiye siyasetinin merkez çevre ayrımında çevreyi temsilen bulunan sağ partiler ve bu sağ partilerin üyeleri yer almaktadır. 1970’lere dayanan bu değişimin yankıları, ilk olarak Millî Görüş Hareketi ve Milliyetçi Hareket partilerinden gelmiştir. Bu doğrultuda, Başkanlık hükümet modeli ve cumhurbaşkanlığının halk tarafından seçilmesi gerekliliği görüşleriyle başlamıştır. 1980 Yılında yaşanan Askeri darbe sonucunda Adalet partisi tarafından da yaşanan sorunların çözüm yolunda istikrarı sağlamak amacıyla cumhurbaşkanının, halk tarafından seçilmesi gerekliliği yine öneri olarak sunulmuştur. 1980 yılında Anavatan Partisi aynı zamanda reformların ivedilikle gerçekleşmesi adına icra organının etkin yürütülmesini öne sürerek Türkiye için en uygun yönetim şeklinin bu olduğunu ifade etmişlerdir. 1990 yıllarının ikinci yarısında, koalisyon hükümetlerinden kaynaklanan siyasal alanda yaşanan düzensizlik oluşmuştur. Yönetimde istikrarın sağlanması adına Süleyman Demirel tarafından başkanlık sistemi fikir olarak sunulmuştur. Siyasal hayatı boyunca Ak Parti ve Recep Tayyip Erdoğan birtakım gerekçelerle başkanlık sisteminin en iyi çözüm yolu olduğuna yönelik çeşitli savunmalarda bulunmuşlardır. Bahsi geçen bu aktörlerin sundukları gerekçeler arasında siyasi istikrar, yönetimde bulunan ikili başlılık probleminin çözülmesi, yürütme organının daha etkin ve kısa zamanda karar alabilmesi, yasama ve yürütme organlarının birbirlerinden ayrılması ve her iki organında görev ve sorumluluklarını böylece daha etkili yapacağıdır. Cumhurbaşkanının meclis tarafından seçilmesiyle yaşanan krizlerin son bulması, halkın doğrudan seçebildiği Cumhurbaşkanıyla yürütme organının, daha şeffaf hale gelmesi gibi gerekçeler yer almaktadır (Duran ve Miş, s. 2017).

Bu süreçte var olan tartışmaların ekseninde daha düzenli bir yönetimin oluşması için nasıl olacağı hususunda akademik ve politik birçok çalışmalar yapılmıştır². Bu açıdan yapısal anlamda Anayasal düzenleme ve değişikliğe gitme adımları atılmış ve bu değişikliklerle yasama ve yürütme arasındaki bağımsızlık çalışmaları hedeflenmiştir. Yürütme organın daha da güçlendirildiği modellerin

2. BARAM, Salih: Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmaları Algılar, Argümanlar ve Tezler. SETAV

oluşturulduğu da görülmektedir. Bu modelin temelinde istikrarlı hükümet oluşturma amacı yer almaktadır. Yapılan tüm bu uygulanmış veya uygulanmamış girişimler Türkiye’de yaşanan yönetim problemlerinin önüne geçemeyen adımlar olarak kalmışlardır. Ancak istenildiği takdirde 367 Kararı örneğinde olduğu gibi devlet erkinin siyasal düzeni tümüyle değiştirebilecek bir idare beyanı yetkisine sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu anlamda bir dönüşümün aksine sorumlu bir modelle hükümetin yönetilmesi asıl hedefler arasına geçmiştir. Bu ilişkiler etrafında 2017 yılında yapılan Anayasal değişikliğiyle beraber 2018’de yapılan seçimle başkanlık-Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiştir. Yeni hükümet sistemi ile organlar üzerinde köklü değişiklikler yaşanmıştır, mahalli idarelerde yeni oluşumlar ve yeni aktörler eklenmiştir (Dinç ve Yılmaz, 2022, s. 170). Tek partili dönemi ayrı bir çizgide tutacak olursak Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana parlamenter hükümet modeli ile yönetimin gerçekleştiği görülmektedir. Bu sistemde başlıca hususların yeterince iyi işletilmediği de Parlamento’dan çıkan kabinenin, yürütme gücüne de hâkim olması gerekliliği örneğiyle netleşmektedir (Demirkaya, 2018, s. 14).

Anayasal değişikliklerinde öne çıkan yanlar (Duran ve Miş, 2021, s. 39-43);

- Cumhurbaşkanının doğrudan halk eliyle seçilmesiyle birlikte, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların sorumlulukları; yasamanın yetkisinden çıkarak cumhurbaşkanlığına verilmiştir. Bu atamalar için herhangi bir meclis oylaması yapılmamaktadır.
- TBMM görevlerinin yer aldığı Anayasanın 87. Maddesi düzenlenmiştir ve KHK çıkarma yetkisi TBMM görevlerinden alınmıştır. Devlete karşı tehdit unsuru oluşturacak örnek olarak bir savaşın ortaya çıkması durumunda veya ülkenin bütünlüğüne karşı olan durumlar için olağanüstü hâl ilan edilebilir ve böylece Cumhurbaşkanlığı kararnamesi yürürlüğe girmektedir.
- Yargı bağımsızlığının tarafsızlığına dikkat çekmek adına Anayasanın 9. Maddesine tarafsızlık ilkesine yer verilmiştir.
- Milletvekili sayısı, nüfustaki artışa bağlı olarak 550 sayısından 600’e yükseltilmiştir.
- Cumhurbaşkanlığı sisteminde, yürütme organında bulunan yasa değişikliği teklif verme yetkisi ve kanun tasarısı kavramı çıkarılmıştır.

- Anayasanın 101. ve 102. Maddelerinde yer alan cumhurbaşkanının varsa partisi ile ilişkisinin kesilmesi ibaresi kaldırılmıştır. Böylece cumhurbaşkanının parti ile bağlantılı olması durumu yerine getirilmiştir.
- Cumhurbaşkanı görev süresi 5 yıl olarak değiştirilmiş ve düzenlemeye göre aynı kişinin maksimum iki kez seçilmesi kuralı getirilmiştir.
- Anayasanın 104. Maddesinde yapılan düzenleme ile Cumhurbaşkanı devlet ve yürütme organının başı olduğu ifade edilmiştir.
- Cumhurbaşkanının cezai sorumsuzluğu 105. Maddede yapılan düzenleme ile kaldırılmış, böylece meclis tarafından suçlanıp yüce divan tarafından yargılabileceği belirtilmiştir.
- Anayasanın 159. Maddesindeki değişiklikler beraberinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yapısı yeniden tasarlanmış, en önemlisi üye sayısı da 22'den 13'e düşürülmüştür.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yasama Organı, parlamenter sistemde olduğu gibi tek bir meclisten oluşmaktadır. Yaşanan değişiklikler arasında milletvekilliğiyle bağdaşmayan işler yani anayasa değişikliği öncesinde milletvekillerine verilen geçici görevlerin meclisin kabulüne bağlı olması 82. Maddede yapılan değişikliklerle beraber kaldırılmıştır. Milletvekili sayısı nüfus artışına göre arttırılmıştır. Meclis seçim dönemi 4 yıldan 5 yıla çıkarılmıştır. Yürütmenin daha baskın olduğu diğer sistemlerde olduğu gibi devlet başkanının görev süresi ile yasama organının görev süresi aynı kalmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yürütme Organının parlamenter sistemde hem cumhurbaşkanı hem de bakanlar kurulunda yetkilendirilmesi, Anayasanın 8. Maddesinde yer alan bu ibare, kaldırılarak bu yetki ve görev sadece cumhurbaşkanına verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi güçler ayrılığını net olarak savunan ve amaçlayan bir yapıda olması nedeniyle başkanlık sistemine benzetilmektedir. Halk tarafından gücünü ve meşrutiyetini alan cumhurbaşkanı, kurduğu hükümetin herhangi bir yapı tarafından onaylanması durumunu da ortadan kaldırmıştır. Anayasanın hem cumhurbaşkanına hem de bakanlar kuruluna verdiği yetki ve sorumluluklar sadece cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yargı organında mahkeme adları, üye sayıları ve üyelerin seçilme durumlarıyla ilgili değişikliğe gidilmiştir. Bu yeniliklerin doğrudan Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle ilişkili

olduğunu ve siyasal istikrara yönelik yansımaların olduğunu söylemek güçtür (Akçakaya ve Özdemir, 2018).

Cumhurbaşkanlığı sistemi beraberinde yasama ve yürütme organlarının birbirlerinden her ne kadar bağımsız görev ve sorumlulukları bulunsalar da hukuksal olarak varlıkları üzerine son verme yetkileri iki taraf için mümkün olmaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde; Cumhurbaşkanı veya meclisin seçimi yenileyebilme hakları bulunmaktadır. Buna göre hem Cumhurbaşkanı hem de Meclis seçimlerin yenilenme durumunda rol oynamaktadırlar. Cumhurbaşkanı özelinde bu durum istisnasız uygulanabilir bir yetkide olmakla beraber; meclis için ise sadece üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun sağlanmasıyla yetki kullanılabilir hale gelmektedir. Uygulanabilirlik açısından meclisin seçimi tekrar yenileyebilmesi de değerlendirmeler üzerine düşük ihtimallerde tutulmuştur. Bunun nedenleri arasında da meclis çoğunluğu ile cumhurbaşkanının aynı siyasal çerçevede ve yönelimde olması durumu gelmektedir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanının ilk döneminde, seçimi tekrar yenileme talebi karşısında ikinci kez aday olma ihtimalini göz ardı etmesini gerektirdiği için bu kanaldan da böyle bir durumun olma ihtimali yine düşük gösterilmektedir (Tunç, 2018, s. 206).

3.5.2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Başkanlık Sistemi ile Karşılaştırılması

Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi ile başkanlık sistemi arasında, net olarak ayrılan tarafların olmasının yanında aynı uygulamalara sahip oldukları birçok yönleri barındırdığı görülmektedir. Benzer yönleri arasında, özellikle yürütmenin başında olma meşrutiyeti, halk tarafından kazanılmış bir yetki olmasıdır. Cumhurbaşkanlığı aday seçimlerinde %50'nin üstünde oy olan aday, devletin başına halk tarafından getirilmiş olur. İki sistemde de yürütmenin yegâne olması dikkat çekmektedir. Bunun yanında bakanların atanması, cumhurbaşkanı ve başkan yardımcılığı aktörlerinin yer alması gibi özellikler barındırmaktadır. Güçler ayrılığı ilkesine göre her iki sistemin yasama ve yürütme organlarının görevleri ve faaliyetleri birbirlerinden bağımsızdır. Her iki sistemde yürütmenin yasaları oylama veya veto yetkisi bulunmaktadır ve kararname yetkisi ile kanun gücünde işlem yapabilme yetkisi barındırmaktadır. Farklılıkları arasında ise yukarıda bahsi geçen fesih yetkisinin cumhurbaşkanlığı sisteminde olması ancak başkanlık sisteminde yasama ve yürütme organlarının

birbirlerinin varlığını sona erdirmeye yetkisine sahip olmaması yer almaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminde başkan yardımcıları; cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Başkanlık sisteminde, Cumhurbaşkanı nasıl halk tarafından seçiliyorsa, başkan yardımcıları da halk tarafından seçilmektedir. Üst düzey yöneticilerin atanması usulünde Cumhurbaşkanlığı sisteminde tek yetkili Cumhurbaşkanıdır ancak Başkanlık sisteminde Başkan tarafından atanırken aynı zamanda parlamentonun onayı da alınmalıdır. Başkanlık seçimlerinde, aynı siyasi partinin etkin olmaması adına meclis ve cumhurbaşkanlığı seçimleri farklı zamanlarda yapılmaktadır ancak Cumhurbaşkanlığı sisteminde aynı zamanda yapılarak siyasal eğilimin düzeyi korunmaya çalışılmaktadır. Son olarak bütçe başlığı altında birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde Parlamento onaylamasına sunulmadan, geçen yılın bütçesine göre değerlendirme yaparak bütçe hazırlanabilir, bu uygulama başkanlık sisteminde ise kongrenin onayından geçmekte ve denge mekanizmasını güçlendirmektedir (Kalkar ve Öcal, 2020).

Başkanlık Sistemi ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi birbirlerine bazı noktalarda benzemelerinden ötürü özellikle Hükümet sisteminin nasıl olacağı konusunda yaşanan belirsizlik zamanları karşılaştırma-benzerlik yönelimine itmiştir. Yukarıda yer alan bilgiler ışığında yapısal olarak benzerliklere ve önemli ayrımlara yer verilmiştir. Asıl temada ulaşılan sonuç Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi tam anlamıyla bir başkanlık sistemi değildir. Cumhurbaşkanlığı sisteminde daha çok yürütme organının güçlü yapısı göze batmaktadır ancak başkanlık sisteminde keskin kuvvetler ayrılığı ve denge fren sistemine tabii bir yönetimin olduğu görülmektedir.

3.5.3. Türkiye ve ABD Siyasal Rejimlerin Karşılaştırılması

ABD'de Başkanlık sisteminin başarılı bir şekilde yürütülmesinin altında tarihsel bir arka plan yatmaktadır. Başkanlık sistemi federalizmle paralel düzeyde, aynı seviyede gelişime uğramıştır. Ulusal birliğin korunması adına Başkanlık sistemi yeni kurulan bir ülke için en iyi model olduğu savunulmaktadır. Çok uluslu toplumların yönetilmesinde istikrarlı bir yönetimin oluşması federe devletlerin yönetimdeki sınırlamalarını keskinleştirmeden, merkeze bağlama ihtiyacı doğrultusunda ortaya çıkmıştır. ABD sisteminde yürütme organının yetkilerini elinde tutan kişi, genel bir oylama yoluna gidilerek seçilmektedir. Başkan tüm yürütme organını temsil etmesine karşın yetkileri kısıtlanmış bir konumda yer almaktadır.

Başkanın yürütme görevini yerine getirirken, işini layıkıyla yerine getirmesi ve faaliyete dökebilmesi için başlıca koşul kongre üyeleriyle uyumuna bağlanmaktadır. Kongre, başkanın görevlendirdiği memur atamalarına veto koyabilme yetkisini barındırmaktadır ancak başkan, kongreyi feshedebilme gücünü barındıramamaktadır. Kongre, Amerikan başkanlık sisteminde güçler ayrılığını sürdüren bir organ konumundadır. Kongre iki kollu olup; temsilciler ve senatodan oluşmaktadır. Bir yasa teklifinin oluşması için kongrenin onayından geçmeden, herhangi bir şekilde başkana sunulmamaktadır. Sistemin karmaşık bir hale gelmemesi için denetleme ve dengeleme mekanizmaları organlar arasında dağıtılarak, herhangi bir organın özellikle yürütmenin güçlü konumda olduğu bir diktatör rejimine dönüşmesi engellenmeye çalışılmıştır (Kara, 2011). Aşağıda yer alan tablo ile iki ülke arasındaki sistemin değerlendirme ölçütleri karşılaştırmalı bir şekilde ifade edilmiştir;

Tablo 1

Genel Hatlarıyla Siyasal Rejimlerinin Karşılaştırılması

Değerlendirme Ölçütü	ABD	Türkiye
Siyasal Sistem	Başkanlık Sistemi	Cumhurbaşkanlığı Sistemi Hükümet
Siyasal Sistemin Oluşum Şekli	Sosyo-Politik Evrim	Entegrasyon
Devlet Yapısı	Federal	Üniter
İdari Yapısı	Ademi Merkezîyetçi	Merkezîyetçi
Anayasa	1787 Anayasası	1982 Anayasası
Anayasanın Türü	Basit	Kazuistik
Siyasal Kültür	Katılımcı	Katılımcı
Seçim Sistemi	Çoğunlukçu Sistem	Nispi Temsil
Siyasi Parti Sistemi ve Parti Disiplini	İki Partili Sistem, Gevşek	Çok Partili Sistem, Sıkı
Yasama ve Yürütme Organları Arasında Birlikte Azil ve Fesih Mekanizması	Yok	Var

Kaynak: (Özdemir, Arpacı, & Katılmış, 2022).

ABD’de bulunan başkanlık sistemi ülkenin sosyal, jeopolitik, kültürel ve politik açıdan ölçütleri eşliğinde en iyi yönetim modeli olacağı savunulan bir sistem olarak çıkmıştır. Tabloda ifade edildiği üzere ortaya çıkışındaki sosyal ve politik

dönüşümler yer almaktadır ancak Türkiye’de ise bu var olan sistemin değişimi ile ortaya çıkarılan bir yönetim olarak karşımıza çıkmaktadır. Temelinde yaşanan istikrarsız düzenin son bulma gayesi yer aldığı bu sistem oluşturulurken, ABD başkanlık sisteminin yapısıyla benzerlikler oluştursa da Türkiye bu sistemin içine köklü ve kendine has farklılıklar da eklemiştir dolayısıyla bu yönetim sistemlerin köküne inildiği takdirde sosyo- politik bir oluşum olan ABD karşısında siyasal yapısının entegre edildiği Türkiye olarak özetlemek mümkün olmaktadır. Benzer ve farklı yönleri aktarılan ABD Başkanlık sistemi ile Türkiye Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin yürütme açısından değerlendirme ölçütleri aşağıdaki tabloda aktarılmıştır;

Tablo 2

ABD ve Türkiye Yürütme Organlarının Karşılaştırılması

Değerlendirme Ölçütü	ABD	Türkiye
Yürütme Organı	Devlet Başkanı	Cumhurbaşkanı
Devlet Başkanlığı Seçimi	Halk tarafından seçilir, iki dereceli seçim	Halk tarafından seçilir, tek dereceli seçim
Devlet başkanının görev süresi	4 Yıl	5 Yıl
Devlet başkanının cezai sorumluluğu	Var	Var
Devlet başkanı yardımcısı	Devlet Başkanı ile birlikte seçilir, seçimlerde en yüksek oyu alan 2. aday Başkan yardımcısı olur.	Cumhurbaşkanı tarafından atanır.
Atanma şekli		
Devlet başkanının Kanunları veto yetkisi	Var	Var
Devlet başkanının partisi ile ilişkisi	Parti üyesi olabilir, parti başkanı olamaz.	Hem parti üyesi hem de genel başkanı olabilir
Devlet başkanının yasamaya karşı sorumluluğu	Yok	Yok
Yürütme organının yasama faaliyetine katılması	Yok	Yok
Devlet başkanının üst düzey kamu yöneticilerini atama yetkisi	Var	Var

Kaynak: (Özdemir, Arpacı, & Katılmış, 2022, s. 3667).

Tablo 2’de yer alan farklılıklar temelinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminin, yürütme yetkisini icra ederken ABD sisteminden ayrılan yönleri barındırdığı görülmektedir. ABD’de devlet başkanları tıpkı başkanın genel oyla seçildiği gibi seçilmektedir ancak Cumhurbaşkanlığı sisteminde bu cumhurbaşkanının ataması ile gerçekleşmektedir. Devlet başkanının parti ile ilişkisi açısından görünen farklılık aynı zamanda meclis seçimleriyle cumhurbaşkanlığının seçimlerinin birbiriyle aynı zamanda gerçekleşmesi Türkiye Cumhurbaşkanlığı sisteminde daha çok aynı görüş etrafında birleşme, partileşme durumunu yaratmaya çalışıldığı görülmektedir.

Yukarıda yer alan ifadelerin değerlendirmesi sonucunda; Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde

- Yasama, işlevini azaltmaya doğru giden bir eğilimdedir.
- Yargı için ise Cumhurbaşkanının atama yetkisiyle nesnelliğinin azaldığı görülmektedir. 2016 yılından itibaren gözlenen ciddi gerileme AB raporlama döneminde de devam etmiştir. Özellikle yargının sistemli bir şekilde bağımsız olmaması ve hakimler ile savcılar üzerindeki aşırı baskı konusundaki endişeler devam etmektedir.
- Hükümet Sisteminde parlamenter hükümet sisteminin temel bir unsuru olarak yasamanın feshi söz konusudur.

3.6. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile Lobciliğin Uygulanabilirliği ABD

Başkanlık Sistemi ile Karşılaştırmalı

Türkiye’de lobcilik faaliyetlerinin uygulanma alanı ve yasal süreçlerde geçerliliğinin bulunmaması ve toplum tarafından negatif imajı lobciliğin, avantajlı veya dezavantajlı analizinin yapılmasını engellemektedir. Lobciliğin, Türkiye özelinde giriş niteliğinde uygulamalara tabii olduğunu ifade etmiştik özellikle 1980’li yıllarından sonra gelişime açık bir alan olmasında yatan en önemli etken arasında endüstriyel demokrasi ve özyönetim fikrine yoğunlaşılması gelmektedir. Bu etmenler

siyasal partilerin gündemlerinde de yer almıştır. Özellikle bu konu üzerinde bilimsel birçok literatür kayıtlara geçmiştir. Çalışanların yönetim sistemine dâhil edildiği modeller oluşturularak işletme ortamındaki demokrasi seviyesinde ilerlemeler sağlamış olmak amaç olarak edinilmiştir (Dicle, 1980, s. 243-244).

Demokratik gelişmişlik seviyesi yüksek olan ülkelerde lobicilik faaliyetlerinin karar alma sürecine katılma durumunun olması nedeniyle lobicilik büyümeye devam eden bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır ancak Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için bu anlayış yerini daha çok yolsuzluk ile bağlantılı ilişkiler ağı ile bağdaştırmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için bu finansal destek durumu yapılan araştırmalar sonucunda yolsuzluk olarak adlandırılmak yerine politika yapımına müdahale etme biçimi olarak aktarılmaktadır. Yolsuzluk faaliyetlerine daha ağırlıklı tarafta bulunan gruplarının, lobicilik faaliyetlerinde daha az aktif olduğu gözlemlenmiştir. Lobiciliğin gelişimini sağlayan unsurlar arasında Avrupa genelinde sistemin kurgu yapısı ve faaliyet alanlarının uluslararası konumlandırılması yer almaktadır (Campos ve Giovannoni, 2006, s. 6-15).

Dünyanın genelinde yaşanan teknolojik sosyal kültürel ve ekonomik anlamda ilerlemeler, yapılanmalar üzerinde değişimleri de beraberinde getirmiştir ve bu durum özellikle Türkiye özelinde AB uyumlanma aşamasında karşımıza çıkmaktadır. AB süreci kamu alanında reformların getirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde 2002 yılıyla beraber yapılan çalışmaların eşliğinde Kamu Yönetimin Temel İlkeleri ve Yeniden yapılandırılması ve katılımcı, şeffaf insan hak ve özgürlükleri temel alan, hesap verilebilir bir yönetim anlayışında olması gerekliliğiyle halkın odağında olan katılımcı bir sisteme geçişte vurgular yapılmıştır (Eroğlu, 2006, s. 202-203).

Türkiye’de lobi faaliyetlerinin gelişiminde engel olan unsurlar arasında demokratik kültürüne yerleşmemiş bir güç unsuru yer almaktadır. Bunun yanında yasal olarak lobicilik ve çalışmalarının denetimini, düzenini, izlenebilirliğini sağlayacak olan bir düzenle yürütülmeye karar verilmemesi yer almaktadır. Türkiye’de STÖ’lerin devlet kurumlarıyla ilgili hangi konularda iletişime geçtiği konusu yöneltildiğinde, alınan cevaplar arasında; genel olarak izin prosedürleri, hukuksal konular yer almıştır. TÜSEV tarafından ortaya çıkılan veriye göre Türkiye içinde STÖ’lerin kamu politikalarının yönünü, eğilimlerine göre çevirmek adına lobicilik çalışmaları yaptıklarını aktarmıştır (TÜSEV, 2006, s. 111).

Türkiye’de son yıllarda yerel yönetimlere katılım çalışmalarıyla bireyin sorumluluklarında bilinçlenmesi ve ekonomik siyasal sorunlar karşısında ilgisiz kalmaması için kararların verilme sürecinde etkisiz bir konumda kalması durumunda iyileştirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Böyle bir sürecin beraberinde eşitlik ve demokrasinin köklerine halkın ulaşması amaçlanmıştır. Karar verme mekanizmasının daha çok topluma dayatılması ve böylece demokrasinin yapı taşları olan unsurlarında sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmıştır (Uysal, 1984, s. 32).

ABD içinde uygulanan lobicilik faaliyetleri yoğunluğunun özellikle yasama organı üzerinde toplandığını buradan etkili sonuçların alınmadığı durumlarda diğer stratejik yönelimlere geçildiği, uygulamanın etkinliği karşısında başkanın dahi yasa çıkarılması veya çıkarılmaması adına yasama organına lobicilik yaptığı etkin bir süreçle ifade edilmektedir (Göksel, 2020, s. 141). Ancak verilerin karşılaştırılmasında elde edilen sonuç, Türkiye özelinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yürütme organının daha da güçlendiğidir. Dolayısıyla ABD sisteminde uygulanan çoğunlukla yasama lobiciliğın Türkiye’de uygulanması için oluşmuş bir sistem bulunmamaktadır.

Küreselleşme ile çok uluslu şirketlerin Türkiye piyasasına girmesiyle birlikte ülke içinde lobi faaliyetlerinde artışlar görülmektedir. Süreçlerin daha hızlı çözülmesi ve problemlerin sonuca ulaşması açısından merkezi yönetim ile ilişkilerini bu şirketler lobi faaliyetleri çerçevesinde yürütmektedirler. Faaliyetleri arasında bulunan temel konular, çalışanlara uygulanan politikalar üzerinde olmakla birlikte varsa finansal ve genel haklar üzerinde eksikliklerin giderilmesi veya ürünlerin kullanım izni konularında baskı yöntemine gidilmiştir. Çok uluslu şirketlerin Ankara’da bu çalışmaları yürütebilmek adına lobi şirketleri kurduğu ve çalışanlarını da çalışma hayatında bürokrasi alanında geçmiş deneyimler barındıran kişilerden seçtiği görülmüştür. Şirketlerin gelişmesi yönünde imajlarının güçlendirilmesi veya değişen koşullara hızlıca yanıt vermesi için resmi makamlarla doğrudan iletişim yolunu kullandıkları görülmektedir. Türkiye içinde kendi ülkelerinde uyguladıkları lobicilik faaliyetlerinin benzer şemasını oluşturan bu şirketler, şunu göstermektedir; Türkiye lobicilik faaliyetlerinin uygulanabilirliği önünde büyük bir engel barındırmamaktadır. Çoğu zaman karar mekanizmalarına yönelik iletişim ağlarının kullanıldığı, baskı yönteminin kullanıldığı, çeşitli etkinlikler etrafında yemek, toplantı, konferanslar eşliğinde alt yapısı bulunan bir lobicilik çalışmalarının yürütüldüğü görülmektedir. Lobicilikte yasal düzenlemelere gidilmesi ve uygulanan bu faaliyetlerin; sistematik bir

şekilde raporlanması, kayıt altına alınması gerekliliği hem var olan kötü imajın değişimini etkileyebilecek hem de uygulamalarda kullanılan finansal desteklerdeki eşitsizliğin önüne geçilebilecektir (Doğan, 2011, s. 101).Parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçiş ile parlamenter sistem yapısı karşılaştırılmakta, yeni sistemin lobicilik faaliyetlerine fırsat tanıyacak belirli bir yapısı bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte lobicilik uygulaması için merkezi yapılanmanın dışına çıkılması gerektiği ön görülmektedir.

3.7. Türkiye’de Lobiciliğin AB Üzerinden Değerlendirilmesi

Türkiye, Avrupa Birliği için kilit bir aday ülke olmaya devam etmektedir. Türkiye, 1964 yılından itibaren Ortaklık Anlaşması ile AB'ye bağlanmıştır ve 1995 yılında Gümrük Birliği kurulmuştur. Avrupa Konseyi, Aralık 1999'da Türkiye'ye aday ülke statüsü vermiştir ve Ekim 2005'te katılım müzakereleri başlamıştır. 16 fasıl açılmış olup, bunlardan biri geçici olarak kapatılmıştır. Aralık 2021 tarihli Genel İşler Konseyi kararları, mevcut koşullar altında Türkiye'nin katılım müzakerelerinin fiilen durma noktasına geldiği ve başka fasılların açılması veya kapanması için düşünülemeyeceği şeklindeki tutumunu yinelemiştir. Rapor dönemi boyunca, Türk hükümeti, AB üyeliğine yönelik tekrarlanan taahhüdüne rağmen, reformla ilgili olumsuz eğilimleri gözlemlenmiştir.

Bölgesel gelişme; ülke kalkınma politikasının bölge ve şehir düzeyinde yapı taşlarını oluşturan; bölgesel ve yerel düzeyde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplumun karar alma süreçlerine katılmasını ve kaynaklarını kalkınma yönünde birlikte harekete geçirmesini esas alan; bölgelerin rekabet gücünün artırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması politikaları arasında dengeyi gözeten; yapısal ve temel bir politika olarak görülmektedir (Bölgesel gelişme,2014).

Tarihsel süreç itibariyle Türkiye özelinde birtakım bölgesel yönetim pratikleri oluşturulmuştur ancak mevcut anayasal yapılanma içinde bölgesel bir yönetim modeli öngörülememektedir. Yerel yönetimler kapsamında yer alan birimler karar mekanizmasına dahil olduğunda iyi yönetim anlayışı ve kamu hizmetlerinin verimliliği mümkün olmaktadır. Oluşturulacak olan bölgesel yönetim mekanizmasının bu alanlarda önemli katkıları sonuçlandıracağı öngörülmektedir. Bu yönetim tarzına eğilimin sonucunda Türkiye demokratik çoğulculukta etkinleşecektir. Türkiye aynı

zamanda bugüne kadar demokratik anlamda yaşadığı sorunlara merkezi yöntemlerden daha işlevsel bir biçimde çözülebileceği düşünülmektedir (Toksöz,2014, s.34).

Bölgesel politikanın Topluluk kurallarına girmesindeki bir diğer önem arz eden unsur ise “yerelleşme” olgusunun Avrupa’da kazandığı önemli süreçtir. Katı ve merkez anlayışlı bir yönetim yapılanmasından, açık ve katılımcı demokrasiye geçişle birlikte âdem-i merkeziyetçi yönetim yapısının Avrupa’da güçlenişi de bölgesel politikanın Topluluk kurallarının içine alınmasında önemli rol oynamıştır (Aktar 2002).

Türkiye’de bölgesel politika konusunda şu ana kadar daha çok merkeziyetçi bir yaklaşım hâkim olmuştur. Avrupa Birliği 2022 Türkiye değerlendirme raporunda yer alan ifadeler (European Commission,2022);

- Türkiye, kamu yönetimi reformu alanında orta derecede hazırdır ve Raporlama döneminde herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir.
- Ülke, kamu yönetimi ve kamu mali yönetimi için kapsamlı bir reform gündemini ele almamaktadır ve hükümet, kapsamlı bir kamu yönetimi reformu başlatmamıştır.
- İdarenin şeffaflığı ve hesap verilebilirliği yetersizdir ve insan kaynakları yönetiminin iyileştirilmesi gerekmektedir. Politika oluşturma da kanıta dayalı yöntemlerden ve katılımcı mekanizmalardan yoksundur.
- Yönetimin siyasallaşması devam etmekte ve lobicilik herhangi bir yasayla meşrulaştırılmamıştır.
- Kapsamlı bir hükümet stratejisi ve sivil toplumla iş birliği veya yasal çerçeveyi iyileştirmeye yönelik herhangi bir mekanizma bulunmamaktadır.
- Politika oluşturma süreçlerinin ve izlemenin bir parçası olan istişarelerin büyük ölçüde dışında bırakılan bağımsız sivil toplum örgütleriyle halk istişareleri için yasal bir çerçeve veya şeffaf ve tutarlı bir uygulama yoktur. Tam katılımcı bir yaklaşımın sağlanması, işleyen bir demokrasinin kurucu unsuru olması açısından büyük önem taşımaktadır. Genel olarak, Türkiye’de sivil toplumun gelişmesi için yasal, mali ve idari ortamın daha elverişli olması gerekmektedir.

Devletten bağımsız faaliyetler yürüten, resmi bir kimlikleri bulunmayan kişilerin gönüllü olarak bulunduğu ve demokrasi için önemli bir yapı taşı olan sivil

toplum örgütleri küresel boyutta büyümektedir. Sivil toplum örgütlerinin devletin almış olduğu veya almakta olduğu kararlarda etkileme boyutu ile etkinliği ölçülebilmektedir. Küresel boyutta sivil toplum örgütlerinin büyümesi ile devletin hakimiyet alanı azalmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin büyümesinde özellikle küreselleşme sonrasında devletin toplumsal ihtiyaçları gidermesinde yaşanan eksikliklerin etkisi göz ardı edilmemektedir. Bu gruplar küreselleşme sonrasında birey, toplum ve ulusun çıkarlarını siyasal alana yansıtmada etkinliklerini yürütmektedirler. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları, toplumsal ihtiyaçlar konusunda halkın sesi olması için güçlenmelidir. Yerel ve bölge yönetimleri üzerinde merkezi yönetimin gücünde baskınlık azaltılmalıdır ve bu yönetimlerde özerklik günümüz dünyasında gelişmeye devam etmektedir. Özerklik konusun devletlerin anayasasında ve uluslararası kurum ve kuruluşların yönetmeliklerinde yer edinmeye başlamıştır. Katılımcı demokrasinin güçlenmesi için merkezin keskin yapısında esnekliğe gidilmesi gerekmekte bunun için ise yerel ve bölge yönetimlere verilen sorumluluklar ve görevler önemli olmaktadır. Bu yapılanma etkili toplumsal hizmetlerin sunulması ve bunun yanında demokratik yapının oluşturulması için önemli bir işlevdir (Özer, 2018, s.32)

Lobicilik faaliyetlerinin uygulanabilir olması için AB sürecinde ilerlemeler ve bölgeselleşme politikaları önem arz etmektedir. Her çeşit bölge için tek yapıda kalkınma politikası oluşturmak yerine her bölge için yapısına uygun şartlarla oluşturulmuş politikalar uygulamaya alınmalıdır. Planlama yaklaşımında ise merkeziyetçi ve sektörel bir yaklaşımdan ziyade daha kapsamlı ve mekânsal bir yaklaşımla oluşturulmalıdır. Bu nedenle Devlet Planlama Teşkilatı bünyesindeki birimlerin etkisi güçlenmelidir. Politika üretme ve uygulamaların genişlemesi için bölgesel politikayla ilişkin kararlarda pay sahibi olan bütün kurum ve kuruluşlar arasındaki kapsamlı bir iş birliği oluşturulmalı ve dayanışma hareketlerinde artışların oluşması için çabalanmalıdır.

3.8. ABD Modeli Lobicilik Faaliyetleri Türkiye’de Desteklenmeli midir?

Demokrasi tanımında birçok örnek barındırsa da en genel kabul görmüş tanımı “Halkın, halk için, halk tarafından yönetimi” şeklinde ABD eski başkanı olan Abraham Lincoln tarafından yapılmıştır. Bu tanımın yapıldığı 1863’lü yıllar, otokratik yönetimin baskın olduğu bir dönemdir. 2. Dünya savaşının ardından demokrasinin

yayılmış siyasal bir akım haline geldiği ancak dünya ülkelerinin, bu anlayışla yönetilmesine rağmen demokrasi nedir sorusunun cevapsız kaldığı sorular arasında kaldığı görülmektedir. Genel çerçevesine inildiğinde bir demokraside iktidarın halk tarafından seçilmesi nedeniyle iktidar, halkın temsilcidir. İktidara verilen yetkiler ve güçler toplumdan gelmektedir. Yasaların çıkarılması, çıkarılmaması, siyasal kararların alınmasında ve ülkenin yönetiminde önemli sayılacak diğer tüm unsurlarda parlamentonun çoğunluğunun doğrulanması gerekmektedir. Buradaki çoğunluğa göre yapılan yönetim geride kalan azınlık için de haklarının korunduğu bir yönetimdir. Demokratik sistemin getirileri beraberinde her bir vatandaş devletin veya başka herhangi bir kurum veya kişinin dokunamayacağı temel haklara sahip olmaktadır. Demokrasi durağan bir yapıda değildir, bu kavram üzerinde deneyimlenen her türlü girişimlerin kazanımlarıyla birlikte demokratik olgunluk seviyesi de ilerlemektedir dolayısıyla sürece göre değişimleri de ekleyen dinamik bir yapıda olduğu karşımıza çıkmaktadır (Işık ve Oktay, 2019, s. 10-14).

Türkiye’de uygulanan demokrasiye yönelik 2000’li yıllarda hareketli adımların atıldığı görülmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin konusunda anayasa değişikliğine gidilerek olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Cinsiyet eşitliği, ölüm cezasının kaldırılması, DGM’lerin kapatılması ve AİHM’ e başvuruların azalması amacıyla Anayasa Mahkemesi’ne “bireysel başvuru hakkı” ile başvurusu gibi çeşitli olumlu adımlarla gelişmeler devam etmiştir. Ancak 2016 yılında yaşanan darbe girişiminden sonra alınan OHAL yönetimi sonrası AB raporuna orantısız güce ve diğer özgürlüklerin kısıtlandığı uygulamalarla yansımıştır. Türkiye’nin demokratik gelişmişlik seviyesini daha iyi anlamak adına dünya geneli çeşitli başlıklar altında endeksler bulunmaktadır. Bu veriler (Eren, 2021, s. 66);

- Düşünce ve ifade özgürlüğü açısından değerlendirilecek olan basın özgürlüğü endeksine göre 2021 yılında 179 ülke arasından Türkiye 153. Sırada yer alarak ayrıca medya kuruluşları, dağılımları ve finansmanında siyasal kontrol belirtileri konularında yüksek riskli konumda yer almıştır.
- IFC’nin 2021 yılında yayınladığı rapora göre dünya genelinde gazetecileri en çok cezaya tabii tutan ülke olarak, Türkiye yer almaktadır.

- 162 Ülkeyi barındıran insani özgürlük endeksine göre 2020 yılında 119. Sırada Türkiye'nin yer aldığı görülmekte ve düşük puanı aldığı noktada hukuk kuralları gelmektedir.
- Tüm bu verilerin doğrultusunda demokrasi ile doğrudan bağlantılı olan Freedom House küresel özgürlük sıralamasında 195 ülke içinde 114'üncü sırada yer alarak özgür olmayan ülkeler alanına dâhil etmektedir.
- Türkiye üzerinde yapılan araştırmalardan bir diğeri ise Dünya Adalet Projesinin hazırladığı hukukun üstünlüğü endeksine göre 2020 yılı için 128 ülke arasında Türkiye 107. Sırada yer almaktadır. Devlet-toplum-birey ilişkisinde hukukun üstünlüğünün varlığı, ülkeleri olumlu anlamda etkilemektedir.
- Bu endeksi destekleyen bir diğer araştırmada ise SODEV tarafından yapılmıştır. Yargıya Güven ve Yargı bağımsızlığı üzerine yaptığı araştırma verilerine göre; Türkiye'de yargının olmadığını düşünen kişilerin yüzdesi 48,5; yasal süreçte mahkemelerin yandaş olduğunu düşünenlerin yüzdesi 42,5; Türkiye'de yargının bağımsızlığına inananların yüzdesi 15,1; sıradan bir vatandaş ile yetki veya güç sahibi birinin yargılanmasında eşit koşulların olmayacağını savunanların yüzdesi 79'dur.

Türkiye'de demokrasinin yukarıdaki veriler ekseninde değerlendirildiğinde demokratik politika yapımında problemler olduğu gözlemlenmekte ve bunun dünya geneline yansması görülmektedir. Demokrasi insanı, yönetimin en üst noktasına yerleştiren bir yönetim biçimi olmasına karşın Türkiye'de daha çok kamuoyunun değil, merkezden inme anlayışının köklerini ön planda tutması, yaşanan sorunların nedenini genel hatlarıyla açıklamaktadır (Doğan, 2011, s. 186).

Türkiye'de lobiciliğin sisteme entegre edilmesinin sonucunda yukarıda yer alan verilerinin değişiminde rol oynayacağı ve demokratik açıdan olgunlaşmanın önünü açacağı ön görülmektedir. Başlıca unsurlar arasında lobicilik faaliyetlerinde kullanılan araçlardan olan medya ve gazete; politik baskıdan kurtularak birçok farklı sesi barındırdığı ve toplumun buna göre bilgi aldığı bir sisteme dönüşecektir. Öte yandan lobicilik faaliyetlerinde kullanılan diğer araçların da sistematik bir şekilde kullanılmaya başlamasıyla ve kamunun siyasal sisteme dâhil edilmesi ile özgürlük ve demokratik endekslerin ilerlemesini sağlayacağı ön görülmektedir.

Bu bağlantıya örnek olarak lobicilik faaliyetlerine yasal dayanaklar ile ev sahipliği yapan Avustralya tam demokrasi sistemi ile karşımıza çıkabilmektedir. Kullanılan teknik ve yöntemlerinde olumsuzluklar barındırsa da faaliyetlerde oluşturulan kısıtlılık paralel olarak demokrasiye zarar vermektedir. Küreselleşmenin etkisiyle lobicilik faaliyetlerinin ülke içindeki uygulanmasına sınırlılık getirilmesi bir şekilde yapılabilse de özellikle uluslararası organizasyonlar aracılığıyla bu faaliyetlere maruz kalmamak çok güç olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye özelinde ifade edilen çeşitli kuruluşların uyguladıkları lobicilik faaliyetleri arka plana atılmaktadır. Bu durumda var olan çalışmaların yasal dayanaklar eşliğinde şeffaf ve izlenebilir olması demokratik açıdan olumlu sonuçları doğuracağı düşünülmektedir.

Demokratik açıdan verilen endeksler doğrultusunda lobicilikle birlikte bu verilerin olumlu yönde değişeceği veya bu verilerin olumlu yönde değişmesi ile lobiciliği arttıracak sonucun iki taraflı oluşmaktadır. Çünkü verilen endeksler lobicilikte kullanılan metotları ifade etmektedir. Türkiye'nin demokratik yapısında bu metotlar kısıtlanmakta ve lobicilik faaliyetleri için de kullanılmamaktadır. Basın yayın organlarında kısıtlılığın kaldırılması ile lobicilik faaliyetleri için bu alanların kullanılma ihtimali oldukça yüksektir. Dolayısıyla Lobicilik faaliyetlerinin yasalaşma sonucu ülke içine entegre edilmesiyle bu alanlardaki kısıtlılığın azalması öngörülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmada öncelikli olarak lobiciliğin kavramsal açıdan tanımlamaları yapılmıştır. Baskı ve çıkar grupları ile ayrıldığı noktalar sentezlenmiştir. Tanım olarak lobicilik; kamunun, baskı gruplarının, şirketlerin ya da lobilerin siyasal mekanizmada rol oynayan kanun koyucularla çeşitli ikna ve iletişim teknikleri aracılığıyla amaçları doğrultusunda, yasaların çıkarılması ya da çıkarılmaması gibi kararları verme aşamasında yapılan etkileme amaçlı doğrudan girişimler organizasyonu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel hatlarıyla lobiciliğin önemi ve lobicilikte başarılı olmanın etkenleri üzerinde durulmuştur. Tarihsel açıdan doğumuna ve gelişimine ABD'nin ev sahipliği yaptığı lobicilikte Avrupa'da dâhil edilerek süreç içerisinde ilerleyişi sistematik olarak açıklanmıştır.

Karar alma aşamasını etkilemek ve karar alıcı mekanizmalarla iletişim kurmak için lobilerin kullandığı teknikler; doğrudan lobicilik, dolaylı lobicilik ve kolektif lobicilik olmak üzere üç önemli teknik altında toplanarak aktarılmıştır ve bu tekniklerin hedef kitleler üzerinde nasıl kullanıldığı açıklanmıştır. Hedef kitlelerinde yasama, yürütme, yargı, bürokrasi, medya ele alınarak, lobi faaliyetlerinin siyasal katılım ve karar alma sürecinde göz ardı edilemeyecek etkilere sahip olduğu belirtilmiştir. Yasama, yürütme, yargı alanlarında çeşitli yöntemlerle baskı uygulayarak amaçları doğrultusunda etkileme yöntemine giden lobiciliğin, politik süreçte aktif rol oynayabilecek alana sahip olduğunu dolayısıyla lobicilik faaliyetlerini yok sayarak siyasal süreci kavramanın, eksik kalacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Siyasal kararların alınması ve uygulanmasında etkili olan partiler ve iktidar partilerin siyasetçileri, menfaatlerine göre idealist yaklaşımda olmadan finansal kaynak gücünden yararlanmaktadır, bu durum kimi grupların lehine kimi grupların ise aleyhine destekler sağlamaktadır bu yol aracılığıyla partiler de kendi fayda alanlarını

bu şekilde oluşturmaktadırlar. Demokraside olması gereken siyasi rekabetin; fırsat eşitliğine karşı siyasetin finansmanı, bu gibi nedenlerle zedelenmekte ve düzenlenmesi gereken bir alan olmaktadır. Etik açıdan uygun olmayan rüşvet, yolsuzluk gibi eylemlerle etkileşim almak lobicilik çalışmaları aralarında yer alsa da lobileri ve lobicileri olumsuz etkileyen hukuk dışı faaliyetler olduğu açıklanmıştır. Bu nedenle etik çerçeveye uygun izlenimler bırakan lobicilerin hem desteklenmesi önerisi sunularak, yaratılmış olan negatif profilin değişimine yönelik imkânların bu yönde oluşabileceği ifade edilmiştir.

Başkanlık sisteminin ABD'deki uygulanış biçimi anayasal bileşenleriyle birlikte ortaya konulmuştur. Yasama, yürütme ve yargı organları birbirlerinden bağımsız güçleri yönetirken aynı zamanda bir organın bir diğer organı kontrol edebilmesi ile güç dengesi mekanizmasının oluşumu açıklanarak yasama, yürütme ve yargı organlarının ABD siyasal sisteminde ayrı ama eşit güçlere sahip olduğu, kendine has başkanlık sistemi olduğu ifade edilmiştir. ABD'de etkili lobicilik faaliyetleri yürüten Yunan, Ermeni, Türk, Arap, Yahudi Lobileri incelenmiştir. Çalışmaları ve çalışmalarında sonucu ulaşma durumları ve kullandıkları araçlarla politikayı etkiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kamu yararına yapılan lobicilik faaliyetleri açısından örnek teşkil eden Müsterek Dava, özel çıkarların gücünü ve sivil bir denge kurabilme adına kamu çıkarlarını koruma çabalarıyla yönetim üzerinde büyük bir etki barındırdıkları ve pozitif yönde etkiledikleri alanlar ifade edilmiştir.

Türkiye'de siyasal alanda yaşanan gelişimler ve demokrasinin gelişim sürecinde önemli sorunların yaşanması ekseninde lobicilik faaliyetleri demokrasiyi geliştirmek adına uygulanabilir bir yöntem olarak tercih edilmemiştir. Demokrasinin temeline birey veya özgürlük temelli bir demokratik kültürün yerleşmediği bu sistemde, lobicilik Türkiye'de yasal alanda dayanağı olmayan sınırlı faaliyetler olarak kalmaktadır. Çoğunlukla lobicilik algısının rüşvet ile bütünleşmesi ve lobicilik faaliyetlerinin giriş niteliği barındırdığı Türkiye'de lobicilik siyasal partiler ve sendikalar aracılığıyla ilişkileri açıklanarak ardından gelişiminde engel teşkil eden unsurlar açıklanmıştır.

Başkanlık sisteminde gücün yoğun bir şekilde tek bir mekanizmada toplandığı ve yargının bağımsızlığını korumak adına gerekli yapılanmalarda eksikliklerin olduğu görülmektedir. Kontrol ve denge yapılanmasının etkisizliği nedeniyle Başkanlık makamının hesap verilebilir olması sadece seçimlerle sınırlı

kalmıştır. Parlatentonun güvenoyu ve yürütmeye sözlü sorular sorabilmesi gibi geleneksel gözetim araçlarını kullanması Başkanlık sisteminin uygulanmasından bu yana mümkün olmamıştır. Sözlü soru yerine başkan yardımcılara ve bakanlara yalnızca yazılı sorular sorulabilmektedir. Güvenlik ağı ve mahkemelerde politize etkiler barınmaktadır ve kamu hizmetlerinde özellikle yönetimin üst kademelerinde siyasallaşma gözlemlenmektedir. Başkan doğrudan başkanlığa bağılı düzenleyici kurum ve kuruluşların atama yetkisine sahiptir. Politika oluşturma Başkanlık sistemi altında merkezileştirilmiştir ve bakanlıkların rolü daha da azalmıştır. Cumhurbaşkanının baskın rolü nedeniyle politika geliştirmede koordinasyon kurumlar arasında kısıtlı kalmaktadır. Politika oluşturulurken kamuoyu ile iş birliği yapmak için yasal bir gereklilik bulunmamaktadır. Bilgiye, kanıta ve farklı seslerin dinlendiğı politika oluşturma araçları yürütme ve yasama organları tarafından kullanılmamaktadır. Bu nedenle, kapsayıcı ve kanıta dayalı bir politika oluşturma sürecinde eksiklikler barındırmaktadır.

Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı sistemine geçişi ile var olan sistemin ABD başkanlık sistemiyle karşılaştırılmasını beraberinde getirmiştir. Öncelikle Türkiye özelinde demokratik değişimlerin tarihsel süreci verilerek ardından ABD sistemiyle benzer ve farklı yönlerin altı çizilerek spesifik özellikte bulunan durumların da değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değişimde, bazı noktalarda benzerliklerin bulunması da ABD siyasal hayatında güçlü bir konumda yer alan Lobiciliğın Türkiye'de uygulanabilir olması durumuna açıklamalar getirilmiştir. Türkiye'nin demokratik açıdan endeksler eşliğinde değerlendirilmesi yapılarak var olan demokratik konumunun analizi ve lobicilik faaliyetlerinin uygulanması dâhilinde demokrasinin gelişimine imkân tanıyacağı açıklanmıştır ancak lobiciliğın uygulanması için değişen sistemin yeterli olmadığı analiz edilmiştir ve lobiciliğın gelişimi için bölgeselleşme Türkiye özelinde önerilmiştir.

Lobicilik faaliyetlerinin uygulanabilir olması için *ilk öneri*: AB sürecinde ilerlemeler ve bölgeselleşme politikalarının güçlendirilmesidir. Her çeşit bölge için tek yapıda kalkınma politikası oluşturmak yerine her bölge için yapısına uygun şartlarla oluşturulmuş politikalar uygulamaya alınmalıdır. Planlama yaklaşımında ise merkeziyetçi ve sektörel bir yaklaşımdan ziyade daha kapsamlı ve mekânsal bir yaklaşımla oluşturulmalıdır. Bu nedenle Devlet Planlama Teşkilatı bünyesindeki birimlerin etkisi güçlenmelidir. Politika üretme ve uygulamaların genişlemesi için

bölgesel politikayla ilişkin kararlarda pay sahibi olan bütün kurum ve kuruluşlar arasındaki kapsamlı bir iş birliği oluşturulmalı ve dayanışma hareketlerinde artışların oluşması için çabalanmalıdır. Bu bağlamda politika üretme araçlarındaki kurum ve kuruluşlarda artışların olması lobicilik faaliyetinde etkileşimi arttıracaktır.

Profesyonel lobiciliğin henüz Türkiye’de kavranmış olmadığı görülmektedir. Bu nedenle de lobicilikle ilgili çalışmalar yasalar aracılığıyla desteklenmemekte ve ABD’de veya AB’de olduğu gibi şeffaf ilerlememektedir. Özellikle şeffaflık adına gelişmelerin oluşması Türkiye için yol haritası olabilir. Siyasal sistemde bulunan merkezi yapılanma ve Başkanlık sistemiyle yürütme organının gücü nedenleriyle lobiciliğin hedef kitlesi oldukça düşük kalmaktadır. Bu bağlamda *ikinci öneri*: Parti içi demokrasinin gelişmesidir böylece siyasette daha farklı seslerin duyulmasıyla etkilme faaliyetlerindeki kişi sayısı artabilir ve dolayısıyla lobi faaliyetlerinin de sayısı da artacaktır. Lobicilik faaliyetleri ile elde ettikleri bilgilerin ve fikirlerin siyasi partilere entegre olmasıyla parti içinde gelişimler, demokratik politikalar kazandırılabilir.

Siyasal süreçteki etkin uygulamalarıyla demokratik açıdan gelişimi desteleyen lobicilik, negatif imajlarının kontrolü dâhilinde demokrasiye yön veren siyasal sistemin bir parçasıdır önerisi korunmaktadır, elde edilen verilerin eşliğinde lobicilik faaliyetlerinde kullanılan finansman ve diğer yöntemlerin karar alma sürecine dâhil olarak istenilen yasaların çıkmasında ne derecede etkili sonuçlar alabildiklerini görmekteyiz. Lobicilik, kullanılan teknik ve yöntemlerinde olumsuzluklar barındırsa da faaliyetlerinde oluşturulan kısıtlılık paralel olarak demokrasiye zarar vermektedir. Türkiye’nin ulus içinde ve uluslararası alanda lobiciliğe, küreselleşen dünyada maruz kaldığı bir gerçektir. Uygulanan lobi faaliyetlerinin izlenebilmesi açısından bu durumda *üçüncü öneri*: lobiciliğin sistemin dışına atılacak bir unsur olmaktan çıkarılıp, Türkiye içinde de yasalar eşliğinde faaliyetlerin izlenebilirliği oluşturularak sürdürülebilir bir alan yaratılması gerekliliğidir. Lobi yasanın kapsayacağı alana yabancı ülkelerin ve uluslararası şirketlerin yaptığı lobicilik faaliyetleri de eklenmelidir. Lobi çalışmalarını denetleyecek fakat aynı zamanda Türkiye’nin yapısının korunacağı yasalaşma sürecinin faydalı olacağı ön görülmektedir. Lobicilik çok açık bir şekilde tanımlanmalı, profesyonel anlamda icra edilen bir faaliyet olarak lobicilik ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri arasında, farklılıklar ortaya çıkarılmalıdır. Lobicilik faaliyetlerinde şeffaflık oluşturulmalıdır; olası çıkar

atışmaları ilkesi ve lobicilik faaliyetlerinde yer alacak kişilerin görevden ayrıldıktan sonraki süre dâhil olmak üzere politikacılar, bürokratlar, baskı gruplarının yeleri için geçerli olan kurallar belirlenmelidir. Lobi faaliyetlerinde yer alan kuruluşlar kaydedilmelidir ve resmiyet kazanmalıdır. İyi tanımlanmış, şeffaf, dürüst lobicilik teşvik edilerek, lobicilik faaliyetlerini yürütenlerin ve lobiciliğin imajı iyileştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Afşar, E. (2021). *Türkiye, 1950'li Yıllarda*. İstanbul: Hiper yayın.
- Akad, M. (1976). *Baskı Gruplarının Siyasal İktidarla İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Akçakaya, M., ve Özdemir, A. (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Siyasal İstikrar 1. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 928-932.
- Akdağ, E. (2015). Bir Oyun Teorisi Örneği ile Lobicilik. *İktisat ve Toplum*, 20.
- Aktar, C. 2002. Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci. İletişim Yayınları, Başvuru
- Alağuş Süleyman (2018) Küreselleşme ve Ulus-Devlet İlişkisi: Yerelleşme Ve Bölgeselleşme Üzerine Etkileri Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Alataş, Ö. F. (2010). *Siyasi Partilerin Mali Yapısı ve Denetim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alemdar, K. V. (1994). *Popüler Kültür ve İletişim*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Arı, T. (2000). *Amerikada Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika*. İstanbul: Alfa Basım.
- Arke, R. (2022). *Opensecrets*. Opensecrets: <https://www.opensecrets.org/industries/indus.php?ind=Q05>.
- Arsava, P.D. (2006). Avrupa Birliği'nde Lobicilik. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Arthur M. Schlesinger (1944) *The American Historical Review* Vol. 50, No. 1 (Oct., 1944), pp. 1-25 (25 pages) Published By: Oxford University Press
- Aslan, S. (2007). Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemlerinden Biri Olarak Lobcilik. 5.
- Bahnassy, H. (2016). Understanding The Evolution Of The Israel Lobby's Influence On U.S. Foreign Policy. *The American University In Cairo (Auc)*.
- Bayraktutan, Y. (1996). *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme Milliyetçilik ve Türk Ocakları (1912- 1931)*. Ankara: Kültür Yayıncılığı.
- Bayram, Y. (2011). Liberal Demokrasilerde Medya ve Kamuoyunun Dış Politika Karar Alma Sürecine Etkisi. *Erciyes İletişim Dergisi "Akademia" 2011, Cilt (Volume): 2, Sayı (Number): 2, (68-80), 70.*
- Bayramoğlu, N. (1985). *Amerika Birleşik Devletleri'nde Lobi Faaliyetleri*. Ankara: Dış Politika Enstitüsü.
- Bektaş, A. (1993). *Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi Chp Ve Ap (1961- 1980)*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Berg, N. (. (2017). *The Armenian Lobby In The Us:The Successes (And Limitations) Of The Grassroots Approach*. Theses.Ubn.Ru.Nl: https://theses.ubn.ru.nl/bitstream/handle/123456789/4790/Berg%2c_N_Van_Den_1.Pdf?Sequence=1 Adresinden Alındı
- Bilgici, Ö. (2010). *Baskı Grupların Siyasi Karar Alma Organları Üzerindeki Etkisi: Türkiye Barolar Birliği Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Blackwell J (2010) "THE CHINA LOBBY": INFLUENCES ON U.S.-CHINAFOREIGN POLICY IN THE POST WAR PERIOD, 1949-1954
- Bronner, S. E. (2004). *Constructing Neo-Conservatism*. Logosjournal: http://www.logosjournal.com/Bronner_Neocon.Pdf.
- Bülgü, İ. (1990). Amerikan Yahudi Lobisi. *Dış Politika*, 107.

- Campos, N. F., ve Giovannoni, F. (2006). Lobbying, Corruption And Political Influence. *Discussion Paper Series*. Germany.
- Cangöz, K. (2007). *Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Lobcilik*. Ankara: Nkm.
- Cavalli, C. D. (2013). The Basics Of American Government. *University Press Of North Georgia*.
- Cram, L. “The EU Institutions and Collective Action”, Justin Greenwood ve Mark Aspinwall (der.), *Collective Action in the European Union*, Londra, New York, Routledge, 1998, s. 71.
- Çerçi Vuslat (2016) Avrupa Birliği’nde Lobcilik T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2006
- Çerçi, V. (2006). *Avrupa Birliği’nde Lobcilik*. Yayınlanmamış Bitirme Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çosar, S. (1996). *Baskı Grupları ve Etkileme Yöntemleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağdelen, A. (2013). Siyasal Yozlaşma Olgusu ve Siyasetin Finansmanı Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2013, Cilt: 6, , 293.
- Değirmenci, D. Ö. (2017). Lobcilik. *Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*, 268.
- Demirkaya, P. D. (2018). *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Kamu Yönetiminde Değişim*. İstanbul: Hiperlink Eğitim ve İletişim Yayıncılık.
- Dicle, İ. A. (1980). *Endüstriyel Demokrasi ve Yönetime Katılma*. Ankara: ODTÜ, İİBF Yayını No:35.
- Dileyici, Ç. C. (2007). *Modern Politik İktisat ve Kamu Tercihi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dinç, Y. D., ve Yılmaz, D. D. (2022). Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Yasama, Yürütme, Yargı Organları İle Taşra Ve Yerel Yönetimlere Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Kamu Denetçiliği Kurumu*, 170.

Dinçer, M. K. (1999). *Lobicilik*. İstanbul: Alfa Basım.

Dizisi: 22, 1. Baskı, s. 65-76, İstanbul.

Doğan, Ürek (2011). *Lobicilik ve Baskı Grupları: Devlet, Sivil Toplum ve Demokrasi*. İstanbul: İnkılap.

Dönmez, O. (2015). *Hükümet Sistemleri ve Hükümet Sistemlerinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*. Web-E. Baro: [Http://Web.E-Baro.Web.Tr/Uploads/45/Etkinlikler/2015/1_Omer_Donmez.Pdf](http://Web.E-Baro.Web.Tr/Uploads/45/Etkinlikler/2015/1_Omer_Donmez.Pdf).

Drutman Lee (2011) “A Better Way to Fix Lobbying” Recent Issues in Governance Studies Number 40

Duran, B., ve Miş, N. (2017). *Türkiye’de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi*. İstanbul: Seta.

Dursun, D. (2002). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta.

Dursunoğlu, İ. (2021). *Türkiye’de Demokrasi*. İstanbul: Efe Akademi.

Emin, F. (1990). *Dış Politika*. İstanbul: Risale.

Encyclopedia, T.A. (1965). Lobbying. Encyclopedia, C.3.

Eren, S. S. (2021). 1980’den Günümüze Demokratik Süreç, *Türkiye’de Demokrasi Süreç Yapı ve Tartışmalar* (S. 66). İstanbul: Efe Akademi.

Eriş, V., ve Akıncı, A. (2019). 21. Yüzyıl Demokrasilerinde Siyasal Katılım: Türkiye Örneği. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 50.

Eroğlu, E. (2011). Siyasal Karar Alma Süreci Aktörlerinden “Baskı Grupları ve Lobicilik” Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çanakkale*.

Eroğlu, H. T. (2006). Yönetime Katılma Biçimleri ve Yerel Yönetimlerde Demokratik Mekanizmalar. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2002-203.

- Eryılmaz, B. (2008). *Bürokrasi Ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. İstanbul: Alfa.
- Eryılmaz, P.D. (2019, 03). *Etik Kültürü Geliştirmek*. https://etik.gov.tr/Wp-Content/Uploads/2019/03/Bilaleryilmaz-Etik_Kulturu_Gelistirmek.Pdf Adresinden Alındı
- Esin, A. (1996). Avrupa Birliğinde Lobicilik. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*.
- Farnel, F. J. (1994). Lobicilik Müdahale stratejileri ve Teknikleri. Paris: Les Editions D'organisation.
- Findley, P. (1994). *ABD'de İsrail Lobisi*. (A. Asrar, Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.
- Fry, B. R. ve Raadschelders, J. C. N. (2017). Max Weber'den Dwight Waldo'ya Kamu Yönetimi. O. Koç, N. I. Çetinkaya İstikbal, C. Necmi Günel ve M. Durmuş (çev.). Ankara: Anı.
- G. E. Kuz, C. Yüksel Doi: <http://dx.doi.org/10.11611/yead.394991> Cilt/Volume: 16 Sayı/Issue: 3 Eylül/September 2018 ss./pp. 89-104
- Genç, F. N., ve Erdoğan, Ü. (2013). Yerel Demokrasi ve Kalkınma Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Aydın Örneği, Yerel Ve Bölgesel Kalkınma: Küresel Ve Yerel Bakış Açılar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Genç, S.Y., ve Ekiz, R. (2021). Kurumsal İktisat: Metodolojik ve Terminolojik Temeller. Ç.C. Aktan (Ed.) İçinde, *Kurumsal İktisat* (s. 132). Ankara: Astana Yayınları.
- Gençkaya, P.D., Gündüz, D.U., ve Tetik, D. (2016, Ocak). Siyasetin Finansmanı ve Şeffaflık. *Siyasette Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik İçin İşbirliği Ve Savunuculuğun Güçlendirilmesi Projesi*.
- Gökbunar, R., ve Kovancılar, B. (1998). Sosyal Refah Devleti ve Değişim. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.

- Gökçe, A.F. (2013). Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı: Türkiye. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi Yıl 5- Sayı 9*, 74.
- Göksel, K. (2020). *ABD'de Lobcilik Faaliyetlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Gözler, K. (2010). *Anayasa Hukuku'nun Genel Teorisi*. Bursa: Ekin.
- Gözler, K. (2011). *Anayasa Hukukunun Teorisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gülbaş, E. E. (2007). *Liberal Demokrasilerde Karar Alma Sürecinde Baskı Grubu Olarak Lobilerin Rolü ABD Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gültekin, B., ve Budak, L. (2007). *Ermeni, Rum, Yahudi Lobileri Örneklerinde Lobcilik Kavramlarına Giriş*. Ankara: Nobel.
- Howe, R. W. (1978). *Washington Kulisleri*. (Z. Alnar, Çev.) Ankara: Milliyet Yayın.
- Hrebenar R. (2011) Asian Lobbies in Washington, D.C.: The Rise and Fall and Rise of the China Lobby
- Huczko, M. (2019). The Pro-Israeli and Pro-Arab Lobby In The United States. *International Scientific Journal "Science. Business. Society"*, 75.
- Işık, M. ve Oktay, V.A. (2019). *Endüstriyel Demokrasi Bağlamında Türkiye'de Kamu Sendikacılığı*. İstanbul: İper Yayın.
- Kalika A. Tullock (2013) China's Soft Power Offensive in the United States: Cultural Diplomacy, Media Campaigning, and Congressional Lobbying
- Kalkar, Ö.Ş., ve Öcal, A.Y. (2020). Bir İçerik Analizi: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2): 13-15.
- Kantarcı, Ş. (2007). *Amerika Birleşik Devletleri'nde Ermeniler ve Ermeni Lobisi*. Ankara: Lalezar.

- Kara, E. (2011). Başkanlık Sistemi ve Türkiye. 93.
- Karakoç, Ş. M. (2020). Türkiye’de Siyasetin Dönüşümü: ‘Güçlü Devlet Geleneği’nden ‘Total Siyaset’e. *Journal Of Economy Culture And Society*, 5.
- Karpat, K. H. (2019). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş.
- Kaya, E. (2021). *Amerikan Askeri Müdelalarında Karar Alma*. Ankara, 92: Astana Yayınları.
- Keating, M. (2007). Federalism And The Balance Of Power in European States,. *Sigma*, 7.
- Khalilov, F. (2008). *Amerika Birleşik Devletleri’nde Türk Lobi Çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- Khatib, D. K. (2016). How Should The Arab World Start A Lobby? *Dirasat*, 28.
- Kışlalı, A. T. (1999). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge.
- Kinnear, D. (2019). Kamu Tercihi Teorisi. C. C. Aktan İçinde, *Kamu Tercihi Teorisi ve Kamu Tercihi* (G. Sonkur, Çev.). Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği.
- Kitapçıoğlu, T. (2013). Baskı Grupları ve Demokrasi. *TBB Dergisi*.
- Kocaman, S. K. (2020, Şubat). *Türkiye’de Siyasetin Finansmanı: ABD İle Karşılaştırmalı Analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koçak, K. A. (2017). *ABD Başkanlık Sistemi: Birlikte Çalışan Organlar, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Başkanlık Sistemi ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya Ve Nijerya Örnekleri*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Köker, N. E. (2012). Lobcilik Kapsamında Medya Kullanımı ve Uluslararası Arenada Medya Kullanımının Lobcilik Faaliyetleri Açısından Önemi. *Türk Bilim*, 83.
- Kuş, H. (2010). Türkiye’de Siyasi Partilerin Gelişimi ve 1980 Sonrası Sağ Partilerde Parti İçi Demokrasi Sorunu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Mccormick, J. M. (2012, 01 01). *Ethnic Interest Groups In American Foreign Policy*.
Lowa State Universty:
<https://dr.lib.iastate.edu/entities/publication/Aa3f8ae0-C90f-4648-A6e5-77cb28929b0e>.

Mcfarland, A. S. (1993). *Müşterek Dava / Amerika Birleşik Devletlerinde Kamu Yararına Lobcilik*. (R. C. Tul, Çev.) Ankara: Dış Politika Enstitüsü.

Mearsheimer, J.J. (2006). The Israel Lobby And U.S. Foreign Policy. *Foreignaffairs*, 20.

Menaud, J. (1975). *Politikada Baskı Grupları*. (S. Tiryakioğlu, Çev.) İstanbul: Varlık.

Michael J. Gorges, Euro Corporatism? Interest Intermediation in EC, Maryland, London, University Press of America, 1996, s. 33.

Michael Nest, Saul Mullard, (2011) Lobbying, corruption and climate finance: The stakes for international development Institute (CMI) U4 Issue 2021:13

Moore, J.D. (1982). The Wahington Lobby. Washington, D.C.: Congressional Quarterly.

Özbaş, O. (2011). STK'ların Karar Alıcıları Etkileme Aracı Olarak Lobcilik Faaliyetleri. *İdarecinin Sesi*, 37.

Özdemir, D. Ö. (2021). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Özdemir, F. N., Arpacı, I., ve Katılmış, C. (2022). ABD ve Türkiye'nin Başkanlık Sistemlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Turkish Studies Araştırma Makalesi*, 3667.

Özer. M. Akif (2018) Küreselleşme Kıskaçında Yönetim Çimento İşveren Dergisi Makale 2

Paul, D. M., ve Paul, R. A. (2009). *Ethnic Lobbies And Us Foreign Policy*. Rienner: <https://www.riennner.com/uploads/48e3ce9d83653.pdf> Adresinden Alındı

- Pew Araştırma Merkezi (2015&2017) <https://www.pewresearch.org/short-reads/2017/01/13/cuban-immigration-to-u-s-surges-as-relations-warm/>
Aralık, 2022
- Saleh, M., ve Kopanski, A. B. (2009). The Rule Of İsrail Lobby . M. Saleh İçinde, *American Foreign Policy The Muslim World* (S. 153-159). Lebanoun: Al Zaytouna Center.
- Sanberk, Ö. (2014). Kamuoyu Diplomasisi ve Lobilik. *Analist*, 31.
- Sander, O. (2000). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Schroeder, R. C. (1898). *Ana Hatları ile ABD Devlet Yapısı*. Vienna: Regional Program Office.
- Sezgin, M. (2002). Lobicilik Kavramları ve Yöntemleri. *İletişim Fakülte Dergisi*, 754-755.
- Sezgin, M. (2003). Avrupa'da Lobi Hareketlerinin Tarihsel Gelişimi. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 484.
- Skonieczny, A. (2017). *Corporate Lobbying in Foreign Policy*. Oxford Research Encyclopedia Of Politics.
- Stewart, S. (1997). “Happy Ever After in the Marketplace: Nongovernment Organisations and Uncivil Society”, *Review of African Political Economy*, 24(71):17.
- Swartz, J. E. (1983). *The Other Goverment: Power And Washington Media*. Newyork: Universe Book.
- Taşkın, Y. (2017). *Siyaset Kavramlar Kurumlar Süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Theda Skocpol (2020) The Tocqueville Problem Civic Engagement in American Democracy Source: *Social Science History*, Vol. 21, No. 4 (Winter, 1997), pp. 455-479

- Topçu, A. (2006). *Siyasal Karar Alma Organları Üzerinde Çıkar ve Baskı Gruplarının Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Tuncay, S. (2021). *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*.
- Tunç, H. (2018). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Türk, G.D. (2013). Demokrasinin Dördüncü Kuvveti Yeni Medya Teknolojileri. *İnet-Tr'13, XVIII. Türkiye'de İnternet Konferansı*, (S. 58). İstanbul.
- Uçar, O. (2020). *Baskı Gruplarının Yönetişim Anlayışı Temelinde*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Umerova, Z. (2006). *Yahudi Lobisinin ABD İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uysal, B. (1984). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi*. Ankara: TODAİE.
- Uzun, C. D. (2004). *Siyasi Partilerin Finansmanı: Devlet Yardımı, Sınırlamalar ve Mali Denetim*. İstanbul: Seta.
- Uzun, Y. (2021). OECD'nin Kamu Dürüstlüğüne ve Dürüstlikle İlgili Yüksek Riskli Alanların Yönetilmesine Dair Yaklaşımlar. *ASBİDER Akademi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 7 Sayı 21*.
- Vladi Elgert (2023) "Lobbying and Its Impact on Democracy" University of Verona
- Walt, J.M. (2006). The Israel Lobby. *London Review Of Books*, 4-7.
- Yılmaz, D.D. (2009). Yolsuzluk Araştırmaları Üzerine Siyasal Kültür Eksenli Notlar. *Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 7.
- Yılmaz, D.D., Şimşek, D.D., ve Çark, D.Ö. (2021). *Sürdürülebilirlik Çalışmaları*. İstanbul: Holitence Publications.

Zarifian, J. (2014). The Armenian-American Lobby And Its Impact On U.S.Foreign Policy. *Springer Science+Business Media New York*, 511.

Zhanburhina, M. (2011). *Bağımsız Türk Topluluklarından Kazakistan'ın Lobicilik Algısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

+90 (342) 360 12 00 / +90 (342) 317 10 00 +90 (342) 360 10 13

/ bilgi@gantep.edu.tr www.gantep.edu.tr

@gaziantepuniv